كردي سوراني

ئەو بابەتانەی دەبێت منداڵی مسوڵمان بیزانێت

دانەر: یەزەن ئەلغانم

وەرگێڕان:
ناوەندی ڕواد بۆ وەرگێڕان

جمعية
خدمة المحتوى الإسلامي
باللغات

IslamHouse.com

جمعية
الدعوة والإرشاد وتوعية
الجاليات بالربوة

بسم الله الرحمن الرحيم

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام | جمعية الربوة | رواد الترجمة | المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900
ceo@rabwah.sa
P.O.BOX: 29465
RIYADH: 11557
www.islamhouse.com

بەناوی خوای گەورە ومیهرەبان

پێشەکی

بِسم الله، والحمد لله؛ لەپاشان:

* ئەمانە چەند مەسەلە وبابەتێکن کە نابێت منداڵی مسوڵمان سەبارەتیان نەزانێت لە ئاینی خوای گەورە -تبارک وتعالی، وپێویستە لەسەر دایک وباوکان هەر لەمنداڵیەوە ئەم بابەتانە فێری رۆڵەکانیان بکەن.

* مەنهەجێکی ئاسانە وکامڵ ورێکخراوە لە بواری بیروباوەڕ وفیقە وژیاننامە -سیرە- ورەوشت وتەفسیر وفەرموودە -حەدیث- ورەوشتەکان وزیکرەکان، بۆ منداڵان گونجاوە لە هەموو تەمەنەکان وبۆ ئەوانەیشی تازە ئاینی ئیسلام دەناسن، دەووترێنەوە وفێردەکرێن لە ماڵ ودایەنگە وباخچەی ساوایان وپەیمانگاکانی وانەوتنەوە، بۆ لەبەرکردن وشیکردنەوە ورێکخراوە بەپێی هونەرەکان، ولەسەر شێوەی پرسیار و وەڵام دامناون؛ چونکە باشتر لەبیر دەمێنێتەوە و لەبەر دەکرێت، وپەروەردەکار ئەو بەشەیان هەڵدەبژێرێت کە گونجاوە بۆ تەمەنیان. لە خوای گەورە داواکارم سوودی هەبێت و قبوڵی بکات.

سەرچاوەکەی ئەمەیە، کە پەروەردگار دەفەرموێت: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ } واتە: { ئەی ئەوانەی کەباوەڕتان هێناوە خۆتان وکەسوکارتان بپارێزن لەئاگرێك کە سووتەمەنیەکەی ئادەمی وبەردە، سەرپەرشتی ئەو (ئاگری دۆزەخەن) چەند فریشتەیەکی زبر وتوندوتیژی وان کە نافەرمانی خوا ناکەن لەوەی کەفەرمانیان پێ دەدات وە چ فەرمانێکیان پێ بدرێت دەیکەن } [سورەتی التحريم: ٦]. و لە فەرموودەکەی ئیبن عەباس -ڕەزای خوایان لێبێت- دەڵێت: ڕۆژێکیان لەپشتی پێغەمبەر بووم -صلی الله علیه وسلم-، ئەویش فەرمووی: «ئەی کوڕ (ئەی غوڵام)، هەندێک وشەت فێر دەکەم، سنوورەکانی شەریعەتی خودا بپارێزە؛ ئەوا خودا دەتپارێزێت، سنوورەکانی شەریعەتی خودا بپارێزە؛ ئەوا دەبینیت خودا لە پێشەوە لە گەڵ تۆدا دەبێت، ئەگەر داوات کرد؛ ئەوا تەنها داوا لە خودا بکە، وئەگەر داوای یارمەتی وپشتیوانیت کرد؛ ئەوا تەنها داوای یارمەتی وپشتیوانی لە خودا بکە، وبزانە بەڕاستی ئەگەر هەموو ئوممەت کۆببنەوە بۆ ئەوەی بە شتێك سوودت پێ بگەیەنن؛ ئەوا سوودت پێ ناگەیەنن تەنها بەو شتە نەبێت کە خودا بۆتی نووسیووە، وئەگەر کۆببنەوە بۆ ئەوەی بە شتێك زەرەر وزیانت پێ بگەیەنن؛ ئەوا زەرەر و زیانت پێ ناگەیەنن تەنها بەو شتە نەبێت کە خودا لە

سەرتی نووسیووە، قەڵەمەکانی نووسینی قەدەر هەڵگیراون وپەڕەکانیش وشك بوونەتەوە». [رواه الترمذي وأحمد]

لەسەر گرنگی پەروەردەکردنی منداڵان:

واجبە لەسەر مرۆڤ ئەوە فێری منداڵان بکات کە لەئاینەکەیان پێویستیان پێیەتی، بۆئەوەی ببێتە مرۆڤێکی کامڵ لەسەر فیترەتی ئیسلام بێت، وموەحیدێکی -یەک خوا پەرستێکی- چاک بێت لەسەر ڕێگای ئیمان. ئیمامی ئیبن ئەبی زەیدی قەیرەوانی -ڕەحمەتی خوای لێبێت- دەڵێت: "گێڕاوەتەوە کە دەبێت لە تەمەنی حەوتساڵیدا فەرمانیان پێبکرێت بە نوێژکردن، و لە تەمەنی دە ساڵیدا لەبەر نەکردنی نوێژ ؛ لێیان بدرێت، و لەسەر جێگاکان جیابکرێنەوە، بەهەمان شێوە پێویستە پێش گەیشتن بە باڵغ بوون فێری ئەو قسە وکردارانە بکرێن کە خوای گەورە لەسەر بەندەکانی فەرزی کردووە، بەم شێوەیە کاتێک دەگەنە تەمەنی باڵغبوون ؛ ئەم فەرمانە خوداییانە چووبێتە نێو دڵ ورۆح ونەفسیان وسەبارەتی ئارام ودڵنیا بێت، وئەندامەکانی لاشەیش ملکەچیان بێت". [مقدمة أبي زيد القيرواني : ٥].

*****

بەشی عەقیدە -بیروباوەڕ-

پ١: پەروەردگارت کێیە؟

و: پەروەردگارم الله یە کە من و هەموو بەدیهێنراوەکان وجیهانی خوڵقاندووە بەنیعمەتی خۆی.

وبەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ واتە: ﴿ هەموو ستایشێک -حەمدێک- بۆ خوای گەورە پەروەردگاری جیهان بێت ﴾ [سورەتی الفاتحة: ٢].

پ٢ : ئاینت چییە؟

و: ئاینی من ئیسلامە، کە هەمووی بریتییە لە ملکەچبوون -تەسلیم بوون- بۆ خوای گەورە لەڕێگەی تەوحیدەوە، ملکەچبوونە بۆی لەڕێگەی گوێڕایەڵی و خۆ دابڕان ودوورکەوتنەوە لە شیرک وموشریکەکان.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ...﴾ واتە: ﴿ئاینی ڕاست لای خوای گەورە ئیسلامە...﴾ [سورەتی آل عمران: ١٩].

پ٣ : پێغەمبەرەکەت کێیە؟

و: موحەممەد ﷺ ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ...﴾ واتە: ﴿موحەممەد پەیامبەری خودایە ...﴾ [سورەتی الفتح: ٢٩].

پ٤ : وشەی تەوحید (یەک خوا پەرستی) چییە وباسی مانای تەوحید بکە؟

و: وشەی تەوحید بریتیە (لا إله إلا الله)، وماناکەی: هیچ پەرستراوێک شایەنی پەرستن نییە بەهەق وڕاستی جگە لە الله، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ...﴾ واتە: ﴿کەواتە بزان [ئەی پێغەمبەر ﷺ] هیچ پەرستراوێک شایەنی پەرستن نییە بەهەق وڕاستی جگە لە الله...﴾ [سورەتی محمد: ١٩].

پ٥ : ئایا خوای گەورە –عزوجل- لەکوێیە؟

و: خوای گەورە لەسەرەوەی ئاسمانە، لە سەرووی عەرشەوەیە و لە سەرووی هەموو دروستکراوەکانەوەیە، خوای گەورە دەفەرموێت:﴿ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴾ واتە: ﴿ خوای میهرەبان بڵند وبەرزبوویەوە لەسەر عەرشی پیرۆز ﴾[سورەتی طه: ٥]. ودەفەرموێت: ﴿ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴾ واتە: ﴿ وە هەر ئەوە دەست ڕۆیشتوو وباڵادەست وزاڵە بەسەر بەندەکانیدا هەر ئەویش کاردروست -دانا- وئاگادارە ﴾ [سورەتی الأنعام: ١٨].

پ٦ : واتـای شـاهێدی دان بەوەی (محمـد رسـول الله : مـوحەممەد پێغەمـبەری خوایە) چییە؟

و: واتاکەی: خودا وەک مژدەدەر و ئاگادارکارەوە ناردوویەتی بۆ هەموو جیهان.

و واجبە:

١- گوێڕایەڵی فەرمانەکانی بکرێت.

٢- باوەڕی پێبکرێت و بەڕاست دابنرێت لەو شتانەی باسیکردووە.

٣- خۆبەدوورگرتن لە سەرپێچیکردنی فەرمانەکانی.

٤- بەو شێوەیە خوای گەورە بپەرستین کە ئەو لەشەریعەتدا فەرمانی لەسـەر داوە، ئەمـیش بـریتیە لەپەیڕەوکردنی سونەت و دوورکەوتنەوە لە بیدعە -داهێنان لەدین-.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ...﴾ واتە: ﴿هەر کەسێک گوێڕایەڵی (پێغەمـبەر ﷺ) بکـات ئەوا بەڕاسـتی گـوێڕایەڵی خـوای کـردووە ...﴾ [سـورەتی النسـاء: ٨٠]، وخوای گەورە -سبحانە وتعالی- دەفەرموێت: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى﴾

واتە: ﴿وە لە هەوا وهەوسەوە قسە ناکات (کە قورئان دەخوێنێت) * هەرچی دەیڵێـت (قورئـانە)و بەوەحی دەنێردرێت بۆی﴾ [سورەتی النجم: ٣ - ٤].

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَـانَ يَرْجُـو اللَّهَ وَالْيَـوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِـيرًا﴾ واتە: ﴿سـوێند بەخـوا بەڕاسـتی لەپێغەمـبەری خـوادا ﷺ بـۆ ئێـوە هەیە سەرمەشقی وپێشەوایەتی چاک بۆ کەسێك بەهیوای خوا و (پاداشتی) ڕۆژی دواییە وە زۆر یادی خـوا دەکات﴾ [سورەتی الأحزاب: ٢١].

پ٧ : بۆچی خوای گەورە ئێمەی دروستکردووە؟

و: ئـێمەی دروسـت کـردووە بـۆ ئەوەی بەتەنهـا ئەو بپەرسـتین بەبـێ ئەوەی هـیچ شـەریک وهاوبەشێکی بۆ بڕیار بـدەین نە لە ئولوهیەتیـدا -پەرسـتراوێتیدا- ونە لە پەروەردگارێتیـدا ونە لە نـاو وسیفاتەکانیدا، بۆ خۆشی ویاریکردن دروستی نەکردووین. خوای گەورە دەفەرموێـت: ﴿وَمَـا خَلَقْـتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ واتە: ﴿من جن و مرۆڤایەتیم دروست نەکردووە تەنهـا بـۆ پەرسـتنی مـن نەبێت﴾ [سورەتی الذاريات: ٥٦].

پ٨ : ئایا پەرستن -عیبادەت- چییە؟

و: زاراوەیەکی گشتگیر وفراوانە کە هەموو ئەو قسە وکردەوە ئاشکرا وشاراوانە دەگرێتەوە کە خوای گەورە خۆشی دەوێت و لێی ڕازییە.

ئاشکرا ودیارەکان: وەکو یادی خوا بەزمان، وتەسبیح کردن، وتەحمید کردن، وتەکبیر کردن، ونوێژکردن، وحەج کردن.

نادیار وشاراوەکان: وەکو تەوەکول -پشت بەستن بەخوا لەدڵەوە- وترسان لە پەروەردگار وهیوا وڕەجا بە الله.

پ٩ : گەورەترین ئەرک -واجب- لەسەرمان چییە؟

و: گەورەترین واجب -ئەرک- لەسەر ئێمە ئەوەیە کە باوەڕمان بە تاکبوونی خوای گەورە هەبێت، واتە دان بنێین بە تەوحید -یەک خوا پەرستی-.

پ١٠ : جۆرەکانی تەوحید -یەک خوا پەرستی- چین؟

و: ١- تەوحیدی ڕبوبیەت (پەروەردگاریتی): واتە باوەڕ وابێت کە خوای گەورە بەتەنها خوڵقێنەر وڕۆزیدەر وپادشا وبەڕێوبەری گەردوونە، بەتەنها وهیچ هاوبەشێکی نییە لەمەدا.

٢- تەوحیدی ئولوهیەت (خوادیەتی:پەرستراوێتی): واتە بەتاکدانانی الله لەپەرستندا، هیچ یەکێک نابێت بپەرسترێت جگە لە الله -سبحانە وتعالی-، وهەروەها نابێت هیچ یەکێکی تر لەگەڵ ئەودا بپەرسترێت بە هەرجۆرە پەرستنێک بێت.

٣- تەوحیدی ناو وسیفەتەکان: واتە باوەڕبوون بەو ناو و سیفەتانەی خوای گەورە کە لە قورئان و سونەتدا هاتوون بەبێ چواندنی بە خوڵقێنراوەکان وبەبێ نکۆڵیکردن لەهەقیقەتی ناو وسیفەتەکە وبەبێ لادانیان لەمانا ڕاستەقینەکە.

بەڵگە لەسەر هەرسێ جۆرەکەی تەوحید، لەم ئایەتەدایە کە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿رَّبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا﴾ واتە: ﴿پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی و هەرچی لەنێوانیاندایە کەواتە بیپەرستە و زۆر خۆگر بە لە پەرستنیدا ئایا ئاگاداریت وێنەی ئەو (خوایەکی تر) هەبێت﴾ [سورەتی مریم: ٦٥].

پ١١ : گەورەترین تاوان چییە؟

و: شیرک (هاوبەشدانان بۆ خوای گەورە)، واتە هاوەڵ وهاوبەش بڕیاردان بۆ خوای گەورە لە ئولوهیەتیدا -پەرستراوێتیدا- یان لە پەروەردگارێتیدا یان لە ناو وسیفەتەکانیدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا﴾ واتە: ﴿بەڕاستی خوا خۆش نابێت ئەگەر هاوبەشی بۆ بڕیار بدرێت بێجگە لەوە خۆش دەبێت لەهەر گوناهێکی تر بۆ هەرکەسێک کە بیەوێت وە هەرکەسێک هاوبەش بۆ خوا بڕیار بدات ئەوە بێگومان گوناهێکی زۆر گەورەی هەڵبەستووە﴾ [سورەتی النساء: ٤٨]

پ١٢ : باسی شیرك وجۆرەكانی بكە؟

و: شیرک -هاوبەشدانان بۆ خوای گەورە- : بریتییە لە ئەنجامدانی هەرجۆرە پەرستنێک بێت بۆ جگە لە خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

جۆرەکانی:

شیرکی گەورە؛ وەکو: وەک پاڕانەوە وداوا کردن لە جگە لە خوای گەورە -سبحانه وتعالى-، یان سوجدە بردن بۆ جگە لە ئەو زاتە مەزنە، یان سەربڕینی قوربانییەک بۆ جگە لە پەروەردگار.

شیرکی بچووک؛ وەکو: سوێندخواردن بە جگە لە الله، بەکارهێنانی تەمیمەکان، ئەمیش بریتیە لەو شتانەی هەڵدەواسرێن بەقەد لاشەوە یان بەشوێنێکەوە بەمەبەستی هێنانی سوود یان دوورخستنەوەی زیان، وریا -ڕوپامایی-، وەکو ئەوەی نوێژ بەشێوەیەکی جوان بکات کاتێک خەڵکی سەیری دەکەن.

پ١٣ : ئایا هیچ یەكێک غەیب دەزانێت جگە لە الله -سبحانه وتعالى-؟

و: کەس غەیب نازانێت تەنها خوای گەورە نەبێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾ واتە: ﴿بڵێ: هیچ کەسێک لە ئاسمان و زەویدا غەیب نازانێت جگە لە خوای گەورە هەروەها نازانن کەی زیندوو دەبنەوە﴾ [سورەتی النمل: ٦٥].

پ١٤ : پایەكانی ئیمان (باوەڕ) چین؟

و: ١- باوەڕبوون بە خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

٢- باوەڕبوون بە فریشتەکانی.

٣- باوەڕبوون بە کتێبەکانی.

٤- باوەڕبوون بە پێغەمبەرەکانی.

٥. باوەڕبوون بە ڕۆژی دوایی.

٦- باوەڕبوون بەقەدەر خێر وشەڕی.

وبەڵگە: فەرمووده بەناوبانگەکەی جبریله لەگێڕانەوەی (مسلم)، جبریـل به پێغەمـبەری ووت - صلى الله عليه وسلم- : «هەواڵـم پێبده سەبارەت به ئیمان؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمـووی: ئـیمان ئەوەیە باوەڕ بهێنیت به خودا وفریشتەکانی وکتێبەکانی وپێغەمبەرانی وڕۆژی دوایی، وباوەڕت هەبێت به قەدەر به خێر وشەڕی».

پ١٥ : پایەکانی ئیمان (باوەڕ) ڕوون بکەرەوە؟

و: باوەڕبوون به خوای گەورە.

§ ئەوەیە باوەڕت وابێت که خـوای گـەوره ئـەو زاتەیە کـه تـۆی دروسـت کـردووە وڕزق وڕۆزی پێبەخشیوویت،وتەنها ئەو پادشا وخاوەنداری هەموو شتێکه وهەموو شتێک پەیوەست به بوونەوەرەکان تەنها ئەو بەڕێوەی دەبات.

§ وهەروەها تەنها ئەو پەرسـتراوی هەقە، هـیچ پەرسـتراوێکی تـر شـایەنی پەرسـتن نـییە بەهەق وڕاستی جگە لە الله.

§ وئەو گەوره ومەزنه بەکامڵی بۆیە هەموو حەمد وستایشێک تەنها دەبێت بۆ ئەو بێت، وخاوەنی ناوە جوان و سیفەتە بەرزەکانە، هیچ ڕکابەرێکی نییە وهیچ شتێک وەک ئەو نییە.

باوەڕبوون به فریشتەکان:

فریشـتەکان ئەو بـوونەوەرانەن که خـوای گەوره له نـوور -ڕوونـاکی- دروسـتیانی کـردووە، وبـۆ پەرستنی خوا دروست کراون وبه تەواوی گوێڕایەڵی فەرمانەکانی ئەو زاته مەزنەن.

- و لەنێوانیاندا جبریل -عليه السلام- که ڕاسپێردرابوو بۆ دابەزاندنی وەحی بۆ پێغەمبەران.

باوەڕبوون به کتێبەکان:

ئەو کتێبانەن که خوای گەوره بۆ پێغەمبەرەکانی دایبەزاندووە.

- وەکو قورئان ؛ بۆ سەر موحەممەد ﷺ . - ئینجیل : بۆ سەر عیسا -عليه السلام-.

- تەورات : بۆ سەر عیسا -عليه السلام-. - زەبور : بۆ سەر داود -عليه السلام-.

- پەڕەکانی ئیبراهیم وموسا : بۆ سەر ئیبراهیم وموسا -عليهم السلام-.

باوەڕبوون به پێغەمبەران:

ئەو پێغەمبەرانەن که خوای گەوره بۆ بەندەکانی ناردووە بۆئەوەی فێریان بکات، ومـژدەی خێـر و بەهەشتیان پێبدەن، وله شەڕ وخراپه وئاگری دۆزەخ ئاگاداریان بکەنەوە.

باشترینیان بریتین له پێغەمبەرانی خاوەن ئیرادەی پتەو وبەهێز -أولو العزم- که بریتین له:

نوح ، ئیبراهیم ، موسا ، عیسا –عليهم السلام-، موحەممەد ﷺ .

باوەڕبوون بە ڕۆژی دوایی (ڕۆژی قیامەت):

ئاماژەیە بۆئەوەی کە دوای مردن لە گۆڕدا دێت، وڕۆژی قیامەت کە ڕۆژی زیندووبوونەوە ولێپرسینەوەیە، ئەهلی بەهەشت لەو شوێنەی بۆیان دانراوە نیشتەجێ دەبن، وئەهلی دۆزەخیش لەو شوێنەی بۆیان دیاریکراوە دەمێننەوە.

باوەڕبوون بە قەدەر خێر وشەڕی:

قەدەر: بریتیە لە باوەڕبوون بەوەی خوای گەورە هەموو شتێك دەزانێت کە لە گەردووندا ڕوودەدات، پێشتر لە پارچە -لەوحە- پارێزراوەکەدا نووسراوە، و ویستی دروستکردن و هێنانەدی هەبووە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ واتە: ﴿ئێمە هەموو شتێکمان بەئەندازە ونەخشەی دیاریکراو دروستکردووە﴾ [القمر: ٤٩]

- وقەدەر چوار پلەی هەیە:

یەکەم: زانستی خوای گەورە، ئەمەش ناسینی پێشوەختەی خوا سەبارەت بەهەموو شتێک دەگرێتەوە، پێش ودوای ڕوودانیان. بەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ واتە: ﴿بەڕاستی تەنها لای خوایە زانیاری (کاتی هاتنی) ڕۆژی دوایی وە هەر خوا باران دەبارێنێت وتەنها خوا دەزانێت بەوەی لەمنداڵدانی (دایکان) دایە وە هیچ کەس نازانێت سبەینێ (لە داهاتوودا) چی دەکات وە هیچ کەس نازانێت لە چ شوێن و زەویەکدا دەمرێت بەڕاستی خوا زانا و ئاگادارە﴾ [سورەتی لقمان: ٣٤].

دووەم: خوای گەورە ئەمەی لە پارچە -لەوحە- پارێزراوەکەدا نووسیبوو؛ بۆیە هەرچی ڕوویدا وهەرچییەک ڕوودەدات لەلاي خوای گەورە لە تۆمارێکدا نووسراوە.

بەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ واتە: ﴿وە کلیلی هەموو نهێنیەکان هەرلای خوایە کەس نایانزانێت جگە لە (خوا) وە (خوا) دەزانێ چی لە وشکانی و دەریادا هەیە وە هەر گەڵایەک بکەوێتە خوارەوە خوا پێی دەزانێت و هەر دانەوێڵەیەک لە تاریکیەکانی زەویدا بێت و هەر تەڕو ووشکێک هەبێت هەر هەموویان لە کتێبی ئاشکرا لە (پارچە پارێزراوەکە:لوح المحفوظ) دان﴾ [سورەتی الأنعام: ٥٩].

سێیەم: هەموو شتێک بە ویستی خوای گەورە ڕوودەدات، واتە هەر شتێک ڕوودەدات یان بوونەوەرەکان ئەنجامی بدەن ئەوا پاش ویستی خوای گەورەیە -سبحانه وتعالی-.

بەڵگە: پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * بۆ ئەو کەسانەی کە بیانەوێت بەڕێی ڕاستدا بڕۆن لە ئێوە * ئێوە ئارەزووی (ڕێی ڕاست) ناکەن مەگەر کاتێك کە پەروەردگاری هەمووان بیەوێت وە پێی ناچارتان بکات﴾ [التكوير: ٢٨-٢٩].

چوارەم: باوەڕبوون بەوەی کە هەموو بوونەوەرەکان لەلایەن خوای گەورەوە دروستکراون، خودی بوونەوەرەکانی دروستکرووە لەگەڵ سیفەت وجوڵە وهەموو شتێکیان.

بەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ واتە: ﴿وخوای گەورە ئێوەی دروست کردووە و هەموو ئەو کارانەیشی کە دەیکەن﴾ [سورەتی الصافات: ٩٦].

پ١٦: پێناسەی قورئان چییە؟

و: قسەی خوای گەورەیە، وە دروست نەکراوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ * وئەگەر هەریەکێک لە موشریکەکان داوای پاراستنی لێتکرد بیبەخشە، بۆئەوەی گوێی لە وتەی خوای گەورە بێت..﴾ [سورەتی التوبة: ٦].

پ١٧ : ئایا سوننەت چییە؟

و: هەموو وتە و کردار و ڕەزامەندی وسیفەتێکی لاشەیی یان ڕەوشتی پێغەمبەرە ﷺ .

پ١٨ : بیدعە -داهێنان لە ئایین- چییە؟ وئایا قبوڵی بکەین؟

و: هەموو شتێکە کە مرۆڤەکان لە ئایندا دایان هێنا بێت، لەکاتێکدا لەسەردەمی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- و هاوەڵەکانیدا بوونی نەبووە.نابێت قبوڵی بکەین؛ بەڵکو دەبێت ڕەتی بکەینەوە.

چونکە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەموو بیدعەیەک -داهێنانێک لەئایندا- گومڕاییە» [رواه أبو داود]، نموونەی بیدعە: وەکو زیادکردن بۆ سەر پەرستنەکان،وزیادکردنی چوارەم جار شوشتن بۆ دەستنوێژ، وئاهەنگ گێڕان بۆ ڕۆژی لەدایکبوونی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-، ئەم شتانە نەهاتووە کە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- یان هاوەڵان ئەنجامیان دابێت.

پ١٩: باسی بیروباوەڕی وەلاء (دۆستایەتی) وبەرائـ (خۆبەریئکردن) بکە؟

و: وەلاء -دۆستایەتی- واتە: خۆشویستنی ئیمانداران وسەرخستنیان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ * ئیمانداران چ پیاو و چ ژن هاوپەیمان وپشتیوانی یەکن﴾ [سورەتی التوبة: ٧١].

بەرائــ -جیابوونەوە وخۆبەرئیکردن-: واتە ڕق لە کافرەکان و وەکو دوژمن سەیر بکرێن.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ﴾ واتە: ﴿بەڕاستی ئێوە نموونەیەکی باشتان هەیە لە ئیبراهیم و ئەوانەی لەگەڵیدا بوون کاتێک بە گەلەکەیان وت: ئێمە خۆمان لە ئێوە دادەبڕین و هەرچی دەیپەرستن جگە لە خوا ئێمە دەستبەردارتان دەبین دوژمنایەتی ورق وکینە لە نێوان ئێمە و ئێوەدا بۆ هەمیشەییە هەتاوەکو تەنها باوەڕتان بەخودا هەبێت﴾ [سورەتی المتحنة: ٤].

پ٢٠ : ئایا خوای گەورە هیچ ئاینێکی تر قبوڵ دەکات جگە لە ئاینی ئیسلام؟

و: ئیسلام تاکە ئایینە کە خوای گەورە قبوڵی دەکات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ واتە: ﴿و هەرکەسێک ئاینێکی تر پەیڕەو بکات جگە لە ئیسلام هەرگیز لێی قبوڵ ناکرێت لە قیامەتیشدا لە دۆڕاوەکان دەبێت﴾ [سورەتی آل عمران : ٨٥].

پ٢١ : کوفر بەقسە وکردەوە وبیروباوەڕ ،نموونە بهێنەوە لەسەریان؟

و: نموونەی کوفر بە قسە: جوێندان بە الله -سبحانه وتعالى- یان جوێندان بە پێغەمبەرەکەی -صلى الله عليه وسلم-. نموونەی کوفر بە کردەوە: بێڕێزی کردن بەرامبەر بە قورئان یان سوجدە بردن بۆ جگە لە الله -سبحانه وتعالى-. نموونەی کوفر بە بیروباوەڕ -عەقیدە-: باوەڕی وابێت یەکێکی تر جگە لە الله -سبحانه وتعالى- شایستەی پەرستنە یان باوەڕی وابێت یەکێکی تر جگە لە الله -سبحانه وتعالى- پەروەردگارە وخولقێنەرە.

پ٢٢ : دووڕوویی -نیفاق- چییە وجۆرەکانی چین؟

و: ١- **دووڕوویی -نیفاقی- گەورە:** واتە شاردنەوەی کوفر ودەرخستنیی ئیمان.

ودەبێتە هۆی دەرچوون لەئیسلام وبە کوفری گەورە دادەنرێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا * بەڕاستی مونافیقەکان لە نزمترین قووڵایی ئاگردا دەبن هەرگیز هیچ یارمەتیدەرێکیان بۆ نادۆزیتەوە﴾ [سورەتی النساء : ١٤٥].

٢- دووڕوویی -نیفاقی- بچووک:

وەکو: درۆکردن وشکاندنی بەڵێن وخیانەتکردن لە سپاردەکان -ئەمانەتەکان-.

دووڕوویی بچووک نابێته هۆی دەرچوونی مرۆڤ لە ئیسلام، تـاوانە وبـکەرەکەی لەوەیە تووشـی سزا ببێت.

- پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێـت: «نیشـانەکانی دووڕوو -مونـافیق- سـێن: کاتێـک قسـە دەکـات درۆ دەکـات، کاتێـک بەڵـێن دەدات دەیشـکێنێت، کـاتێکیش شـتێکی پـێ دەسپێردرێت خیانەت دەکات» [رواه البخاري ومسلم].

پ٢٣ : کۆتایی ومۆری پێغەمبەران کێیە؟

و: موحەممەدە ﷺ ، خوای گەورە دەفەرموێت: واتە: ﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ * موحەممەد باوکی هیچ کام لە پیاوەکانتان نییە بەڵکـو پێغەمـبەری خوایە و مۆری -کۆتایی- پێغەمبەرانە ﴾ [سـورەتی الأحـزاب : ٤٠]. – وپێغەمـبەر ﷺ دەفەرموێـت: «من مۆری -کۆتایی- پێغەمبەرانم و هیچ پێغەمبەرێک لە پاش من نایەت» [رواه أبو داود والترمذي].

پ٢٤ :ئایا موعجیزە چییە؟

و: موعجیزە: هەموو ئەو شـتانەیە کە خـودا بە پێغەمبەرەکـانی داوە کە شـتی بەدەر لەسروشـتی وئاسایین بەڵگە وئاماژەن بۆ ڕاستگۆییان، وەکو:

- لەتکردنی مانگ بۆ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-.

- لەتکردنی دەریا وەکو دوو شاخی مەزنی لێهات بۆ موسـا -علیـه السـلام-، پاشـان فیـرعەون و سەربازەکانی لەنێویدا خنکان.

پ٢٥ : ئایا هاوەڵان کێن؟ ئایا پێویستە خۆشیانم بوێت؟

و: هاوەڵ -سەحابی- ئەو کەسەیە کە چاوی بە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- کەوتووە، وباوەڕی پێ هێناوە و لەسەر مسوڵمان بوون مردووە.

- پێویستە خۆشمان بوێن وشوێنیان بکەویـن وئەوان سەرمەشـقی -قـدوەی- ئـێمە بـن لەژیانـدا، وئەوان خێرترین وباشترینن لە نێو خەڵکیدا لەپاش پێغەمبەران.

باشترینیان: چوار خەلـیفەن، کە بـریتین لە: ئەبـوبەکر -ڕەزای خـوای لێبێـت-، عـومەر -ڕەزای خوای لێبێت-، عوسمان -ڕەزای خوای لێبێت-، عەلی -ڕەزای خوای لێبێت-.

پ٢٦ : ئایا دایکانی ئیمانداران کێن؟

و: بریتین لەخێزانەکانی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ * پێغەمبەر نزیکترە بەئیمانداران زیاتر بەخودی خۆیـان (واتە

دەبێت زیاتر لەخۆیان خۆشیان بوێت وفەرمـان وداخوازیەکـانی لەسـەرووی فەرمـان وداخوازییەکـانی نەفسی خۆیان بێت) وهاوسەرەکانی دایکیانن (دایکی ئیمانداراننِ)﴾[سورەتی الأحزاب: ٦].

پ٢٧ : ئەرکی ئێمە چییە بەرامبەر بەبنەماڵەی -ئەهلی بەیتی- پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم-؟

و: ئەوانمان خۆشدەوێت وپشتیوانیان دەبـین ورقـمان لە ئەوانەیە کە ڕقیـان لێیـانە، وزیـادەڕۆیی ناکەین سەبارەتیان، ئەهلی بەیت؛ خێزانەکانی -ژنەکانی- پێغەمبەر ﷺ ونەوەکانی ورۆڵـەکانی هاشم ورۆڵـەکانی المطلب دەگرێتەوە لەئیمانداران.

پ٢٨ : ئەرکی -واجبی- ئێمە چییە بەرامبەر بە فەرمانڕەوا مسوڵمانەکان؟

و: ئەرکی ئێمە بەرامبەر بە فەرمانڕەوا مسوڵمانەکان بریتیە لەڕێزگرتن لێیان، گوێڕایەڵی کردنیان لەشتێکدا گوناهی تێدا نەبێت، ودەرنەچوون لەدژیان، ونزا کردن بۆیان وئامۆژگاری کردنیان بەنهێنی.

پ٢٩ : شوێنی نیشتەجێبوونی ئیمانداران -دارالمؤمنین- چییە؟

و: شوێنی نیشتەجێبوونی ئیمانداران بەهەشتە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ...﴾ واتە: ﴿بەدڵنیاییەوە خوای گەورە ئەو کەسانەی کە باوەڕیان هێناوە وکردەوەی چـاکە دەکەن دەیانکـاتە نێـو ئەو باخانەی کە ڕووبارەکان لە ژێریاندا دەڕژێن...﴾ [سورەتی محمد: ١٢].

پ٣٠ : شوێنی نیشتەجێبوونی کافرەکان چییە؟

وەڵام: شوێنی مانەوەی کافرەکان دۆزەخە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾ واتە: ﴿خۆتان بپارێزن لەو ئاگرەی کە سووتەمەنیەکەی مـرۆڤ و بەردن کە بۆ کافرەکان ئامادە کراوە﴾ [سورەتی البقرة: ٢٤].

پ٣١ : ترس چییە؟هیوا -ڕەجا- چییە؟ بەڵگەکان چیین سەبارەتیان؟

و: ترس: واتە ترسان لەخوای گەورە ولە سزای ئەو زاتە مەزنە.

هیوا -ڕەجا-: واتە ئومێد بە پاداشت ولێخۆشبوون و ڕەحمەتی خوای گەورە.

بەڵگە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾ واتە: ﴿ ئەوانەی بانگیـان دەکەن بەدوای هۆکاری -ئامرازی- نزیکبوونەوە لە پەروەردگاریان دەگەڕێن هەریەکەیان هەوڵی نزیکبـوونەوە دەدەن هیوایـان بە ڕەحمەتـی ئەو هەیە و لە سـزای ئەو دەترسـن﴾ [الإسراء: ٥٧].

وپەروەردگار دەفەرموێت: ﴿نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ * وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ * بەندەکانم ئاگادار بکەوە کە بەڕاستی مـن لێخۆشـبووم ومیهرەبـانم * وسـزای مـن سـەختترین ئـازار وسزایە﴾ [الحجر: ٤٩ - ٥٠]

پ٣٢ : هەندێک ناو وسیفاتەکانی خوای گەورە باس بکە؟

و: الله، الرب (پەروەردگار)، الرحمان (میهرەبـان)، السـمیع (بیسـەر)، البصـیر (بینـا)، العلـیم (زانا)، الرزاق (ڕۆزیدەر)،الحي (هەمیشە زیندوو)، العظیم (مەزن) ... جگە لەمانە لە نـاو وسـیفەتە بەرزەکانی پەروەردگار -سبحانە وتعالی-.

پ ٣٣ : ئەم ناوانە شیبکەرەوە؟

و: الله: واتا خودای بەتەنها پەرستراو بەهەق وڕاستی وهیچ هاوبەش وهاوتایەکی نییە.

الرب (ئەلرەب:پەروەردگار): واتا خوڵقێنەر وپادشا وخاوەنداری هەموو شتێک وڕۆزیدەر وهەمـوو گەردوون بەڕێوە دەبات بەتەنها -سبحانە وتعالی-.

السمیع (ئەلسەمیع:بیسەر): ئەو زاتەیە کەبیسـتنی هەمـوو شـتێکی گرتـۆتەوە وهەمـوو شـتێک دەبیستێت، وهەموو دەنگەکان دەبێتە سەرەڕای جیاوازیان ونزمی وبەرزی دەنگیان.

البصیر (ئەلبەسیرِ: بینا): ئەو زاتەیە کە هەموو شتێک دەبینێت زۆر ورد وبچووک یان گەورە بێت.

العلـیم (ئەلعەلیم:زانـا): ئەو زاتەیە کە زانسـتی دەوری هەمـوو شـتێکی داوە وهەمـوو شـتێک دەزانێت لەڕابردوو وداهاتوودا.

الـرحمن (ئەرەحمان:بەبەزەیـی ومیهرەبـان): ئەو زاتەیە کە میهرەبـانی ورەحـم وبەزەیـی هەمـوو خوڵقێنراو وزیندووەکانی گرتـۆتەوە، هەمـووی بەنـدەی ئەو زاتەن وخوڵقێنراوەکـان لەژێـر ڕەحـمەت وبەزەیی ئەودان -سبحانە وتعالی-.

الرزاق (ئەلرەزاق:ڕۆزیدەر): ئەو زاتەیە ڕۆزی وڕزق دەبەخشێت بەهەموو بوونەوەرەکان لە مرۆڤ وجنۆکە وئاژەڵەکان.

الحي (ئەلحەی:هەمیشە زیندوو): ئەو زاتەیە کە نامرێت، وهەموو خوڵقێنراوەکان دەمرن.

العظیم (ئەلعزیم:مەزن): ئەو زاتەیە کە هەموو کەماڵ وتەواوی ومەزنیەک بۆ ئەوە لە ناو وسیفەت وکردەوەکانیدا.

پ٣٤: ئەرکی ئێمە چییە بەرامبەر بە زانایانی مسوڵمانان؟

و: ئەرکی -واجبی- ئێمە بەرامبەر زانایانی مسوڵمانان ئەوەیە خۆشمان بوێن وتەنها بـۆ لای ئەوان بگەڕێینەوە لە مەسەلە وبابەتەکان وهەروەها لەپێشهاتە -نازیلە- شەرعیەکان، ودەبێت تەنهـا بەچـاکە

باسیان بکەین، هەرکەسێک بە نەرێنی باسیان بکات، لەسەر ڕێگای ڕاست لایداوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ * خوای گەورە ئەوانەی باوەڕیان هێناوە لە ڕیزەکانی ئێوەدا بەرزیان دەکاتەوە وئەوانەی زانستیان پێدراوە وە خوای گەورە ئاگادار وشارەزایە لەوەی کە دەیکەن﴾ [المجادلة: ١١].

پ٣٥ : ئایادۆستەکانی –وەلیەکانی- خوای گەورە کێن؟

و: ئیمانداره تەقوادارەکانن، پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ * الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ * بەڕاستی وەلیەکانی -دۆستانی- خوا هیچ ترسێکیان لەسەر نییە وخەمبار نابن * ئەوانەی باوەڕیان هێناوە و لە خوا دەترسن -تەقوادارن-﴾ [یونس: ٦٢-٦٣].

پ٣٦ : ئایا ئیمان (باوەڕ) قسە وکردەوەیە؟

و: ئیمان قسە وکردەوە وبیروباوەڕە -عەقیدەیە-.

پ٣٧ : ئایا ئیمان زیاد وکەم دەکات؟

و: ئیمان بە گوێڕایەڵی خوای گەورە زیاد دەکات و بە سەرپێچی کردنی فەرمانەکانی خوا کەم دەبێتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ واتە: ﴿ئیماندارانی ڕاستەقینە ئەوانەن کە کاتێک باسی خوا دەکرێت دڵیان پڕ دەبێت لە ترس (بەشکۆدانانی پەروەردگار) وە ئیمانیان زیاد دەکات کاتێک ئایەتەکانی بۆ بخوێندرێتەوە وتەنها پشت بە پەروەردگاریان دەبەستن﴾ [سورەتی الأنفال: ٢].

پ٣٨ : ئیحسان (چاکەکاری) چییە؟

و: ئەوەیە خوای گەورە بپەرستیت وەکو ئەوەی ببینیت، وە ئەگەرچیش ناتوانی ببینیت، ئەوا ئەو تۆ دەبینێت.

پ٣٩ : کەی کردەوەکان لەلای خوای گەورە قبوڵ دەکرێن -سبحانه وتعالی-؟

و: بەدوو مەرج: ١- ئەگەر کردارەکە بەدڵسۆزی -بەئیخلاصی- تەواو بۆ خوای گەورە وترا بێت یان کرابێت.

٢- ئەگەر کردەوەکە بەپێی سونەتی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بێت.

پ٤٠ : تەوەکول -پشتبەستن- بەخوای گەورە چییە؟

و: واتە تەوەکول -پشت بەستن- بە خوای گەورە لە هێنانی سوود ودوورخستنەوەی زیان، لەهەمان کاتدا بەکارهێنانی هۆکار وئامرازەکان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ *

هەرکەسێک تەوەکولی بە خوا بێت -پشت بەخوا ببەستێت- ئەوا ئەو زاتە بەسە بۆی﴾ [الطـلاق: ٣].

﴿حَسْبُهُ﴾: واتا: تەنها ئەو زاتە بەسە بۆی؛ بۆئەوەی بەهانایەوە بێت وئەوەی داوای دەکات پێی ببەخشێت.

پ٤١ : ئایا ئەرکی -واجبی- فەرمان کردن بە چاکە ونەهی کردن لە خراپە چییە؟

و: چاکە: واتە فەرمانکردن بەهەموو گوێڕایەڵیەک بۆ خوای گەورە -عز وجل-، وخراپە: واتە نەهی کردن لە هەموو سەرپێچیەکی فەرمانەکانی خوای گەورە -عز وجل-، پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ واتە: ﴿ئێوە باشترین ئومەتن کە بۆ (سوودی) خەڵکی هێنراونەتە بوونەوە فەرمان بەچاکە ونەهی لەخراپە دەکەن وباوەڕتان بە خوا هەیە وئەگەر جولەکە وگاورەکان -ئەهلی کیتاب- باوەڕ بهێنن ئەوا ئەمە خێرترە بۆیان تێیاندایە باوەڕدارە بەڵام زۆرینەیان فاسقن -ڕۆچوون لەتاوانەکاندا-﴾ [سورەتی آل عمران : ١١٠].

پ٤٢ : ئایا ئەهلی سونە وجەماعەت کێن؟

و: ئەوانەن لەسەر هەمان ڕێبازی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- وهاوەڵانی ئەون لە قسە وکردار وبیروباوەڕیاندا، پێیان دەوترێت: (ئەهلی سوننە) چونکە پابەند وشوێنکەوتووی سوننەتی پێغەمبەرن -صلى الله عليه وسلم- وخۆیان بەدوور گرتووە لە بیدعە -لە داهێنان لە دین-.

وپێیان دەووترێت (جەماعەت -کۆمەڵ-): ئەمیش ئاماژەیە بۆ ئەو ڕاستییەی کە لەسەر هەق وڕاستی یەکیان گرتووە وکۆبوونەتەوە، وتێیدا دابەش نەبوون.

****

بەشی فیقهـ

پ١ : پێناسەی (تەهارە:الطهارة:پاککردنەوە) لەفیقهدا چییە؟

و: پـاککردنەوە (تەهارە:الطهـارة)؛ واتـا پـاکبوونەوە ولابردنـی ناپـاکژی پیسـی واتـایی -ئەلحەدەس:الحدث- وپاکبوونەوە ولابردنی پیسی هەستپێکراو -ئەلخەبەس:الخبث-.

پاکبوونەوە ولابردنی پیسی هەستپێکراو -ئەلخەبەس:الخبث- : بـریتیە لەوەی مسـوڵمان هەمـوو پیسیەک لاببات کە هاتووەتە سەر -تووشی- لاشەی یان جلەکەی یان شوێنی نوێژکردنی بووە.

پاکبوونەوە ولابردنی ناپاکژی واتـایی -ئەلحەدەس:الحـدث- : پـاکبوونەوە لێـی بەدەسـتنوێژگرتن وخۆشـۆردن دەبێـت، بەئـاوی پـاک، یـان تەیەمـوم کـردن ئەگەر ئـاو دەسـتنەکەوت، یـان بەهـۆی بیانووییەکەوە نەکرا ئاو بەکاربهێنرێت.

پ٢ : چۆن شتێک پاکدەکرێتەوە ئەگەر تووشی پیسی بووبێت؟

و: بەئاو دەیشۆرێت هەتاوەکو پاک دەبێتەوە.

- بەڵام شتێک سەگ دەمی لێدابێت؛ ئەوا حەوت جار دەشۆردرێت ویەکەم جاری بەخۆڵ.

پ٣ : ئایا فەزڵ وپاداشتی دەستنوێژگرتن چیە؟

و: پێغەمبەر -صـلى الـله علـيه وسـلم- دەفەرموێـت: «ئەگەر بەنـدەی مسـوڵمان یـان ئیمانـدار دەستنوێژ بگرێت ودەموچاوی بشوات؛ ئەوا هەموو گوناهەکان کە بە چـاوی سـەیری کـردووە لەگەڵ ئاوەکەدا لە دەموچاویەوە دەردەچن، یان (تەنانەت دەردەچن) لەگەڵ کۆتـا دڵـۆپەی ئاویشـدا، وئەگەر دەستەکانی بشوات؛ ئەوا هەموو گوناهەکان کە بە دەستەکانی (بە دەستلێدان) کردوویەتی لە دەسـتیەوە دەردەچن لەگەڵ ئاوەکەدا، یان (تەنانەت دەردەچن) لەگەڵ کۆتا دڵـۆپەی ئاویشـدا، وئەگەر پێیەکـانی بشـوات؛ ئەوا هەمـوو گوناهەکـان کە بە پێیەکـانی (بە ڕۆیشـتن بـۆ شـوێنی خـراپ) کردوویەتـی لە پێیەکانیەوە دەردەچن لەگەڵ ئاوەکەدا، یان (تەنانەت دەردەچن) لەگەڵ کۆتا دڵۆپەی ئاویشدا، کاتێـک تەواو دەبێت (لە دەستنوێژگرتن) پاکبووەتەوە لە هەموو گوناهەکان». [رواه مسلم].

پ٤ : چۆن دەستنوێژ دەگریت؟

و: شۆردنی دەستەکان -هەتاوەکو مەچەک- سێ جار.

- ئاوڕادانە نێو دەم ودەرکردنی -مەزمەزە:مضمضة-.

- (استنشاق واستنثار) وئاو هەڵمژینە نێو لووت ودەرکردنی -پەرش کردنی؛ سێ جار.

وئاوڕادانه نێو دەم ودەرکردنی -مەزمەزە:مضمضة-: بریتیە لەوەی بەچنگی دەست ئاو بخەیتە نێو دەم وئەملاوئەولای پێبکەیت لەناو دەمدا -وەکو غەرغەرە کردن- وپاشان ئاوەکە فڕێ بدەیت بۆئەوەی دەم لەپاشماوەی خۆراک وشتی تر پاک بێتەوە.

وئاو هەڵمژینە نێو لووت -إستنشاق-: هەڵمژینی هەوا لەگەڵ چنگی ئاو بەدەستی ڕاست بۆ نێو لووت.

ودەرکردنی -پەرش کردنی- ئاو (إستنثار): بریتیە لە دەرکردنی ئاوەکە بەدەستی چەپ پاش ئەوەی هەڵی مژیە نێو لووتی.

پاشان شۆردنی ڕوو سێ جار.

شوشتنی قۆڵەکان -سەری پەنجەکان هەتاوەکو ئانیشکیش دەشوات- ؛ سێ جار.

پاشان مەسح کردن بەسەر سەردا، بەناو لەپی دەست لەپێشەوە پاشان بردنی بۆ پاشەوەی سەر، وهەروەها مەسحکردنی گوێیەکان.

پاشان شوشتنی پێ هەتاوەکو گوێزنگەکان -قولەپێکان- (قولەپێکانیش دەشوات) ؛ سێ جار.

ئەمە تەواوترین شێوازی دەستنوێژکردنە، ئەمە گێڕدراوەتەوە کە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- ئەنجامیداوە ولە (بخاري) و (مسلم)دا هاتووە، کە لەلایەن عوسمان و عبداللەی کوڕی زەید وهتد گێڕدراوەتەوە. هەروەها هاتووە لە (بخاري) وهتد: (أنه توضأ مرة مرة، وأنه توضأ مرتين مرتين) واتە: (یەک جار -ئەندامەکانی دەستنوێژگرتنی- شۆرد، ودوو جار -ئەندامەکانی دەستنوێژگرتنی- شۆرد)، واتە: هەرئەندامێک لەوانەی لەکاتی دەستنوێژگرتن دەبێت بشۆردرێن ؛ یەک جار دەیانی شۆرد یان دوو جار.

پ٥ : فەرزەکانی دەستنوێژ چین؟ ژمارەیان چەندە؟

و: فەرزەکانی دەستنوێژگرتن ئەوانەن کە دەستنوێژگرتنی مسوڵمان دروست نییە ئەگەر واز لە یەکێکیان بهێنێت.

١- شۆردنی ڕوو کە ئاوڕادانە نێو دەم ودەرکردنی -مضمضة- وئاو ڕادانە نێو لووت ودەکردنی -إستنشاق وإستنثار-یش دەگرێتەوە.

٢- شۆردنی قۆڵەکان -سەرە پەنجەکان هەتاوەکو ئانیشکەکان وئانیشکەکانیش دەشوات-.

٣- مەسحکردن بەسەر سەردا، ومەسحکردنی گوێیەکانیش دەگرێتەوە.

٤- شۆردنی پێیەکان هەتاوەکو قولەپێکان [گوێزنگەکان] -شۆردنی قولەپێکانیش دەگرێتەوە-.

٥- پاراستنی ڕیزبەندی لەشۆردنی ئەندامەکان، واتا سـەرەتا ڕووی دەشـوات پاشـان دەسـتەکان، پاشان مەسحکردن بەسەر سەر، پاشان لەکۆتاییدا شۆردنی پێیەکان.

٦- بێ ناوبڕ بێت: واتە شۆردنی ئەندامەکان مـاوە ونـاوبڕ لەنێوانیـان نەبێـت، واتـا نابێـت پـاش شۆردنی ئەندامێک وازی لێبهێنێت هەتا وشک دەبێتەوە وئاوی پێوە نامێنێـت پاشـان ئەنـدامێکی تـر بشوات، یان نیوەی ئەندامەکانی دەستنوێژگرتن بشوات، ونیـوەکەی تـری کـاتێکی تـر بیشـوات، ئەم دەستنوێژگرتنە دروست نییە.

پ٦ : سونەتەکانی دەستنوێژ چین؟ وژمارەیان چەندە؟

و: سونەتەکانی دەستنوێژ: ئەگەر ئەنجامیان بدات ئەوا پاداشتی زیاتری بـۆ هەیە، وئەگەر وازیـان لێبهێنێت ؛ گوناهبار نابێت، ودەستنوێژگرتنەکەی دروستە، ئەوانیش بریتین لە:

١- ووتنی: بسم الله.

٢- سیواک کردن.

٣- شۆردنی هەردوو ناولەپی دەستەکان.

٤- ئاوهێنان بەدەست بەنێو پەنجەکاندا.

٥- شۆردنی دووەم وسێیەم جاری ئەندامەکانی دەستنوێژگرتن.

٦- سەرەتا شۆردنی لای ڕاست.

٧- ووتنی زیکری پاش دەستنوێژگرتن. «أشهد أن لا إله إلا الله، وحده لا شريـك لـه، وأشـهد أن محمدًا عبده ورسوله».

٨- ئەنجامدانی دوو ڕکات لەپاش دەستنوێژگرتن.

پ٧ : ئەو شـتانەی دەبێـتە هـۆی شـکاندنی هەڵوەشـاندنەوەی- دەسـتنوێژگرتن، بیانژمێرە؟

و: ئەوەی لەپێش وپاشەوە دەردەچێت، لە میز یان پاشەڕۆ یان هەوا.

خەوتن، یان شێت بوون یان لەهۆش خۆچوون.

خواردنی گۆشتی وشتر.

دەستلێدان لە ئەندامی زاوزێ یان لەپاشەوە بەدەست بەڕاستەوخۆ ؛ بێ ئەوەی هیچ شتێک وەکـو قوماش هەبێت لەنێوان.

پ٨ : ئایا تەیەموم کردن چییە؟

و: تەیەموم کردن: بریتیە لەبەکارهێنانی خۆڵ یان هتد لە خاکی سەر زەوی، لەکاتی نەبوونی ئاو یان بەهۆی عوزرێکەوە نەتوانرا ئاو بەکاربهێنرێت.

پ٩ : چۆن تەیەموم بکەین؟

و: یەک لێدان لەسەر خاکی زەوی بەناو لەپی دەستەکان، وپاشان مەسحکردنی ڕوو ودیوی سەرەوەی دەستەکان ؛ یەک جار.

پ١٠ : ئەو شتانە چین کەدەبنە هۆی هەڵوەشاندنەوەی تەیەموم؟

و: هەموو ئەو شتانەن کە دەبنە هۆی هەڵوەشاندنەوەی -شکاندنی- دەستنوێژ.

وهەروەها ئەگەر ئاوی دەستکەوت؛ ئەوا تەیەموم کردن هەڵدەوشێتەوە ودەبێت بەئاوەکە دەستنوێژ بگرێت.

پ١١ : ئایا خوف وگۆرەوییەکان چیین؟ وئایا دەبێت مەسح بکاتە سەریان؟

و: خوفەکان: ئەوەیە لەپێیەکان دەکرێت بەڵام لەپێست دروستکراوە.

گۆرەوییەکان: ئەوەیە لەپێیەکان دەکرێت بەڵام لە شتی تر دروستکراوە جگە لەپێست.

ورێگەپێدراوە مەسح کردن بەسەریان لەجیاتی شۆردنی پێیەکان.

پ١٢ : حیکمەتی مەسحکردن لەسەر خوفەکان -گۆرەوییەکان- باس بکە؟

و: ئاسانکاریە بۆ بەندەکان، بەتایبەت لەکاتی سەرما وزستان وسەفەردا، چونکە لەم حاڵەتانەدا داکەندنی گۆرەوییەکان قورس وناڕەحەتە.

پ١٣ : مەرجەکانی دروستێتی مەسح لەسەر خوفەکان -گۆرەوییەکان- چین؟

و: ١- بەدەستنوێژگرتنەوە گورەوییەکانی لەپێکردبێت، واتا لەپاش ئەوەی دەستنوێژ دەگرێت ئینجا گۆرەوییەکان لەپێ دەکات.

٢- دەبێت گۆرەوییەکە پاک بێت، بۆیە جائیز نییە مەسحکردن لەسەر شتی پیس.

٣- دەبێت گۆرەوییەکە ئەو شوێنانە داپۆشێت کە لەدەستنوێژگرتندا فەرزە بشۆردرێت؛ ئەمیش بریتیە لە پێیەکان هەتاوەکو قولەپێکان -قولەپێکانیش دەگرێتەوە-.

٤- دەبێت مەسحکردن لە ماوەی دیاریکراودا بێت، بۆ کەسی نیشتەجێبوو: ڕۆژ وشەوێک -٢٤ کاتژمێر-، وبۆ ڕێبوار -موسافیر- : سێ ڕۆژ وشەوەکانی -٧٢ کاتژمێر-.

پ١٤ : سیفەت وچۆنیەتی مەسحکردن لەسەر گۆرەوییەکان –خوفەکان- چۆنە؟

و: سیفەت وچـۆنیەتی مەسـحکردن بەم شـێوەیە: پەنجەکـانی دەسـتی کە تەڕی کـردووە بەئـاو دەیهێنێت -مەسحی دەکات- بەسەر دیوی سەرەوەی پێیەکانی پاشان بەرەو سـاقی -لاقـی- بـۆ سـەرەوە دەیبات، پێی ڕاستی بەدەستی ڕاستی وپێی چەپی بەدەستی چەپی مەسـح دەکـات، وبۆشـایی دەخـاتە نێوان پەنجەکان لەکاتی مەسحکردن وتەنها یەک جار مەسح دەکات ودووبارەی ناکاتەوە.

پ١٥ : چی شتێک دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی مەسحکردن لەسەر خوفەکان؟

و: ١- تەواوبـوونی مـاوەی مەسـحکردن، مەسـحکردن لەپـاش تەواوبـوونی مـاوەی دیـاریکراو لەشەرعدا ڕێگەپێدراو نییە، ئەمیش بریتیە لە ڕۆژ وشەوێک -٢٤ کاتژمێر- بۆ نیشـتەجێبوو، سـێ ڕۆژ وشەوەکانی -٧٢ کاتژمێر- بۆ ڕێبوار.

٢- داکەنـدنی گۆرەوییەکـان؛ ئەگەر مـرۆڤ گۆرەوییەکـان یـان تاکێکیـانی داکەنـد لەپـاش مەسحکردن ئەوا مەسحکردنەکەی پوچەڵ دەبێتەوە.

پ١٦ : واتای نوێژ چییە؟

و: نوێژکردن: واتا پەرستنی خوای گەورە بە هەندێک وتن وکـرداری تـایبەت، بەتەکبیـر کـردن - ووتنی: الله أكبر- دەستپێدەکات، و بەسەلامدانەوەی کۆتایی پێدێت.

پ١٧ : حوکمی نوێژکردن چییە؟

و: نوێژکردن فەرزە لەسەر هەموو مسوڵمانێک.

خـــوای گەورە دەفەرموێـــت: ﴿إِنَّ الصَّـــلَاةَ كَانَـــتْ عَـــلَى الْمُـــؤْمِنِينَ كِتَابًـــا مَوْقُوتًـــا﴾

واتە: ﴿بەڕاســتی نــوێژکردن نــووسراوە لەســەر ئیمانــداران (کە ئەنجــامی بــدەن) لە کــاتە دیاریکراوەکاندا﴾ [سورەتی النساء: ١٠٣].

پ١٨ : حوکمی وازهێنان لەنوێژکردن چییە؟

و: وازهێنان لەنوێژکردن کوفرە -بێباوەڕییە-، پێغەمبەر -صـلى الـله علـيه وسـلم- دەفەرموێـت: ((ئەو ئـیمان وبەڵێـنەی کە لەنێـوان ئـێمەی موسـڵمان وئەوانـی بێبـاوەڕدا هەیە؛ نـوێژکردنە، جـا هەرکەسێک واز لەنوێژکردن بهێنێت؛ ئەوا کافر -بێباوەڕ- بووە)) [رواه أحمدوالترمذي وغيرهما]

پ١٩ : چەند نوێژ واجبە لەسەر مسوڵمان لەڕۆژ وشەوێکدا؟ وژمارەی ڕکاتەکانی هەرنوێژێک چەندە؟

و: پێنج نوێژ فەرزە لەسەر مسوڵمان لە شەو وڕۆژێکدا، ونوێژی بەیانی : دوو ڕکات، ونوێژی نیوەڕۆ : چوار ڕکات، ونوێژی عەسر : چوار ڕکات، ونوێژی مەغریب : سێ ڕکات، ونوێژی عیشا : چوار ڕکات.

پ٢٠ : مەرجەکانی دروستێتی نوێژکردن بژمێرە؟

و: ١- ئیسلام؛ نوێژکردنی کافر دروست نییە.

٢- ئەقڵ؛ نوێژکردنی شێت دروست نییە.

٣- جیاکاری؛ نوێژکردنی منداڵێک دروست نییە کە جیاکاری نەکات -لەنێوان چاکە وخراپە-.

٤- نیەت.

٥- هاتنی کاتی نوێژ.

٦- پاکبوونەوە -دەستنوێژگرتن یان خۆشۆردن- پاش ئەوەی تووشی ئەو شتانە بوو کە دەستنوێژ دەشکێنێت -الحدث-.

٧- خۆپاککردنەوە یان پاککردنەوەی ئەو شوێنی نوێژی تێدا دەکات لەشتە پیسەکان.

٨- داپۆشینی شەرمگە -عەورەت-.

٩- ڕووکردن لەئاراستەی قیبلە.

پ٢١ : ژمارەی پایەکانی -ڕوکنەکانی- نوێژ چەندە؟

و: چواردە پایەیە، کە بریتین لە:

١- وەستان لەنوێژی فەرزدا بۆ کەسێک بتوانێت بەپێوە بوەستێت.

٢- تەکبیرەی ئیحرام، ووتنی: (الله أكبر) کاتێک دەستدەکەیت بەنوێژکردن.

٣- خوێندنی سورەتی -الفاتحة-.

٤- ڕکوع بردن، وپشتی ڕێک دەوەستێنێت لەکاتی ڕکوع بردن وسەری پێویستە هاوئاستی پشتی دەبێت.

٥- بەرزبوونەوە لە ڕکوع بردن.

٦- وەستان بەڕێکی وئارامی لەپاش بەرزبوونەوە لە ڕکوع بردن.

٧- سوجدە بردن؛ پێویستە نێوچەوانی ولووتی ونێو لەپەکانی وئەژنۆکانی وسەری پەنجەی پێیەکانی بەجوانی لەسەر شوێنی سوجدە بردن دابنێت.

٨- بەرزبوونەوە لە سوجدە بردن.

٩- دانیشتن لەنێوان سوجدەکان.

وسونەت بریتیە لە: دانیشتن بەشێوازی (ئیفتیراش) واتا لەسەر پێی چەپی دابنیشێت، وپێی ڕاستی بوەستێنێت وپەنجەی پێیەکانی بەرەو قیبلە ئاراستەی دەبێت.

١٠- هێمنی ودڵنیایی، ئەمیش بریتیە لەسەرخۆیی لە جێبەجێکردنی هەر پایەیەکی کرداری.

١١- ووتنی تەشەهودی -تەحیاتی- کۆتایی.

١٢- دانیشتن بۆ ووتنی.

١٣- دوو سەلامدانەوە، ئەمیش بریتیە لەوەی دووجار بڵێت: (السَّلام عليكم ورحمة الله).

١٤- ڕیزبەندی لەئەنجامدانی پایەکان -بەو شێوەیەی باسمانکرد-، بۆ نمونە ئەگەر بەئەنقەست سوجدە ببات لەپێش ڕکوع بردن؛ ئەوا نوێژەکەی پوچەڵ دەبێتەوە، بەڵام ئەگەر بەهەڵە ئەمە بکات ئەوا دەبێت بگەڕێتەوە بۆ ڕکوع بردن، پاشان سوجدە دەبات.

پ٢٢ : واجبەکانی نوێژ باس بکە؟

و: واجبەکانی نوێژ هەشتن، بریتین لە:

١- تەکبیرەکانی نێو نوێژ -ووتنی: الله أكبر لەکاتی چوون لەپایەیەک بۆ پایەیەکی تر-، جگە لە تەکبیرەی ئیحرام نەبێت.

٢- ووتنی: «سمع الله لمن حمده»* بۆ ئیمام وکەسێک بەتەنها نوێژ بکات، *(واتە: پەروەردگار وەڵامی ئەوانە دەداتەوە -دەیانبیستێت- کە حەمد وسوپاسی دەکەن).

٣- ووتنی: «ربنا ولك الحمد»*، *(واتە: پەروەردگاری حەمد وستایش تەنها بۆ تۆیە).

٤- ووتنی: «سبحان ربي العظيم»* یەک جار لەکاتی ڕکوع بردن، *(واتە: پاک وبێگەردی بۆ پەروەردگاری مەزن).

٥- ووتنی: «سبحان ربي الأعلى»* یەک جار لەکاتی سوجدە بردن، *(واتە: پاک وبێگەردی بۆ پەروەردگار کە بەرزی وپایەداری وبڵندی ڕەهایە).

٦- ووتنی: «رب اغفر لي»* لەنێوان سوجدە بردنەکاندا، *(واتە: پەروەردگارم لێم خۆش بە).

٧- خوێندنی تەشەهودی -تەحیاتی- یەکەم.

٨- دانیشتن بۆ خوێندنی تەشەهودی یەکەم.

پ٢٣ : ئایا سونەتەکانی نوێژ چین؟

و: یانزە سونەتن، بریتین لە:

١- لەپاش تەکبیرەی ئیحرام بڵێت: «سبحانك اللهم وبحمدك، وتبارك اسمك، وتَعَـالَىٰ جـدك، ولا إله غيرك»* وپێی دەووترێت: (نزای ئیستیفتاح:دعاء الاستفتاح)، *(واتە: خودایە پاک وبێگەردی بـۆ تۆ، وحەمد وسوپاس بۆ تـۆ، نـاوت بەرز وپیـرۆزە، بەرز وبڵـنـدە مەزنیـت، وهـیـچ پەرسـتراوێک هەق وڕاست نییە شایەنی پەرستن بێت جگە لە تۆ).

٢- پەناگرتن بەخوای گەورە لەشەیتانی نەفرینلێکراو.

٣- ووتنی بەسمەلە (بسم الله الرحمان الرحيم).

٤- ووتنی: ئامین.

٥- خوێندنی سورەتێک لەپاش سورەتی -الفاتحة-.

٦- خوێندنی قورئان بەئاشکرا -بەدەنگـی بیسـتراو- لەلایەن ئـیمامەوە، لەو نـوێژە بەکـۆمەڵانەی باشتر وایە قورئان بەدەنگی بەرز تێیاندا بخوێندرێت.

٧- لەپاش تەحمید کردن (لەپاش -سمع الله لمن حمده-) بڵێت: «ملء السَّـمٰوات، ومـلء الأرض، وملء ما شئت من شيء بعد» واتە: «هێندەی پڕ بەئاسمانەکان وپڕ بەزەوی وهەرچـی شـتێکی تـر تـۆ ویستت».

٨- زیاتر لە یەک جار ووتنی زیکری تەسبیح لەڕکوع برندا، واتا: تەسـبیحی دووەم وسـێیەم یـان زیاتر بیڵێت.

٩- زیاتر لە یەک جار ووتنی زیکری تەسبیح لەسوجدە برندا، واتا: تەسبیحی دووەم وسـێیەم یـان زیاتر بیڵێت.

١٠- زیاتر لە یەک جار ووتنی زیکری نێوان سوجدەکان: «رب اغفر لي».

١١- سەڵاوتدان لەتەشەهودی کۆتایی لەسەر -بنەماڵەی- ئەهلی بەیتی پێغەمبەر ﷺ، نزاکردنی بەرەکەت بۆ سەر پێغەمبەر ﷺ وبنەماڵـەکەی، ونزا کردن لەپاش تەواوبوونی تەشەهود.

چوارەم: کردەوە سونەتەکان، وپێیان دەووترێت شێوازەکان:

١- بەرزکـردنەوەی دەسـتەکان لەگەڵ ووتنـی تەکبیـرەی ئیحرامـدا هەتـاوەکو ئاسـتی شـانەکان بەشێوەیەک ناولەپەکان بەرەو ئاراستەی قیبلە بن.

٢- بەرزکردنەوەی دەستەکان بەهەمان شێوازی پێشوو لەکاتی چوون بۆ ڕکوع بردن.

٣- بەرزکردنەوەی دەستەکان بەهەمان شێوازی پێشوو لەکاتی بەرزبوونەوە لەڕکوع بردن.

٤- گەڕانەوەی دەستەکان بۆ شوێنی خۆیان لەپاش بەرزکردنەوەیان.

٥- دانانی دەستی ڕاست لەسەر دەستی چەپ.

٦- سەیرکردنی شوێنی سوجدە بردن لەکاتی نوێژدا.

٧- کاتێک بەپێوە دەوەستێت بۆشایی دەخاتە نێوان پێیەکانیەوە.

٨- بەپەنجەکانی دەستەکانی ئەژنۆکانی دەگرێت وبۆشایی دەخاتە نێوان پەنجەکانیەوە، وپشتی بەرێکی دەوەستێنێت لەکاتی ڕکوع برندا بەشێوەیەک سەری هاوئاستی پشتی دەبێت.

٩- بەشێوەیەکی جوان سوجدە دەبات لەسەر زەوی کە ئەندامەکان بەجێگیری بوەستن لەسەر زەوی ونوێژخوێن ئارامی ودڵنیایی پێوە دیاربێت، وپێویستە ڕاستەوخۆ بەر زەوی بکەون و لەسەر شوێنی سوجدە بردن دابنرێن.

١٠- باڵەکانی دوور بخاتەوە لە تەنیشتەکانی لاشەی، وهەروەها سکی دوور بخاتەوە لە ڕانەکانی، وڕانەکانی دوور بخاتەوە لە ساقەکانی -لاقەکانی-*، وبۆشایی بخاتە نێوان ئەژنۆکانیەوە، وپێی لەسەر زەوی بوەستێنێت -بچەقێنێت-، و سەرەپەنجەی پێیەکانی لەسەر زەوی بێت بەرەو ئاراستەی قیبلە بن وبۆشایی لەنێوانیان بێت، ودەستەکانی هاوئاستی شانەکانی بن لەسەر زەوی وپەنجەکانی دەستی پێکەوە بلکێنێت بەرەو ئاراستەی قیبلە، *(ساق -لاق- : مەبەست ئەو بەشەیە -ئێسکەیە- کە گوێزنگەکان بەئەژنۆکانەوە دەبەستێت).

١١- بەشێوازی (ئیفتیراش)* دادەنیشێت لەنێوان سوجدە بردنەکاندا، ولە تەشەهودی یەکەم، بەڵام بەشێوازی (تەوەروک)** دادەنیشێت لەتەشەهودی دووەم، *(دانیشتنی الافتِراش -ئیفتیراش- بریتیە لەوەی سمتی لای چەپی بخاتە سەر بنی پێی چەپی و لەسەری دابنیشێت وپێی ڕاستی لەسەر زەوی بچەقێنێت -بیوەستێنێت-)،**(دانیشتنی التورك -تەوەروک- بریتیە لەوەی پێی ڕاستی بچەقێنێتە -بیوەستێنێتە- سەر زەوی وپێی چەپی لە ژێر پێی ڕاستیەوە دەربکات ولە سەر سمتی لای چەپی دابنیشێت).

١٢- دانانی دەستەکان لەسە ڕانەکان بەڕاخراوی وپەنجەکانی پێکەوە بلکێنێت، وهەروەها لە تەشەهوددا، بەڵام لە تەشەهوددا سەبارەت بەدەستی ڕاستی ؛ پەنجە بچووکەکە وئەوەی تەنیشتی دەگرێتەوە -دەیاننوقێنێت-، و بەپەنجە گەورەکە -قامکە گەورەکە- وپەنجەی ناوەڕاست ئەڵقەیەک دروست دەکات، وپاشان پەنجەی شایەتمان -درێژ دەکاتەوە- ئاماژەی پێدەکات بەرەو ئاراستەی قیبلە هەتاوەکو تەواو دەبێت لەخوێندنی تەشەهود.

١٣- ئاوڕدانەوە بەرەو لای ڕاست وچەپ لەکاتی سەلامدانەوە.

پ٤٤ : ئەو شتانەی نوێژ پوچەڵ دەکەنەوە، بیانژمێرە؟

و: ١- وازهێنان لە پایەیەک لەپایەکانی نوێژ یان مەرجێک لە مەرجەکانی نوێژ.

٢- قسەکردن بەئەنقەست.

٣- خواردن یان خواردنەوە.

٤- جوڵەی زۆری بەدوای یەک.

٥- وازهێنان لەواجبێک لە واجبەکانی نوێژ بەئەنقەست.

پ٤٥ : مسوڵمان دەبێت چۆن نوێژ بکات؟

و: سیفەت وچۆنیەتی نوێژکردن:

١- بەهەموو لاشەی ڕوو لەئاراستەی قیبلە بکات، بەبێ لادان لەئاراستەی قیبلە و بەبێ ئەوەی ئاوڕ بداتەوە بۆ لایەکی تر.

٢- پاشان نیەت دەهێنێت بۆ نوێژکردن لەدڵیەوە، بەڵام بەزمان نایڵێت.

٣- پاشان تەکبیر دەکات -دەڵێت: الله أكبر-، ودەستەکانی بەرزدەکاتەوە هەتاوەکو ئاستی شانەکانی لەکاتی تەکبیرکردندا بەشێوەیەک ناولەپەکانی ڕوویان لەئاراستەی قیبلە دەبێت.

٤- پاشان ناولەپی دەستی ڕاستی دەخاتە سەر پشتی دەستی چەپی و لەسەر سینگی دایان دەنێت.

٥- پاشان نزای ئیستیفتاح دەخوێنێت، ودەڵێت: «اللهم باعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب، اللهم نقني من خطاياي كما يُنقى الثوب الأبيض من الدنس، اللهم اغسلني من خطاياي بالماء والثلج والبرد»، «واتە: خوای گەورە دووری بخە نێوان من وگوناهەکانم وەکو دووری نێوان ڕۆژهەڵات ورۆژئاوا، خوای گەورە لە گوناهەکانم پاکم بکەرەوە هەروەکو چۆن جلی سپی لە چڵک وپیسی پاک دەکرێتەوە، خودایە پاکم بکەرەوە وبم شۆرەوە لە گوناهەکانم بە ئاو وبەفر وتەرزە».

یان دەڵێت: «سبحانك اللهم وبحمدك، وتبارك اسمك، وتَعَالَىٰ جدك، ولا إله غيرك» واتە: «خودایە،حەمد وسوپاس وپاک وبێگەردی بۆ تۆ، ناوت پیرۆز وموبارەکە ومەزنی تۆ لە ئەوپەڕی بڵندی وبەرزیدایە، وهیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە کە شایەنی پەرستن بێت جگە لە تۆ».

٦- پاشان پەنا بە خوای گەورە دەگرێت، ودەڵێت: «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» واتە: «پەنا بەخوای گەورە دەگرم لەشەیتانی نەفرینلێکراو».

٧- پاشان بەسمەلە دەخوێنێت، وسورەتی -الفاتحة- دەخوێنێت، ودەڵێت:

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان (١) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * هەموو ستایشێک -حەمدێک- بۆ خوای گەورە پەروەردگاری جیهان بێت (٢) الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ *

بەزەیــیــدارترین، میهرەبــانترین (٣) مَالِــكِ يَــوْمِ الــدِّينِ * خــاوەن وســەرداری ڕۆژی لێپرســینەوە وپاداشتدانەوە -ڕۆژی قیامەت- (٤) إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * ئێمە بە تەنها تۆ دەپەرستین و بەتەنها داوای یارمەتی لە تۆ دەکەین (٥) اهدِنَــــا الصِّرَاطَ الْمُستَقِيمَ * ڕێنموێنیمان بکە بۆ سەر ڕێگای ڕاست (٦) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ * ڕێگای ئەوانەی کە تۆ بەرەکەتت پێیان بەخشیووە؛ نەک ڕێبازی ئەوانەی کە خەشم وقینیان لێگیراوە ونە ڕێبازی ئەوانەیـش کە گـومڕا بوون (٧)﴾ [سورەتی الفاتحة : ١-٧].

پاشان دەڵێت: (ئامین)، واتا: خودایە نزاکانمان وەڵام بدەرەوە.

٨- پاشان هێندەی بتوانێت قورئان دەخوێنێت، وقورئان زیاتر دەخوێنێت لەنوێژی بەیانیدا.

٩- پاشان ڕکوع دەبات، واتا: پشتی دەچەمێنێـتەوە بەرەو ئاراسـتە زەوی بـۆ بەمەزنـدانانی خـوای گەورە، و لەکاتی چوون بۆ ڕکوع بردن تەکبیر دەکات، ودەسـتەکانی بەرز دەکـاتەوە هەتـاوەکو ئاسـتی شانەکانی، وسونەت ئەوەیە پشتی بەڕێکی بوەستێنێت لەکاتی ڕکوع برندا، وسەری هاوئاسـتی پشـتی بێت، ودەستەکانی لەسەر ئەژنۆکانی دابنێت وبۆشایی بخاتە نێوانەوە.

١٠- و لەکاتی ڕکوع بردن دەڵێت: «سبحان ربي العظيم»* ؛ سێ جار، * واتە: «پاک وبێگەردی بـۆ پەروەردگاری مەزنم»، ودەتوانێت زیکری تر بڵێت وەکو: «سبحانك اللهم وبحمدك، اللهــم اغفـر لي» واتە: «پاک وبێگەردی وحەمد وستایش بۆ پەروەردگار، خودایە لێم خۆش بە».

١١ - پاشان سەری بەرز دەکاتەوە لەڕکوع بردن، ودەڵێـت: «ســمع الله لـمـن حمــده» واتە: «خـوای گەورە وەڵامی ئەوانە دەداتەوە -دەیانبیستێت- کە حەمد وستایشـی دەکەن»، ولەو کـاتەدا دەسـتەکانی بەرز دەکاتەوە هەتاوەکو ئاستی شانەکانی، وئەوەی لەپشتی ئیمام نوێژ دەکات نالێـت: «ســمع الله لـمـن حمده»، بەڵکو دەڵێت: «ربنا ولك الحمد» واتە: «پەروەردگارمان حەمد وستایش تەنها بۆ تۆیە».

١٢ - پاشان ئەو زیکرانەی پێشوو لەکاتی وەسـتانی پـاش ڕکـوع بـردن، دەتوانێـت ئەم زیکـرەش بڵێـت: «ربنــا ولــك الحمــد، مــلء الســماوات والأرض، ومــلء مــا شــئت مــن شيء بعــد» واتە: «پەروەردگارمان حەمد وستایش بۆ تۆ، هێندەی پڕ بەئاسـمانەکان وزەوی، وپـڕ بەهێنـدەی ئەوەی تـۆ بتەوێت لەپاش ئەمانە».

١٣- پاشان سوجدەی یەکەم دەبات، ولەکاتی چوون بۆ سوجدە بردن دەڵێت: «الله أكبر»، و لەسەر حەوت ئەندام سوجدە دەبات: نێوچەوان ولووت [بەیەک ئەندام دادەنرێن]، وناولەپەکان، وئەژنۆکان، وسەرەپەنجەی پێیەکان، وباڵەکانی دوور دەخـاتەوە لە لاتەنیشـتەکانی لاشـەی، وباڵەکـانی ڕاناخـات لەسەر زەوی، وسەرەپەنجەی پێیەکانی بەرەو ئاراستەی قیبلە دەبێت.

١٤- وله ڕكـوع بردنيـنـدا دەڵێـت: «سـبحان ربي الأعـلى»* سـێ جـار، *(واتە: پـاك وبـێگەردە پەروەردگار كە بەرزی وبڵندی وپایەداری ڕەهایە)، ودەتوانێت زیكری تـر بڵێـت، وەكـو: «سـبحانك اللهم ربنا وبحمدك، اللهم اغفر لي» واتە: «پاك وبێگەردیت ئەی پەروەردگار، وحەمد وستایش بۆ تۆ، خودایە لێم خۆش بە».

١٥- پاشان سەری بەرز دەكاتەوە لەسـوجدە بـردن، ودەڵێـت: «الله أكـبر» واتە: «خـودا لەهەمـوو شتێك گەورەترە».

١٦- بەشێوازی (ئیفتیراش)* دادەنیشێت لەنێوان سوجدەكان، دەستی ڕاستی دەبێـت بەم شـێوەیە بێت: پەنجە بچووكەكە وئەوەی تەنیشتنی دەگرێتەوە -دەیاننوقێنێت-، وبەپەنجەی ناوەڕاست وپەنـجە گەورەكە -قامكە گەورەكە- ئەڵقەیەك دروست دەكات، وپەنجەی شایەتمان بەرز دەكـاتەوە -ئامـاژەی پێدەكات- بەرەو ئاراستەی قیبلە و لەكاتی نزادا دەیجوڵێنێت، ودەستی چەپی ڕادەخات لەسەر بەشـی پێشەوە ڕانی چەپی. *(دانیشتنی الافتِراش -ئیفتیراش- بریتیە لەوەی سمتی لای چەپـی بخـاتە سـەر بنی پێی چەپی و لەسەری دابنیشێت وپێی ڕاستی لەسەر زەوی بچەقێنێت -بیوەستێنێت-).

١٧- لەدانیشتنی نێوان سوجدەكان دەڵێت: «رب اغفر لي، وارحمني، واهدني، وارزقني، واجبرني، وعافني» واتە: «خودایە، لێم خۆش بە، وڕەحمم پێبكە، وحاڵـم بگۆڕە بۆ باشتر، وهیدایەتم بدە، وڕزقم پێببەخشە».

١٨- پاشان سوجدەی دووەم دەبات وەكو سوجدەی یەكەم لەوەی دەووترێت ودەكرێت، و لەكـاتی چوون بۆ سوجدە تەكبیر دەكات.

١٩- پاش سوجدەی دووەم هەڵدەستێت، ودەڵێت: «الله أكبر»، وڕكاتی دووەم ئەنجامدەدات وەكو ڕكاتی یەكەم لەوەی دەووترێت ودەكرێت، بەڵام نزای ئیستیفتاحیان تێدا ناخوێنێت.

٢٠- پاشان تەواوبوونی ڕكاتی دووەم، و ووتنی (الله أكـبر) لەپـاش بەرزبـوونەوە لەسـوجدە بـردن؛ دادەنیشێت، وەكو دانیشتنی نێوان سوجدەكان، لێرەدا دەستی ڕاستی دەبێت بەم شێوەیە بێـت: پەنـجە بچووكەكە وئەوەی تەنیشتنی دەگرێتەوە -دەیاننوقێنێت-، وبەپەنـجەی ناوەڕاسـت وپەنـجە گەورەكە -قامكە گەورەكە- ئەڵقەیەك دروست دەكات، وپەنجەی شایەتمان بەرز دەكاتەوە -ئاماژەی پێـدەكات- بەرەو ئاراستەی قیبلە و لەكاتی نزادا دەیجوڵێنێت، ودەستی چەپی ڕادەخـات لەسـەر بەشـی پێشـەوە ڕانی چەپی.

٢١- ولەم دانیشـتنەدا تەشـەهود -تەحیـات- دەخوێنێـت، ودەڵێـت: «التحيـات لله والصـلوات والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينـا وعـلى عبـاد الله الصـالحين،

أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، اللهم صلِّ على محمد وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم، إنك حميد مجيد، وبارك على محمد وعلى آل محمد، كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم، إنك حميد مجيد. أعوذ بالله من عذاب جهنم، ومن عذاب القبر، ومن فتنة المحيا والممات، ومن فتنة المسيح الدجال» واته: «هەموو ستایشـێکی گەورە وبە مەزن دانان تەنها بۆ خوای گەورەیە، وهەموو نوێژکردنێک تەنها بۆ ئەو زاتەیە، وهەمـوو قسـە وکردەوەیەکـی باش وجوان وخێرکردنێک تەنها بۆ ئەو زاتە بە دڵسۆزی ئەنجام دەدرێت، سـەلام وسـڵاو لە سـەر تـۆ بێت ئەی پێغەمبەر لە گەڵ ڕەحمەت وبەرەکات وپیرۆزی خوای گەورە، وسەلام وسـڵاو لە سـەر ئـێمە ولە سەر بەندە چاکەکانی خـوای گەورە، شـاهێدی دەدەم (دان دەنـێم) بەوەی کە هـیچ پەرسـتراوێک ڕاست وهەق نییە کە شایەنی پەرستن بێت جگە لە الله، وموحەمەد -صـلى الـلـه علـيه وسـلم- بەنـدە وپێغەمبەری خودایە، خودایە سەڵاوت بنێرە بۆ سەر موحەمەد وخانەوادەی موحەممەد، هەروەکو چۆن سەڵاواتت دا لەسەر ئیبراهیم وخانەوادەی ئیبراهیم، خودایە پیرۆزی وبەرەکەت بنێرە بۆ سەر موحەمەد وخانەوادەی موحەمەد هەروەکو چۆن پیرۆزی وبەرەکەتت بەخشی بە ئیبراهیم وخانەوادەی ئیبراهـیم، تۆ ستایشکراو وشکۆداریت، پەنا بەخوای گەورە دەگرم لە سزای دۆزەخ، ولە سزای قەبر، ولە فیتـنەی ژیان ومردن، ولە فیتنەی مەسیحی دەجال». پاشان نزا دەکات وداوا لە پەروەردگاری بکات بەویسـتی خۆی لەداواکردنی خێری دونیا وقیامەت.

٢٢- پاشان سەلام دەداتەوە بەلای ڕاستی ودەڵێت: «السلام عليكم ورحمة الله» وبۆ لای چەپـیش بەهەمان شێوە.

٢٣- وئەگەر نوێژەکە سێ یان چوار ڕکات بوو؛ لە تەشەهودی یەکەمدا پاش ئەوەی دەڵێت: «أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله»؛ دەوەستێت.

٢٤- پاشان هەڵدەستێتەوە بەووتنـی: «الله أكـبر»، ودەسـتەکانی هەتـاوەکو ئاسـتی شـانەکانی بەرز دەکاتەوە.

٢٥- پاشان ئەو ڕکاتانەی ماوەتەوە بەهەمان شـێوەی ڕکاتەکـانی پێشـوو ئەنجـامی دەدات، وتەنهـا سورەتی -الفاتحة- دەخوێنێت تێیاندا.

٢٦- پاشان لەڕکاتی کۆتایی ئەو نوێژانەی سێ یان چوار ڕکاتین بەشـێوازی تەوەروک (تەوەروک)* دادەنیشێت، ودەستەکانی دەخـاتە سـەر ڕانەکـانی بە سـیفەت وچـۆنیەتی دانانیـان کە لەتەشـەهودی یەکەمدا باسکرا. *(دانیشتنی التورك -تەوەروک- بریتیە لەوەی پێی ڕاسـتی بچەقێنێـتە -بیوەسـتێنێتە- سەر زەوی وپێی چەپی لە ژێر پێی ڕاستیەوە دەربکات ولە سەر سمتی لای چەپی دابنیشێت).

٢٧- ولەم دانیشتنەدا هەموو تەشەهودەکە دەخوێنێت.

٢٨- پاشان سەلام دەداتەوە بەلای ڕاستی ودەڵێت: «السلام عليكم ورحمة الله» وبۆ لای چەپیش بەهەمان شێوە.

پ٢٦ : چی زیکرێک دەڵێیت لەپاش سەلامدانەوە لەنوێژ؟

و: «أَسْـتَغْفِرُ الله»* سێ جار، *«واتە: داوای لێخۆشبوون لەخوای گەورە دەکەم».

- «اللّهُـمَّ أَنْـتَ السَّلامُ، وَمِـنْكَ السَّلام، تَبارَكْتَ يا ذا الجَـلالِ وَالإِكْـرام» واتە: «خـوای گەورە تۆ (السلام)یت ؛ هەموو ئاشتی وهێمنیەک تۆ دەیبەخشیت، وهەموو هێمنی وئاشتییەک لە تۆوە دێت، تۆ بەرز وپیرۆزیت ئەی خاوەنی شکۆمەندی وشەرەفمەندی».

- «لا إلهَ إلاّ اللّهُ وحدَهُ لا شريكَ لهُ، لهُ المُـلْكُ ولهُ الحَمْد، وهوَ على كـلّ شَيءٍ قَـدير، اللّهُــمَّ لا مانِعَ لِما أَعْطَـيْت، وَلا مُعْطِـيَ لِما مَنَـعْت، وَلا يَنْفَـعُ ذا الجَـدِّ مِنْـكَ الجَـد» واتە: «هیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە شایەنی پەرستن بێت جگە لە الله، هەموو خاوەنـداری وموڵکێـک تەنهـا بـۆ ئەوە، وهەموو حەمد وستایشێک تەنها بۆ ئەوە، وئەوە لەسەر ئەنجامـدانی هەمـوو شـتێک توانـاداره، خـوایە کەس ناتوانێت ڕێگری بکات لە ئەو شتەی تۆ دەیبەخشیت، وکەسیش ناتوانێت ئەو شتە ببەخشـیت ئەگەر تۆ ڕێگری بکەیت لەبەخشین، ودەوڵـەمەندی وسامان سوودی نابێت بۆ هیچ کەسـێک -لەلای تۆ-، ودەوڵـەمەندی وبەخشینی سامان تەنها لەلایەن تۆوە دێت».

- «لا إلهَ إلاّ الله، وحدَهُ لا شريكَ لهُ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمد، وهوَ على كلّ شيءٍ قدير، لا حَـوْلَ وَلا قـوَّةَ إِلاّ بِاللهِ، لا إلهَ إلاّ الله، وَلا نَعْـبُـدُ إِلاّ إيّـاه، لَهُ النِّعْـمَةُ وَلَهُ الفَضْل وَلَهُ الثَّـناءُ الحَـسَن، لا إلهَ إلاّ الله مخْلِصـينَ لَـهُ الدِّينَ وَلَوْ كَـرِهَ الكـافِرون» واتە: «هیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە شـایەنی پەرستن بێت جگە لە الله، بەتەنها وتاکە ئەو زاتە وهیچ شەریک وهاوبەشێکی نییە، وهەمـوو موڵـک وخاوەنداریەک تەنها بۆ ئەوە، وهەورەها هەموو ستایشێک، وئەو لەسـەر ئەنجامـدانی هەمـوو شـتێک تواناداره، هیچ توانا وهێزێکمان نییە مەگەر خوای گەورە پێمان ببەخشـێت، هـیچ پەرسـتراوێک هەق وڕاست نییە شایەنی پەرسـتن بێـت جـگە لە الـله، وتەنهـا ئەو زاتە دەپەرسـتین، وهەمـوو نـیعمەت وفەزڵێک ئەو دەیبەخشێت وهەموو ستایشێکی چاک وجوان تەنها بـۆ ئەوە، هـیچ پەرسـتراوێک هەق وڕاست نییە شایەنی پەرستن بێـت جـگە لە الـله، لە ئاینداریمانـدا دڵسـۆزین (تەنهـا) بـۆ ئەو زاتە ئەگەرچیش کافرەکان -بێباوەڕەکان- پێیان ناخۆش بێت».

- «سُـبْحانَ الله» سی وسێ جار دەڵێت.

- «الحَمْـدُ لله» سی وسێ جار دەڵێت.

- «اللهُ أكْبَرَ» سی وسێ جار دەڵێت.

پاشان لەجاری سەدەهەم، دەڵێت: «لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد، وهو على كل شيء قدير» واتە: «هیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە شایەنی پەرستن بێت جگە لە اللە، هەموو خاوەنداری ومولْكێک تەنها بۆ ئەوە، وهەموو حەمد وستایشێک تەنها بۆ ئەوە، وئەوە لەسەر ئەنجامدانی هەموو شتێک تواناداره».

- وسورەتی -الإخلاص- و -الفلق- و -الناس- دەخوێنێت ؛ سێ جار، لەپاش نوێژی بەیانی مەغریب، ویەک جار لەپاش نوێژە فەرزەکانی تر.

- وئایەتی کورسی -الكرسي- ؛ یەک جار دەخوێنێت.

پ٢٧ : ئایا نوێژە سونەتە راتیبەکان کامانەن؟ وفەزڵ وپاداشتیان چییە؟

و: دوو ڕکات لەپێش نوێژی بەیانی.

چوار ڕکات لەپێش نوێژی نیوەڕۆ.

دوو ڕکات لەپاش نوێژی نیوەڕۆ.

دوو ڕکات لەپاش نوێژی مەغریب.

دوو ڕکات لەپاش نوێژی عیشا.

فەزڵ وپاداشتی؛ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەرکەسێک لەڕۆژ وشەوێکدا دوانزە ڕکاتی سونەت ئەنجامبدات ئەوا خوای گەورە لەبەهەشتدا خانوویەکی بۆ دروست دەکات» [رواه مسلم وأحمد وغيرهما].

پ٢٨ : ئایا باشترین ڕۆژی هەفتە کام ڕۆژە؟

و: ڕۆژی جومعە -هەینی-، پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- «لەخێرترین ڕۆژەکانتان ڕۆژی جومعەیە: لەو ڕۆژەدا ئادەم دروستکرا، ولەو ڕۆژەدا کۆچی دواییکرد، ولەو ڕۆژەدا فوو دەکرێت -بەکەرەنادا-، ولەو ڕۆژەدا قیژە دەکرێت، بۆیە لەو ڕۆژەدا زۆر سەڵاوات لەسەر من بدەم چونکە سەڵاواتدانی ئێوە پیشانی من دەدرێت» ووتیان: ئەی پێغەمبەری خوا چۆن سەڵاواتدانی ئێمە پیشانی تۆ دەدرێت لەکاتێکدا لاشەت نەماوە؟ فەرمووی: «خوای گەورە -عز وجل- حەرامی کردووە لەسەر زەوی کە لاشەی پێغەمبەران لەناوببات» [رواه أبو داود وغيره].

پ٢٩ : ئایا حوکمی نوێژی جومعە -هەینی- چییە؟

و: فەرزە لەسەر هەموو تاکێکی مسوڵمان کە نێر وباڵغ وئاقڵ بێت وهەروەها نیشتەجێ بێت واتـا ڕێبوار نەبێت. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوە ماڵ ومناڵانتـان بێ ئاگاتان نەکەن لەیادی خوا هەرکەسێك وابکـات ئـا ئەوانە خۆیـان خەسـارۆمەندن﴾ [سـورەتی المنافقون: ٩].

پ٣٠ : ژمارەی ڕکاتەکانی نوێژی جومعە چەندە؟

و: ژمارەی ڕکاتەکـانی نـوێژی جـومعە ؛ دوو ڕکـاتە، ئـیمام -پێشـنوێژ- بەئاشـکرایی -بەدەنگـی بیستراو- قورئان دەخوێنێت، و لەپێشیەوە دوو وتار دەڵێت.

پ٣١ : ئایا دواکەوتن ونەڕۆیشتن بۆ نوێژی جومعە ڕێگەپێدراوە؟

و: ڕێگەپێدراو وجائیز نییە نەڕۆیشتن بـۆ نـوێژی جـومعە مەگەر کەسـێک عـوزرێکی شـەرعی هەبێـت، ولە پێغەمـبەرەوە هـاتووە -صـلی الـله علـیه وسـلم- کە دەفەرموێـت: «هەرکەسـێک لەبەر کەمتەرخەمی سێ نوێژی جومعە لەدەست بدات؛ خوای گەورە مۆر لەسەر دڵی دەدات» [رواه أبو داود وغیره].

پ٣٢ : ئایاسونەتەکانی ڕۆژی جومعەچین؟

و: ١- خۆشۆردن. ٢- بۆن لەخۆدان. ٣- پۆشینی جوانترین جلوبەرگ.

٤- چـوون بۆ مزگەوت بەپێ. ٥- زوو چوون بۆ مزگەوت. ٦-خوێندنی سورەتی -الکهف-.

٧- زۆر سەڵاواتدان لەسەر پێغەمبەر ﷺ

٨- بەپەرۆش بوون لەسەر نزا کردن لەو کاتەی کە نزا تێیدا وەڵامدەدرێتەوە.

پ٣٣ : باسی فەزڵ وپاداشتی نوێژی بەکۆمەڵ –جەماعەت- بکە؟

پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «نوێژکردن لەگەڵ کۆمەڵ (بە جەمـاعەت) بیست وحەوت هێندە باشترە -پاداشتی زیاترە- لەنوێژکردنی یەکێک بەتەنها» [رواه مسلم].

پ٣٤ : ئایا خشوع لەنوێژدا چییە؟

و: واتا ئامادەبوونی دڵ وهێور ولەسەرخۆیی ئەندامەکان لەکـاتی نـوێژ ئەنجامـدان، پەروەردگـار دەفەرموێت: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ* الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ * بەڕاستی باوەڕداران ڕزگاریان بووە

(سەرکەوتوون) * ئەوانەی کە لە نوێژەکانیاندا لەخوا دەترسن (بەخشوعەوە نوێژدەکەن وگەردن کەچـن بۆ خوا)﴾ [المؤمنون: ١-٢].

پ٣٥: پێناسەی زەکات بکە؟

و: مافێکی شایستەیە -واجبە- لەسەر جـۆرێکی دیـاریکراو لە موڵـک وسـامان، بـۆ کۆمەڵێـک کەسی دیاریکراو، لە کاتێکی دیاریکراودا.

- پایەیەکە -ڕوکنێکە- لە پایەکـانی ئیسـلام، وخێرکردنێکـی واجـبە لە دەوڵـەمەنـد وەردەگیرێـت ودەبەخشرێت بەهەژار، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَآتُوا الزَّكَاةَ *و زەکات بدەن﴾ [البقرة: ٤٣].

پ٣٦ : ئایا خێرکردنی سونەت چییە؟

و: جگە لە زەکاتدان دەگرێتەوە، وەکو: خێرکردن بە هەرشتێک لەجۆرە جیاوازەکانی خێـر وچـاکە لە هەرکاتێکدا بێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ * وببەخشن وخەرجـی بـکەن لەپێناو خوای گەورە﴾ [سورەتی البقرة: ١٩٥].

پ٣٧ : پێناسەی ڕۆژووگرتن بکە؟

و: بریتیە لەپەرستنی خوای گەورە ئەمیش بەخۆگرتنەوە -دوورکەوتـنەوە- لەو شـتانە دەبـنە هـۆی شکاندنی ڕۆژوو لە خۆرهەڵاتنەوە هەتاوەکو خۆرئاوابوون، لەگەڵ بوونی نیەتدا، ئەمیش دوو جۆرە:

ڕۆژووگرتنی واجب، وەکو: ڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان، وپایەیەکە لەپایەکـانی ئیسـلام، خـوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی کە بڕواتان هێناوە ڕۆژووتان لەسەر نووسراوە وفەرزکراوە هەروەکو چـۆن فەرزکرا بوو لەسەر ئەو ئومەتانی پێش ئێوە بۆئەوەی پارێزکار بن -لە خودا بترسن-﴾ [البقرة: ١٨٣].

وئەو ڕۆژووگرتنـانەی واجـب نـین، وەکـو: ڕۆژووگرتنـی دووشـەممە وپێـنج شـەممە لەهەمـوو هەفتەیەک، وڕۆژووگرتنی سێ ڕۆژ لەهەموو مانگێک کە باشترینیان ڕۆژووگرتنی سێ ڕۆژە سـپیەکە -الأيام البيض- (١٣ و ١٤ و ١٥)ی مانگی کۆچی.

پ٣٨ : باسی فەزڵ وپاداشتی ڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان بکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «ئەوەی مانگی ڕەمەزان بە ڕۆژوو بێت بە بـاوەڕەوە (بەئـیمانەوە) وبە داواکردنی پاداشت (لە لایەن خوداوە ئەوا خوای گەورە) لە هەمـوو تاوانەکـانی پێشـووی خـۆش دەبێت» [متفق علیە].

پ٣٩ : باسی فەزڵ وپاداشتی ڕۆژووگرتنی سونەت بکە کە لە مانگەکانی تر دەبێت جگە لە مانگی ڕەمەزان؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «ئەوەی ڕۆژێک لە پێناو خوای گەورە بە ڕۆژوو بێت؛ ئەوا خـوای گەورە ڕووی دوور دەخاتەوە لە دۆزەخ بە ئەندازەی حەفتا پایز» [متفق علیه].

- «حەفتا پایز»: واتا حەفتا ساڵ.

پ٤٠ : هەندێک لەو شتانە بڵێ کە دەبنە هۆی پوچەڵبوونەوەی ڕۆژوو؟

و: ١- خواردن وخواردنەوە بەئەنقەست. ٢- ڕشاندنەوە بەئەنقەست (خۆڕشاندنەوە).

٣- هەڵگەڕانەوە لەئیسلام -مورتەد بوون-.

پ٤١ : ئایا سونەتەکانی ڕۆژووگرتن چین؟

و: ١- دەستبەجێ ڕۆژووشکاندن پاش ئەوەی خۆرئاوا دەبێت -پاش ئەوەی بانگ دەدات-.

٢- پارشێو کردن ودواخستنی بۆ کاتێک نزیک دەرکەوتنی بەیان -نزیک بانگی بەیانی-.

٣- ئەنجامدانی کردەوەی خێر وپەرستنی زیاتر لەکاتی ڕۆژووگرتندا.

٤- سونەتە ڕۆژووگر ئەگەر جوێنی پێدرا ، بڵێت: من بەڕۆژووم.

٥- نزا کردن لەکاتی شکاندنی ڕۆژوو.

٦- ڕۆژوو شکاندن لەسەر خورمای گەییوو -تەڕ- یان خورمای وشک، ئەگەر نەبوو ؛ ئەوا بەئاو.

پ٤٢ : پێناسەی حەج بکە؟

و: حەج: بریتیە لەپەرستنی خوای گەورە بەسەردانی کردنی ماڵی پیرۆزی وئەنجامـدانی کـردەوە وڕێوڕەسمی تایبەت لە کاتێکی دیاریکراودا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ * خـوا بڕیاریـداوە لەسـەرخەڵکی و فەرزی کـردووە لەسـەریان حەجـی مـاڵەکەی (خـۆی) لەسـەر هەرکەسـێک کە توانـای گەیشـتن و(ڕۆیشتنی) هەبێت بۆی وە هەر کەس باوەڕی نەبێت (یان توانای هەبێت و نەچێت) ئەوە بە ڕاسـتی خوا بێ نیازە لە هەموو جیهانیان﴾ [سورەتی آل عمران: ٩٧].

پ٤٣ : پایەکانی حەجکردن بژمێرە؟

و: ١- ئیحرام. ٢- وەستان لە عەرەفە. ٣- تەواف کردنی ئیفازە (الإفاضه). ٤- هاتن وچوون -سەعی- لەنێوان سەفا ومەروە.

پ٤٤ : ئایافەزڵ وپاداشتی حەجکردن چییە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «ئەوەی حەج ئەنجـام بـدات، وقسـەی خـراپ ونـاڕەوا نەکـات (نزیک نەبێتەوە لە خێزانی بەچێژەوەرگرتن)، وتاوان وگوناهـ ئەنجام نەدات ئەوا دەگەڕێـتەوە (لە حەج کردنەکەی) وەکو ئەو ڕۆژەی لە دایك بووە» [رواه البخاري وغيره].

«ئەوا دەگەڕێتەوە (لە حەج کردنەکەی) وەکو ئەو ڕۆژەی لە دایك بووە»: واتا بەبێ گوناهـ وتاوان - هیچ گوناهێکی لەسەر نامێنێت-.

پ٤٥ : پێناسەی عومرە بکە؟

و: عومرە: بریتیە لە پەرستنی خوای گەورە بەسەردانیکردنی ماڵی پیـرۆزی -مزگەوتـی حەرام- لە مەککە ئەمیش بەئەنجامدانی هەندێک کردەوە وڕێوڕەسمی دیاریکراو لە هەرکاتێکدا بێت.

پ٤٦ : پایەکانی عومرەکردن بژمێرە؟

و: ١- ئیحرام.

٢- تەواف کردن بەدەوری کەعبە.

٣- هاتن وچوون -سەعی کردن- لەنێوان سەفا ومەروە.

پ٤٧ : ئایا جیهادکردن لەپێناو خوای گەورە چییە؟

و: واتە ئەوپەڕی هەوڵ وکۆششکردن بـۆ بڵاوکـردنەوەی ئـاینی ئیسـلام وبەرگریکـردن لێـی ولە مسـوڵمانان، یـان بەرەنگـاربوونەوە وجەنـگ کـردن دژی دوژمنـانی ئیسـلام و موسـڵمانان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ واتە: ﴿وتێبکۆشن بەماڵ وگیانتان لەڕێگەی خوادا ئەوەتان چاکترە بۆتان ئەگەر ئێوە بزانن﴾ [سورەتی التوبة: ٤١].

****

بەشی ژیاننامەی (سیرەی)

پێغەمبەر -صلى الله علیه وسلم-

پ١ : ئایا ڕەچەڵەکی پێغەمبەرمان موحەممەد ﷺ چییە؟

و: ئەو موحەممەد کوڕی عبدالله کوڕی عەبدولموتەڵیب کوڕی هاشمە وهاشم لە قورەیش بووە کە سەر عەرەبە، وعەرەب لە نەوەکانی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیمە -علیهم الصلاة والسلام-.

پ٢ : ناوی دایکی پێغەمبەرمان ﷺ چییە؟

و: ئامینە کچی وەهب.

پ٣ : کەی باوکی وەفاتی کرد؟

و: باوکی لەمەدینە وەفاتی کرد، لەکاتێکدا ئەو لەسکی دایکیدا بوو ﷺ.

پ٤ : پێغەمبەر ﷺ کەی لەدایکبووە؟

و: لەساڵی فیل، لەرۆژی دووشەممە لەمانگی ڕەبیعی یەکەم -ربیع الأول-.

پ٥ : پێغەمبەر ﷺ لەچی شوێنێک لەدایکبووە؟

و: لە مەککە.

پ٦ : دایەن –مامان- ومناڵڕاگر-حاضنة-ی ئەو کێ بوو جگە لەدایکی خۆی؟

و: کەنیزەکی باوکی: ئوم ئەیمەن، کەنیزەکی مامی ئەبولەهەب: سوەیبە، حەلیمە ئەلسعەدیە.

پ٧ : کەی دایکی وەفاتیکرد؟

و: دایکی وەفاتی کرد لەکاتێکدا ئەو تەمەنی شەش ساڵ بوو، وباپیری عەبدولموتەڵیب بەخێوکردنی گرتە ئەستۆی خۆی.

پ٨ : پاش کۆچی دوایی باپیری عەبدولموتەڵیب کێ بەخێوکردنی گرتە ئەستۆی خۆی؟

و: باپیری عەبدولموتەڵیب وەفاتی کرد لەکاتێکدا ئەو تەمەنی هەشت ساڵ بوو، وپاش ئەو مامی ئەبو تاڵیب بەخێوکردنی گرتە ئەستۆی خۆی.

پ٩ : کەی لەگەڵ مامی ڕۆیشت بەرەو شام؟

و: لەگەڵ مامی ڕۆیشت بەرەو شام کاتێک تەمەنی دوانزە ساڵ بوو.

پ١٠ : ڕۆیشتنی دووەمی بەرەو شام، کەی بوو؟

و: ڕۆیشتنی دووەمی بۆ بازرگانی کردن بوو بە سامانی خەدیجە -ڕەزای خـوای لێبێـت-، وکاتێـک گەڕایەوە مارەی کرد، ولەو کاتەدا تەمەنی پێغەمبەر ﷺ بیست وپێنج ساڵ بوو.

پ١١ : کەی قوڕەیش جارێکی تر کەعبەیان دروستکردەوە؟

و: قوڕەیش کەعبەیان جارێکی تر دروست کردەوە، لەکاتێکدا ئەو ﷺ تەمەنی سی وپێنج ساڵ بوو، وکاتێک ناکۆک بوون لەسەر ئەوەی کێ بەردە ڕەشەکە دابنێت لەشوێنی خۆی؛ ئەویان ﷺ کرد بە دادوەر لەنێو خۆیان، ئەویش بەردە ڕەشەکەی لەنێـو جلێکـدا دانـا، وفەرمـانی کـرد هەر سـەرۆک هۆزێک لایەکی جلەکە بگرێت، چوار هۆز بوون، کاتێک بەرزیان کـردەوە بەرەو شـوێنی خـۆی، ئەو ﷺ بەدەستی خۆی لەشوێنی خۆی داینا.

پ١٢ : تەمەنی چەند ساڵ بوو کاتێک وەکو پێغەمبەر نێردرا؟ وبۆ کێ نێردراوە؟

و: تەمەنی چل ساڵ بوو، و وەکو موژدەدەر وترسێنەر نێردرا بۆ هەموو خەڵکی.

پ١٣ : وەحی -سروش- چۆن دەستیپێکرد؟

و: بەخەون بینینی ڕاستگۆیانە، هەر خەونێکـی ببینیـایە ﷺ وەکـو بەیـانی ڕۆشـن ڕوویـدەدا هەروەکو خۆی.

پ١٤ : پێغەمبەر ﷺ حاڵی چۆن بوو لەپێش وەحـی؟ ویەکەمجـار کەی بـوو کە وەحی بۆ سەر دابەزی؟

و: خوای دەپەرست لەنێو ئەشکەوتی حەرا، وماوەی جارێک خۆی ئامادە دەکرد بۆ چوون مـانەوە لەنێو ئەو ئەشکەوتە. وجارێکیان وەحی بۆ سەر دابەزی، لەکاتێکدا ئەو لەنێـو ئەشـکەوتەکە خـوای گەورەی دەپەرست.

پ١٥ : یەکەمین ئایەتەکان کامانە بوون لەقورئانی پیرۆز کە بۆی دابەزێندرا؟

و: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَـقَ * (ئەی پێغەمـبەر) بخـوێنە بەنـاوی پەروەردگارتەوە کە هەموو شتێکی دروست کردووە (١) خَلَـقَ الْإِنسَـانَ مِـنْ عَلَـقٍ * مرۆڤـی دروسـت کردووە لە پارچە خوێنێکی بەستوو (٢) اقْرَأْ وَرَبُّـكَ الْأَكْـرَمُ * بخـوێنە، پەروەردگـاری تـۆ (لە هەمـوو کەس) بەخشندەترە (٣) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * ئەوەی کە(مرۆڤی) فێر(ی نووسین) کـردووە بەقەڵـەم (٤) عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ * مرۆڤی شارەزا کردووە بەو شتانەی کە نەیدەزانی (٥)﴾ [العلق: ١-٥].

پ١٦ : یەکەم کەس کێ بوو کە باوەڕی بەپەیامەکەی هێنا؟

و: لە پیاوان: ئەبوبەکری سدیق،

ولەئافرەتان: خەدیجە کچی خوەیلید،

ولە منداڵان: عەلی کوڕی ئەبی تاڵب،

ولەبەندە ئازادکراوەکان: زەید کوڕی حاریس،

ولە بەندەکان: بیلالی حەبەشی -ڕەزای خوایان لێبێت- وئەوانی تر.

پ١٧ : بانگەوازی بۆ ئاینی ئیسلام چۆن بوو لەمەککەدا؟

و: سێ ساڵ بانگەوازیەکە بەنهێنی بوو، پاشان پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرمانی پێکرا کە بەئاشکرا بانگەوازی بکات.

پ١٨ : حاڵی پێغەمبەر ﷺ چۆن بوو وکێ باوەڕی پێی هێنا لەپاش ئاشکراکردنی بانگەوازیەکە؟

و: موشریکەکان زۆر ئازاری پێغەمبەر ﷺ ومسوڵمانانیان دا، هەتاوەکو ڕوخسەت درا بە ئیمانداران بۆ کۆچکردن بەرەو حەبەشە بۆ لای نەجاشی.

وموشریکەکان کۆک بوون لەسەر ئازاردانی وکوشتنی پێغەمبەر ﷺ ، بەڵام خوای گەورە پاراستی ومامی ئەبو تاڵیب پشتیوانی وبەرگری لێدەکرد دژی ئەوان.

پ١٩ : کێ وەفاتیکرد لەساڵی دەیەمی پێغەمبەرایەتی ﷺ ؟

و: ئەبو تاڵیبی مامی وەفاتی کرد، وهەروەها خەدیجەی خێزانی -ڕەزای خوای لێبێت-.

پ٢٠ : شەوڕەوی وبەرزبوونەوە –بەرەوئاسمان- (الإسراءوالمعراج) کەی بوو؟

و: کاتێک تەمەنی پەنجا ساڵ بوو، وتێیدا پێنج نوێژەکەی لەسەر فەرزکرا.

شەوڕەوی -ئیسراء:الإسراء-: لە مزگەوتی حەرامەوە -لەمەککە- بەرەو مزگەوتی ئەقسا لە شام.

وبەرزبوونەوە -میعراج:المعراج-: لە مزگەوتی ئەقساوە بەرو ئاسمان هەتاوەکو گەیشتە لای دار کناری کۆتایی (سدرة المنتهى) کە دارێکی زۆر مەزنە لەلای ڕاستی عەرشەوەیە؛ کە بەرزترین وکۆتا سنوورە بۆ دروستکراوەکان هیچ فریشتەیەک ودروستکراوێکی تر ئەم سنوورە تێناپەڕێنێت.

پ٢١ : پێغەمبەر ﷺ چۆن بانگەوازی خەڵکی دەکرد لەدەرەوەی مەککە؟

و: بـانگەوازی خەڵـکـی تـائیفی دەکـرد، وخـۆی وبـانگەوازیەکەی پیشـانی خەڵـکـی دەدا لە وەرزەکانی کۆبوونەوەی خەڵکی، هەتا خەڵـکی مەدینـە لەئەنسـارەکان هـاتن بـۆ لای، وباوەڕیـان بە پێغەمبەر ﷺ هێنا، وبەیعەتیان پێدا لەسەر سەرخستنی.

پ٢٢ : پێغەمبەر ﷺ چەند ساڵ لەمەککە مایەوە؛ بانگەوازی دەکرد؟

و: سیانزە ساڵ تێیدا مایەوە.

پ٢٣ : پێغەمبەر ﷺ بۆ کویێ کۆچی کرد؟

و: لە مەککەوە بۆ مەدینە.

پ٢٤ : پێغەمبەر ﷺ چەند ساڵ لە مەدینە مایەوە؟

و: دە ساڵ.

پ٢٥ : چی شتێکی لەسەر فەرزکرا لەمەدینە لەشەریعەتەکانی ئاینی ئیسلام؟

و: زەکات ورۆژوو وحەج وجیهاد وبانگ وشـتی تـری لەسـەر فەرزکـرا لە شـەریعەتەکانی ئـاینی ئیسلام.

پ٢٦ : گرنگترین ئەو جەنگانەی بەرپای کردووە، کامانەن؟

و: جەنگی بەدر، جەنگی ئوحود، جەنگی ئەحزاب، جەنگی فەتح ورزگارکردنی مەککە.

پ٢٧ : کۆتا ئایەت چی بوو لەقورئان پیرۆز کە دابەزێندرا؟

و: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ واتە: ﴿وە بترسن لـە ڕۆژێک دەگەڕێنرێنەوە بـۆ لای خـوا لەپاشـان پاداشـت دەدرێـتەوە هەموو کەسێک (پاداشت و سزای) ئەوەی کردوویەتی وە ئەوان ستەمیان لێناکرێت﴾ [البقرة: ٢٨١].

پ٢٨: کەی پێغەمبەر ﷺ وەفاتیکرد؟وتەمەنی چەند بوو؟

و: لەمانگی ڕەبیعی یەکەم -ربيع الأول- وەفاتی کرد، لە ساڵی یانزەی کۆچی، وتەمەنی لەو کاتەدا شەست وسێ ساڵ بوو.

پ٢٩ : خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ ناویان چی بوو -ڕەزای خوایان لێبێت- ؟

و: ١- خەدیـجە کچـی خوەیلیـد. ٢- سـەودە کچـی زەمـعە. ٣- عائیشـە کچـی ئەبـوبەکر.
٤- مەیمونە کچی حاریس. ٥- سەفیە کچی حویەی. ٦- زەینەب کچی جەحش.

٧- حەفسە کچی عومەر. ٨- زەینەب کچی خوزەیمە. ٩- جوەیریە کچی حاریس.

١٠- ئوم سەلەمە هیند کچی ئەبی ئومەیە. ١١- ئوم حەبیبە رەملە کچی ئەبی سوفیان.

پ٣٠ : پێغەمبەر ﷺ چەند منداڵی هەبووە وناویان چییە؟

و: سیانیان کوڕ بوون:

ئەلقاسم (القاسم)، وسەرناوەکەی -کونیەکەی- بەناوی ئەمەوە بوو، وعبدالله، وئیبراهیم.

وچوار کچی هەبوو:

فاتیمە، روقەیە، ئوم کەلسوم، زەینەب.

هەموو منداڵەکانی لە خەدیجە بوون -ڕەزای خوای لێبێت-، جگە لە ئیبراهیم، وهەموویان پێش وەفات کردنی خۆی ؛ مردن، جگە لە فاتیمە کە شەش مانگ پاش خۆی وەفاتی کرد.

پ٣١ : هەندێک لەسیفەتە لاشەییەکانی پێغەمبەر ﷺ باس بکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ باڵای مامناوەند بوو نە باڵای درێژ ونە کورت بوو بەڵکو لەو نێوانە بوو، ورەنگی پێستی سپی تێکەڵ بەسوور بوو ﷺ، وچاوەکانی گەورە بوون، وریشی چڕ، ودەمی گەورە، ومووی زۆر ڕەش بوو، وشانەکانی زۆر پان وگەورە بوون وبۆنی زۆر خۆش بوو، وجگە لەمانە لەسیفەتە جوانەکانی تری ﷺ.

پ٣٢ : پێغەمبەر ﷺ ئومەتەکەی لەسەر چی جێهێشت؟

و: پێغەمبەر ﷺ ئومەتەکەی لەسەر ڕێگای ڕوون بەجێهێشت، کە شەوەکەی بەقەد ڕۆژەکەی ڕوونە و کەس لێی لانادات جگە لە کەسێک کە خۆی تیاچووە، هیچ خێرێکی جێنەهێشتووە ؛ ڕێنموێنی ئومەتەکەی کردووە بۆ جێبەجێکردنی، وهیچ شەڕ وخراپەیەکی جێنەهێشتووە ئومەتەکەی لێ ئاگادار کردووەتەوە.

****

بەشی ڕاڤەکردن -تەفسیر-

پ١ : سورەتی -الفاتحة- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الفاتحة- وتەفسیرەکەی:

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان (١) الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * هەموو ستایشێک -حەمدێک- بۆ خوای گەورە پەروەردگاری جیهان بێت (٢) الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ * بەزەییدارترین، میهرەبانترین (٣) مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * خاوەن وسەرداری لێپرسینەوە وپاداشتدانەوە -ڕۆژی قیامەت- (٤) إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * ئێمە بە تەنها تۆ دەپەرستین و بەتەنها داوای یارمەتی لە تۆ دەکەین (٥) اهدِنَــــا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ * ڕێنموێنیمان بکە بۆ سەر ڕێگای ڕاست (٦) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ * ڕێگای ئەوانەی کە تۆ بەرەکەتت پێیان بەخشیووە؛ نەک ڕێبازی ئەوانەی کە خەشم وقینیان لێگیراوە ونە ڕێبازی ئەوانەیش کە گومڕا بوون (٧)﴾ [سورەتی الفاتحة: ١ - ٧].

ڕاڤەی ئایەتەکان:

ناونراوە بە سورەتی -الفاتحة- ؛ چونکە کتێبی خوای گەورە (قورئان) بەم سورەتە دەستپێدەکات.

١- ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان (١)﴾ ؛ بەناوی خوای گەورە دەستدەکەم بەخوێندنی قورئان، داوای یارمەتی لەپەروەردگار دەکەم وداوای بەخشینی پیرۆزی وبەرەکەت دەکەم بەهێنانی ناوی ئەو زاتە مەزنە.

﴿الله﴾ واتا: پەرستراو بەهەق، وناوی (الله) تایبەتە بەئەو زاتە مەزنە و بەهیچ یەکێکی تر ناووترێت.

﴿ئەڕەحمان:الرَّحْمَن﴾ واتا: خاوەن ڕەحمەتی فراوان کە هەموو شتێکی گرتۆتەوە.

﴿ئەلڕەحیم:الرَّحِيم﴾ ؛ واتا: خاوەن ڕەحم وبەزەیی تایبەت بەرامبەر ئیمانداران.

٢- ﴿الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * هەموو ستایشێک -حەمدێک- بۆ خوای گەورە پەروەردگاری جیهان بێت (٢)﴾ واتا: هەموو جۆرەکانی حەمید وستایش وکەماڵ تەنها بۆ ئەو زاتە مەزنەیە -سبحانە وتعالی-.

٣- ﴿الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ * بەزەییدارترین، میهرەبانترین﴾ واتا: خاوەنی ڕەحمەتی فراوان کە هەموو شتێکی گرتۆتەوە، و خاوەنی ڕەحمی تایبەتە بۆ ئیمانداران.

٤- ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * خاوەن وسەرداری ڕۆژی لێپرسینەوە وپاداشتدانەوە -ڕۆژی قیامەت- (٤)﴾ ؛ ڕۆژی قیامەت ناوی زۆری هەیە یەکێک لەناوەکانی (ڕۆژی لێپرسینەوە ودادگایی کردن : یوم الدین).

٥- ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * ئـێمە بە تەنهـا تـۆ دەپەرسـتین و بەتەنهـا داوای یـارمەتی لە تـۆ دەکەین (٥)﴾ واتا: تەنها تۆ دەپەرستین وتەنها داوای یارمەتی لەتۆ دەکەین.

٦- ﴿اهدِنَــــا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ * ڕێنموێنیمان بکە بۆ سەر ڕێگای ڕاست (٦)﴾ : ئەمیش بریتیە لەهیدایەتدان وڕێنموێنی کردن بۆ ئیسلام وسونەت.

٧- ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَـيهِمْ وَلاَ الضَّـالِّينَ * ڕێگـای ئەوانەی کە تـۆ بەرەکەتت پێیان بەخشیووە؛ نەک ڕێبازی ئەوانەی کە خەشم وقینیان لێگیراوە ونە ڕێبازی ئەوانەیـش کە گــومڕا بــوون (٧)﴾ واتــا: ڕێگــای بەنــدەکانی خــوا لەچاکەکــاران لەپێغەمــبەران وئەوانەی شوێنکەوتوویانن، نەک ڕێبازی جولەکە وگاورەکان.

- وسونەتە لەپاش خوێندنی سـورەتەکە بڵێـت: (ئـامین) واتە: خـوایە نزاکانمـان وەڵام بـدەرەوە، چونکە سورەتی -الفاتحة- دوو بەشە: بەشێکی ستایشی پەروەردگار، وبەشی دووەمی نزا کردنە.

پ : سورەتی -الزلزلة- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الزلزلة- وتەفسیرەکەی:

﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا * کاتێـك زەوی هـاتە لەرزە بەلەرزینـی خـۆی (١) وَأَخْرَجَـتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وە زەوی هەرچی شتی قورس وگرانی (ناوی) هەیە هەمووی فڕێدایە دەرەوە (٢) وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَـا * وە مرۆڤ لەو ڕۆژەدا دەڵـێ: ئەوە زەوی چیەتـی ؟ (٣) يَوْمَئِـذٍ تُحَـدِّثُ أَخْبَارَهَـا * لەو ڕۆژەدا (زەوی) دەنگ وباسی خۆی دەگێڕێتەوە (٤) بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا * کە پەروەردگاری تۆ (وای) وەحی بـۆ کردووە (٥) يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُـمْ * لەو ڕۆژەدا خەڵکی دەردەچـن بەپەڕاگەنـدە و بەشێوی بۆئەوەی (پاداشتی) کردەوەی خۆیان نیشان بدرێت (٦) فَمَـنْ يَعْمَـلْ مِثْقَـالَ ذَرَّةٍ خَـيْرًا يَـرَهُ * ئەمجا هەرکەسێك بە ئەندازەی هەرە وردیلەیەك چاکەی کردبێت دەیبینێتەوە (٧) وَمَنْ يَعْمَـلْ مِثْقَـالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ * وە هەر کەسـێك بە ئەنـدازەی هەرە وردیـلەیەك خـراپەی کردبێـت دەیبینێـتەوە (٨)﴾ [سورەتی الزلزلة: ١ - ٨].

ڕاڤەی -تەفسیری- ئایەتەکان:

١- ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا * کاتێك زەوی هـاتە لەرزە بەلەرزینـی خـۆی (١)﴾ : ئەگەر زەوی بکەوێتە جووڵە بەتوندی و بەهێزی کە لەڕۆژی قیامەتدا تووشی ئەمە دەبێت.

٢- ﴿وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وه زەوی هەرچی شتی قورس وگرانی(ناوی) هەیە هەمووی فڕێدایە دەرەوە (٢)﴾ : وزەوی ئەوەی لەنێو سکیدایە لە مردوو وشتی تر دەیهێنێتە دەرەوە.

٣- ﴿وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا * وە مرۆڤ لەو ڕۆژەدا دەڵێ: ئەوە زەوی چیەتی ؟ (٣)﴾ : مرۆڤ بەسەرسوڕمانەوە دەڵێت: ئەوە چیە بۆچی زەوی دەجوڵێت ودەلەرزێت؟!

٤- ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا * لەو ڕۆژەدا(زەوی) دەنگ وباسی خۆی دەگێڕێتەوە (٤)﴾ : لەو ڕۆژە مەزنەدا زەوی ئەو کردەوانە دەگێڕێتەوە کە لەسەری ڕوویداوە لە خێر وشەڕ.

٥- ﴿بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا * کە پەروەردگاری تۆ (وای) وەحی بۆ کردووە (٥)﴾ : لەبەرئەوەی خوای گەورە پێی ڕاگەیاند وفەرمانی ئەمەی پێکرد.

٦- ﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * لەو ڕۆژەدا خەڵکی دەردەچن بەپەڕاگەندە و پەشێوی بۆئەوەی (پاداشتی) کردەوەی خۆیان نیشان بدرێت (٦)﴾ : لەو ڕۆژە مەزنەدا، کە لە زەوی دێتە لەرزین، خەڵکی بەکۆمەڵ دێن بۆ شوێنی لێپرسینەوە ؛ بۆئەوەی کردەوەکانیان پێ پیشان بدرێت کە لەدونیا ئەنجامیان دابوو.

٧- ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * ئەمجا هەرکەسێك بە ئەندازەی هەرە ووردیلەیەك چاکەی کردبێت دەیبینێتەوە (٧)﴾ : هەرکەسێک بەقەد کێشی مێروولەیەک کردەوە بکات لە کردەوەی خێر وچاک ؛ لەپێش خۆی دەیبینێت.

٨- ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ * وە هەر کەسێك بە ئەندازەی هەرە ووردیلەیەك خراپەی کردبێت دەیبینێتەوە (٨)﴾ : هەرکەسێک بەقەد کێشی مێروولەیەک کردەوە بکات لە کردەوەی شەڕ وخراپە ؛ لەپێش خۆی دەیبینێت.

پ٣ : سورەتی -العاديات- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -العاديات- وتەفسیرەکەی:

﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا * سوێند بە ئەو ئەسپانەی تاودەدەن(کە دەپرمێنن) چۆن پرمەیەك (لەکاتی غەزاکردندا) (١) فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا * وە سوێند بە ئەو ئەسپانەی ئاگر هەڵدەگیرسێنن لەبەرد بەناڵی سمیان (٢) فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا * وە سوێند بەو (ئەسپانەی) هێرش دەبەن لە بەیانیاندا (٣) فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا * کە بەوە تەپ وتۆز هەڵدەستێنن (٤) فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا * وە بەو تەپ وتۆزەوە، خۆیان دەکەن بە ناوەڕاستی کۆمەڵی دوژمندا (٥) إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ * بەڕاستی مرۆڤ بۆ پەروەردگاری ناسوپاسە (٦) وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ * وە بێگومان خۆی لەسەر ئەم ناسوپاسیە شایەتە (٧) وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ * وە بەڕاستی مرۆڤ بۆ خۆشەویستی ماڵی دونیا زۆر بەتین وپەرۆشە (٨) أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا

فِي الْقُبُورِ * دەی ئایا نازانی کاتێك کە مردووی ناو گۆڕەکان زیندوو کرانەوە و(هێنرانە دەرەوە) (٩) وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ * وە ئاشکرا بوو هەرچی ڕازی ناو دڵانە (١٠) إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ * بێگومان پەروەردگاریان لەو ڕۆژەدا ئاگادارە بە کردەوەیان (١١)﴾ [سورەتی العاديات: ١ - ١١].

ڕاڤەی ئایەتەکان:

١- ﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا * سوێند بە ئەو ئەسپانەی تاودەدەن (کە دەپرمێنن) چۆن پرمەیەك (لەکاتی غەزاکردندا) (١)﴾ : خوای گەورە سوێندی خوارد بەو ئەسپانەی کە غار دەدەن هەتاوەکو دەنگی هەناسەی دەبیسترێت بەهۆی توندی ڕاکردنەوە.

٢- ﴿فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا * وە سوێند بە ئەو ئەسپانەی ئاگر هەڵدەگیرسێنن لەبەرد بەناڵی سمیان (٢)﴾ : وخوای گەورە سوێندی خوارد بەو ئەسپانەی بەناڵیان ئاگر هەڵدەگیرسێنن کاتێک دەدەن لە بەردەکان بەهۆی توندی بەرکەوتنیان.

٣- ﴿فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا * وە سوێند بە (ئەسپانی) هێرشبەران لە بەیانیاندا (٣)﴾ : وخوای گەورە سوێندی خوارد بەو ئەسپانەی کە هێرش دەبەن بۆ سەر دوژمن لە دەمەو بەیاندا.

٤- ﴿فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا * کە بەوە تەپ وتۆز هەڵدەستێنن (٤)﴾ : بەهۆی غاردانیانەوە تەپ وتۆز دروست دەبێت.

٥- ﴿فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا * وە بەو تەپ وتۆزەوە، خۆیان دەکەن بە ناوەڕاستی کۆمەڵی دوژمندا (٥)﴾ : بە سوارچاکەکانیانەوە خۆیان دەخەنە نێو کۆمەڵێك لەدوژمنان.

٦- ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ * بەڕاستی مرۆڤ بۆ پەروەردگاری ناسوپاسە (٦)﴾ : بەڕاستی مرۆڤ ناسوپاسە ودەستی دەگرێتەوە لەو بەخشینەی کە پەروەردگاری فەرمانی پێکردووە بیبەخشێت.

٧- ﴿وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ * وە بێگومان خۆی لەسەر ئەم ناسوپاسیە شایەتە (٧)﴾ : وئەو لەسەر ناسوپاسگوزاری و خۆگرتنەوەی لەبەخشین شاهێدە لەسەر خۆی، ناتوانێت نکۆڵی لێبکات چونکە زۆر ڕوونە.

٨- ﴿وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ * وە بەڕاستی مرۆڤ بۆ خۆشەویستی ماڵی دونیا زۆر بەتین وپەرۆشە (٨)﴾ : بەهۆی زۆری خۆشویستنی بۆ پارە وسامان ؛ ڕەزیل وچروکە ودەیگرێتەوە ونابەخشێت.

٩- ﴿أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ * دەی ئایا نازانی کاتێك کە مردووی ناو گۆڕەکان زیندوو کرانەوە و(هێنرانە دەرەوە) (٩)﴾ : ئایا ئەم مرۆڤە کە هەڵخەڵەتاوە بەژیانی دونیا نازانێت ئەگەر خوای

گەورە ئەوانەی لەنێو گۆڕەکاندان زیندوویان بکاتەوە لە مردووەکان وبیانهێنێتە سەر زەوی بۆ لێپرسینەوە وپاداشتدانەوە ؛ لەو کاتەدا ڕووداوەکان بەو شێوەیە نابێت کە ئەو بیری لێدەکردەوە ؟!

١٠- ﴿وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ * وە ئاشکرا بوو هەرچی ڕازی ناو دڵانە (١٠)﴾ : وئاشکرا وڕوون بوویەوە ئەوەی لەنێو دڵەکاندایە لەنیەت وبیروباوەڕەکان وهتد.

١١- ﴿إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ * بێگومان پەروەردگاریان لەو ڕۆژەدا ئاگادارە بە کردەوەیان (١١)﴾ : بەڕاستی پەروەردگاریان لەو ڕۆژەدا زۆر ئاگادار وشارەزایە سەبارەت بەئەوان وکردەوەکانیان، وهیچ شتێکی لێ ناشاردرێتەوە لەوەی پەیوەستە بە بەندەکانی، ولێیان دەپرسێتەوە وپاداشتیان دەداتەوە لەسەر کردەوەکانیان.

پ٤ : سورەتی -القارعة- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -القارعة- وتەفسیرەکەی:

﴿الْقَارِعَةُ * ڕۆژی داچڵەکێنەر (-ئەلقاریعە- یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیامەت) (١) مَا الْقَارِعَةُ * ئاخۆ چۆن بێ ئەو ڕۆژە؟ (٢) وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ * تۆ چوزانییت ئەو ڕۆژە چیە؟ (٣) يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ * ڕۆژێکە خەڵکی وەك پەپولەی پەراگەندە بڵاودەبنەوە (٤) وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ * وە شاخەکان وەك خوری شیکراویان لێدێت (٥) فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ * ئەمجا ئەوەی کێشی (چاکەکانی) قورس وگران بێت (٦) فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ * ئەوە ئەو کەسە لە گوزەرانێکی پەسەندا دەبێت (٧) وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ * وە ئەوەی کێشی (چاکەکانی) سووک بێت (٨) فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ * ئەوە جێی ئەو (هاویە)یە (٩) وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ * تۆ چوزانییت (هاویە) چیە؟ (١٠) نَارٌ حَامِيَةٌ * ئاگرێکی هەڵگیرساوە (١١)﴾ [سورەتی القارعة: ١-١١].

تەفسیری ئایەتەکان:

١- ﴿الْقَارِعَةُ * ڕۆژی داچڵەکێنەر (-ئەلقاریعە- یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیامەت) (١)﴾ : ئەو کاتەی کە دڵی خەڵکی دادەچڵەکێت چونکە ساتێکی پڕ لە مەترسی وناڕەحەتیە.

٢- ﴿مَا الْقَارِعَةُ * ئاخۆ چۆن بێ ئەو ڕۆژە؟ (٢)﴾ : ئایە ئەم کاتە چییە کە دڵی خەڵکی دادەچڵەکێت بەهۆی زۆری ترس وناڕەحەتی تێیدا؟!

٣- ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ * تۆ چوزانییت ئەو ڕۆژە چیە؟ (٣)﴾ : تۆ چووزانیت -ئەی پێغەمبەر ﷺ - ئەم ساتە چییە کە دڵی خەڵکی دادەچڵەکێت بەهۆی زۆری ترس وناڕەحەتیەکان؟! ئەوە ڕۆژی قیامەتە.

٤- ﴿يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ * ڕۆژێکە خەڵکی وەك پەپولەی پەراگەندە بڵاودەبنەوە (٤)﴾ : كاتێک لەو ڕۆژەدا دڵی خەڵکی پڕ لەترسە ودادەچڵەکێت وەکو پەپولە پەرش وبڵاوبوونەتەوە هەندێک لێرە وهەندێک لەوێ.

٥- ﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ * وە شاخەكان وەك خوری شیكراویان لێدێت (٥)﴾ : وشاخەکان وەکو خوری شیکراوەیان لێدێت بەهۆی خاوی وسووکی ڕۆیشتن وجووڵەیان.

٦- ﴿فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ * ئەمجا ئەوەی کێشی (چاکەکانی) قورس وگران بێت (٦)﴾ : هەرکەسێک کێشی کردەوە چاکەکانی قورستر بێت لە کێشی کردەوە خراپەکانی.

٧- ﴿فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ * ئەوە ئەو کەسە لە گوزەرانێکی پەسەندا دەبێت (٧)﴾ : ئەوا لەنێو ژیانێکی خۆشدایە وڕازیە بەوەی لەبەهەشتدا پێی دەبەخشرێت.

٨- ﴿وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ * وە ئەوەی کێشی (چاکەکانی) سووک بێت (٨)﴾ : بەڵام هەرکەسێک کێشی کردەوە خراپەکانی قورستر بێت لەکێشی کردەوە چاکەکانی.

٩- ﴿فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ * ئەوە جێی ئەو (هاویە)یە (٩)﴾ : ئەوا شوێنی مانەوەی لەدۆزەخدایە لەڕۆژی قیامەت.

١٠- ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ * تۆ چوزانییت (هاویە) چیە؟ (١٠)﴾ : -ئەی پێغەمبەر ﷺ- تۆ چووزانیت (هاویە:دۆزەخ) چییە؟

١١- ﴿نَارٌ حَامِيَةٌ * ئاگرێکی هەڵگیرساوە (١١)﴾ : لەدۆزەخدا (لەهاویەدا) ئاگرێکی زۆر بەتین هەیە لەگەرمی وئازارداندا.

پ٥: سورەتی -التكاثر- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -التكاثر- وتەفسیرەکەی:

﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ * ئێوەی بێ ئاگا کردووە شانازیتان بە زۆریی سەروەت و سامانەوە (١) حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ * تا دەمرن ودەچن بۆ گۆڕستان (٢) كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * وامەکەن ! لەمەولا دەزانن (٣) ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * دووبارە وامەکەن لەمەولا دەزانن (٤) كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ * وانیە (وەکو خۆتان دەیزانن) ئەگەر(ئەنجامی خۆتان) بزانیایە بەدڵنیاییەوە (وا بێ ئاگا نەئەبوون) (٥) لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ * سوێند بەخوا بێگومان دۆزەخ دەبینن (٦) ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ * دووبارە سوێند بەخوا دڵنیا بن بە چاوی ڕاستەقینە دەی بینن (٧) ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ * لە پاشان سوێند بەخوا لەو ڕۆژەدا (لەسەر هەموو ناز ونیعمەتێک کە خوا پێی دابوون لەدونیادا) لێپرسینەوەتان لەگەڵدا دەکرێت (٨)﴾ [سورەتی التكاثر: ١-٨].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ * ئێوەی بێ ئاگا کردووە شانازیتان بە زۆریی سەروەت و سامانەوە (١)﴾ : - ئەی خەڵکینە- شانازی کردن بەماڵ وسامان ومنداڵەوە سەرقاڵی کردن لەپەرستن وگوێڕایەڵی کردنی خوای گەورە.

٢- ﴿حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ * تا دەمرن ودەچن بۆ گۆڕستان (٢)﴾ : هەتاوەکو دەمرن ودەچنە نێو گۆڕەکانتانەوە.

٣- ﴿كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * وامەکەن ! لەمەولا دەزانن (٣)﴾ : نەدەبوو شانازی کردن پێیانەوە سەرقاڵتان بکەن لەپەرستنی خوای گەورە وگوێڕایەڵیکردنی، سەرەنجامی ئەم سەرقاڵبوونە دەزانن.

٤- ﴿ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * دووبارە وامەکەن لەمەولا دەزانن (٤)﴾ : پاشان دووبارە سەرەنجامی دەزانن.

٥- ﴿كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ * وانیە (وەکو خۆتان دەیزانن) ئەگەر(ئەنجامی خۆتان) بزانیایە بەدڵنیاییەوە (وا بێ ئاگا نەئەبوون) (٥)﴾ : بەڕاستی ئەگەر یەقین ودڵنیا بوونایە لەوەی زیندوو دەکرێنەوە بۆ لای خوای گەورە، و لەسەر کردەوەکانتان پاداشتتان دەداتەوە، ئەوا هەرگیز شانازی کردن بەماڵ وسامان ومنداڵەوە سەرقاڵی نەدەکردن لەپەرستن وگوێڕایەڵیکردنی خوای گەورە.

٦-﴿لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ * سوێند بەخوا بێگومان دۆزەخ دەبینن (٦)﴾ : سوێند بە الله دۆزەخ دەبینن لەڕۆژی قیامەتدا.

٧- ﴿ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ * دووبارە سوێند بەخوا دڵنیا بن بە چاوی ڕاستەقینە دەی بینن (٧)﴾ : پاشان بەدڵنیاییەوە دەیبینن کە هیچ گومانێکی تێدا نییە.

٨- ﴿ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ * لە پاشان سوێند بەخوا لەو ڕۆژەدا (لەسەر هەموو ناز ونیعمەتێک کە خوا پێی دابوون لەدونیادا) لێپرسینەوەتان لەگەڵدا دەکرێت (٨)﴾ : پاشان خوای گەورە پرسیارتان لێدەکات لەو ڕۆژەدا سەبارەت بەو نیعمەتانەی پێی بەخشی بوون لە تەندروستی باشی ودەوڵەمەندی وهتد.

پ٦: سورەتی -العصر- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -العصر- وتەفسیرەکەی:

﴿وَالْعَصْرِ * سوێند بەکات (١) إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * بێگومان هەموو خەڵکی لە زیاندان (٢) إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ * جگە لەوانەی کە بڕوایان هێنابێت وکردەوە چاکەکانیان کردبێت وە ئامۆژگاری یەکتریان کردبێت بە ئاینی ڕاست (ودەست

پێوەگرتنی، وکارکردن بەفەرمانەکانی خوا) وە ئامۆژگاری یەکتریان کردبێت بە ئارامگرتن (لەسەر پەرستن وبەندایەتی بۆ خوا) (٣)﴾ [سورەتی العصر: ١ - ٣].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿وَالْعَصْرِ * سوێند بەکات (١)﴾ : خوای گەورە -سبحانه وتعالى- سوێندی بەکات وزەمان خواردووە.

٢- ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * بێگومان هەموو خەڵکی لە زیاندان (٢)﴾ : واتا هەموو مرۆڤێک لەتیاچوون وخەسارۆمەندیدایە.

٣- ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ * جگە لەوانەی کە بڕوایان هێنابێت وکردەوە چاکەکانیان کردبێت وە ئامۆژگاری یەکتریان کردبێت بە ئاینی ڕاست (ودەست پێوەگرتنی، وکارکردن بەفەرمانەکانی خوا) وە ئامۆژگاری یەکتریان کردبێت بە ئارامگرتن (لەسەر پەرستن وبەندایەتی بۆ خوا) (٣)﴾ : مەگەر ئەوانە نەبێت کە ئیمانیان هێناوە وکردەوەی چاکیان ئەنجامداوە، و لەگەڵ ئەمەیشدا بانگەوازیان کردووە بۆ ڕێبازی هەق وڕاستی کە ئاینی ئیسلامە وئارامگر بوون لە بانگەوازیەکەیان، ئەوانە براوەن وڕزگاریان بووە لە دۆڕان وخەسارۆمەندی.

پ٧ : سورەتی -الهمزة- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الهمزة- وتەفسیرەکەی:

﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ * سزاو لەناوچوون بۆ هەموو نەنگ گرێکی بەدگۆ (عەیبگرێکی تانەدەر) (١) الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ * ئەوەی کە هەرماڵ و سامان کۆ دەکاتەوە ودەیژمێرێ (٢) يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ * وا دەزانێ کە ماڵەکەی هەر دەیهێڵێتەوە (٣) كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ * نەخێر وانیە، بێگومان فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرێکی تێکشکێنەرەوە (٤) وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ * تۆ چووزانیت ئەو ئاگرە چیە (٥) نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ * ئاگرێکی تاودراوی خوایە (٦) الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ * کە دێ بەسەر دڵاندا (هورووژم دەباتە سەر دڵان) (٧) إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ * بێگومان ئەو ئاگرە داخراوە لەسەریان (و دەرچوونیان نییە) (٨) فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ * (زنجیر کراون) لەناو چەند کۆتێکی ڕاکشاودا (بەستراونەتەوە بەچەند ستونێکی بەرزو بڵندەوە) (٩)﴾ [سورەتی الهمزة: ١-٩].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ * سزا و لەناوچوون بۆ هەموو نەنگگرێکی بەدگۆ (عەیبگرێکی تانەدەر) (١)﴾ : ئاخ وپەژارەی گەورە وسزای شەخت بۆ ئەو کەسەی زۆر غەیبەتی خەڵکی دەکات، وتانەیان لێدەدات.

٢- ﴿الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ * ئەوەی کە هەرماڵ و سامان کۆ دەکاتەوە ودەیژمێرێ (٢)﴾ : ئەو کەسەی غەم وهەوڵدانی بۆ کۆکردنەوەی پارە وسامان وژماردنیەتی، وهیچ غەم وهەوڵدانێکی تری نییە جگە بۆ ئەمە نەبێت.

٣- ﴿يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ * وا دەزانێ کە ماڵەکەی هەر دەیهێڵێتەوە (٣)﴾ : پێی وایە ماڵ وسامانەکەی کە کۆی کردووەتەوە لەمردن ڕزگاری دەکات، و بەهەتاهەتایی لەدونیادا دەمێنێتەوە.

٤- ﴿كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ * نەخێر وانیە، بێگومان فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرێکی تێکشکێنەرەوە (٤)﴾ : بەو شێوەیە نییە کە ئەم نەزانە بیری لێدەکاتەوە، فڕێ دەدرێتە نێو ئاگری دۆزەخ کە دەیشکێنێت و ورد وخاشی دەکات هەرشتێک فڕێ بدرێتە نێوی بەهۆی زەبری وتوندی.

٥- ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ * تۆ چووزانیت ئەو ئاگرە چیە (٥)﴾ : -ئەی پێغەمبەر- تۆ چووزانیت ئەم دۆزەخە چییە کە هەرشتێک فڕێ بدرێتە نێوی تێکی دەشکێنێت و وورد وخاشی دەکات ؟!

٦- ﴿نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ * ئاگرێکی تاودراوی خوایە (٦)﴾ : ئەو ئاگری الله یە کە داگیرساو وبڵێسەدارە.

٧- ﴿الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ * کە دێ بەسەر دڵاندا (هورووژم دەباتە سەر دڵان) (٧)﴾ : دەچێتە نێو لاشە وخۆی دەگەیەنێت بەدڵی خەڵکی.

٨- ﴿إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ * بێگومان ئەو ئاگرە داخراوە لەسەریان (و دەرچوونیان نییە) (٨)﴾ : ئەو دۆزەخە دادەخرێت لەسەر ئەوانەی تێیدا سزا وئازار دەدرێن.

٩- ﴿فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ * (زنجیر کراون) لەناو چەند کۆتێکی ڕاکشاودا (بەستراونەتەوە بەچەند ستونێکی بەرزو بڵندەوە) (٩)﴾ : بە پایەی زۆر درێژ دادەخرێن بۆئەوەی لێی دەرنەچن.

پ٨ : سورەتی -الفیل- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الفیل- وتەفسیرەکەی:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ * ئایا نەت بینی کە پەروەردگارت چی کرد بە خاوەن فیلەکان (بە ئەبرەهە ولەشکرەکەی کە ویستی کەعبەی پیرۆز بڕوخێنێت)؟ (١) أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ * ئایا فڕوفێڵەکەیانی پوچەڵ نەکردەوە (٢) وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ * وە (ئایا) نەینارده

سەریان باڵندەی -ئەبابیلی- زۆر و پۆل پۆل (٣) ﴿تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ﴾ * بەرد بارانیان دەکـردن بە ووردە زیخی گڵین (٤) ﴿فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ﴾ * سەرئەنجام (لەشـکرەکەی ئەبـرەهەی) وەک کـای خوراو لێکرد (٥)﴾ [سورەتی الفيل: ١-٥].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ﴾ * ئایا نەت بینی کە پەروەردگارت چی کرد بە خـاوەن فیلەکان (بە ئەبرەهە ولەشکرەکەی کە ویستی کەعبەی پیرۆز بڕوخێنێت)؟ (١)﴾ : ئایا نەتـزانی -ئەی پێغەمبەر ﷺ- پەروەردگارت چی کرد بە ئەبرەهە وهاوڕێکانی -خـاوەن فیلەکـان- کاتێـک ویسـتیان کەعبە بڕوخێنن؟!

٢- ﴿أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ﴾ * ئایا فڕوفێڵەکەیـانی پـوچەڵ نەکـردەوە (٢)﴾ : خـوای گەورە پیلانە خراپەکەیانی پوچەڵکردەوە کە بۆ ڕووخاندنی کەعبە دایان نابوو، ئەوەی ویسـتیان بەدەسـتیان نەهێنا کە مەبەستیان بوو چیتر خەڵکی ڕووی تێ نەکات وحەج نەکەن، وهیچ شتێک لەپیلانەکەیـان سەری نەگرت.

٣- ﴿وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ﴾ * وە (ئایا) نەینارده سەریان باڵـندەی -ئەبـابیلی- زۆر و پـۆل پـۆل (٣)﴾ : خوای گەورە جۆرە باڵندەیەکی ناردە سەریان ناوی -ئەبابیل- بوو کە بەپۆل پۆل هێرشیان هێنایە سەریان.

٤- ﴿تَـرْمِيهِمْ بِحِجَـارَةٍ مِـنْ سِـجِّيلٍ﴾ * بەرد بارانیـان دەکـردن بە ووردە زیخـی گڵـین (٤)﴾ : ئەم باڵندانە بە ووردە زیخی گڵین بەردبارانیان کردن.

٥- ﴿فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَـأْكُولٍ﴾ * سەرئەنجام (لەشکرەکەی ئەبرەهەی) وەک کـای خـوراو لێکـرد (٥)﴾ : سەرەنجام خوای گەورە وەکو کا وگەڵای خوراوی لێکـردن کە ئـاژەڵ دەیخـوات وپێـی لەسـەر دەنێت.

پ٩: سورەتی -قریش- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -قریش- وتەفسیرەکەی:

﴿لِإِيلَافِ قُـرَيْشٍ﴾ * (لەشکری ئەبرەهەی لە ناو برد وتەفر وتونای کردن) لەبەر هـۆگری قـوڕەیش (١) ﴿إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ﴾ * هۆگریان بە هاتووچۆی زستانان (بۆ یەمەن) وهاوینان (بـۆ شـام) واتە(تا لێیان تێک نەچێت) (٢) ﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ﴾ * دەی با (قوڕەیش لەبەرامبەر ئەم هەموو ناز ونیعمەتەدا) خاوەنی ئەم ماڵە (کەعبەی پیرۆز) بپەرستن (٣) ﴿الَّـذِي أَطْعَمَهُـمْ مِـنْ جُـوعٍ وَآمَنَهُمْ مِـنْ

خَوْفٍ * ئەو زاتەی کە لەبرسێتیەکی یەکجار توند (ڕزگاری کردن) وخواردنی پێبەخشین، وە دڵنیـای کردن لە ترس وبیمێکی گەورە و(پاراستنی) (٤)﴾ [سورەتی قریش: ١-٤].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ * (لەشکری ئەبرەهەی لە ناو برد وتەفر وتونای کردن) لەبەر هۆگری قورەیش (١)﴾ : مەبەست لەمە ئەو سەفەرانەیە -گەشتانەیە- کە هۆگری وخوویان بوو لە زستان وهاویندا.

٢- ﴿إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ * هۆگریان بە هاتووچۆی زستانان (بۆ یەمەن) وهاوینـان (بـۆ شام) واتە(تا لێیان تێک نەچێت) (٢)﴾ : گەشتێکی هێمن وئاسایش لە زستان بۆ یەمەن ولە هاوین بـۆ شام بوو.

٣- ﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ * دەی با (قورەیش لەبەرامبەر ئەم هەموو ناز ونیعمەتەدا) خـاوەنی ئەم ماڵە (کەعبەی پیرۆز) بپەرستن (٣)﴾ : با پەروەردگاری ئەم ماڵە پیرۆزە بپەرستن بەتەنهـا، کە ئەم گەشت وسەفەرەی بۆیان ئاسـانکردووە، وهـیچ هاوبەشـێکی بـۆ بڕیـار نەدەن نە لەپەرسـتنیدا ونە لە پەروەردگارێتیدا ونە لە ناو وسیفەتەکانیدا.

٤- ﴿الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُـوعٍ وَآمَـنَهُمْ مِـنْ خَـوْفٍ * ئەو زاتەی کە لەبرسـێتیەکی یەکجـار تونـد (ڕزگاری کردن) وخواردنی پێبەخشین، وە دڵنیای کردن لە ترس وبیمێکی گەورە و(پاراستنی) (٤)﴾ : ئەو پەروەردگاری کە ڕزقی پێبەخشین پاش ئەوەی برسـی بـوون، وهێمنـی وئاسـایش بـاڵی بەسـەردا کێشان پاش ئەوەی لەترسدا دەژیان، ئەمیش بەهۆی ئەو بەمەزندانانەی لەنێو دڵی عەرەبدا هەبوو بـۆ ماڵی پیرۆزی الله، وهەروەها خزمەتکردن وڕێزگرتن لە ئەوانەی تێیدا دەمێننەوە وسـەردانی دەکەن بـۆ ئەنجامدانی حەج.

پ١٠ : سورەتی -الماعون- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الماعون- وتەفسیرەکەی:

﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ * ئایا بینیت ئەو کەسەی کە بڕوای بە ئایینی -ئیسلام- نیـیە (یـان باوەڕی نییە بە ڕۆژی دوایی)؟ (١) فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ * ئەوە کەسێکە کە پاڵ بە هەتیووەوە دەنێت (٢) وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ * وە هانی خەڵکی نـادات بـۆ خـواردن بەخشـین بە هەژاران (٣) فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ * ئەمجا هەڕەشە وپەژارەیەکی زۆر (یان دۆڵێ لەدۆزەخ) بۆ نوێژکەران (٤) الَّـذِينَ هُـمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ * ئەوانەی کە لە نوێژەکەیان بێ ئاگان (پشـتگوێی دەخەن یـان بەکەموکـورتیەوە ئەنجامی دەدەن) (٥) الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ* ئەوانەی کە ڕووپامـایی دەکەن (٦) وَيَمْنَعُـونَ الْمَاعُـونَ * وە یارمەتی خەڵک نادەن و-هەموو چاکەیەک دەگرنەوە لە خەڵکی- (٧)﴾ [سورەتی الماعون: ١-٧].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ * ئایا بینیت ئەو کەسەی کە بڕوای بە ئایینی -ئیسلام- نییە (یان باوەڕی نییە بە ڕۆژی دوایی)؟ (١)﴾ : ئایا ئەو کەسەت ناسی کە ئاینی ئیسلام بەدرۆ دەخاتەوە وباوەڕی پێی نییە وهەروەها باوەڕی نییە بە زیندووبوونەوە وپاداشتدانەوەیڕۆژی قیامەت؟!

٢- ﴿فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ * ئەوە کەسێکە کە پاڵ بە هەتیووەوە دەنێت (٢)﴾ : ئەو کەسەیە کە بەتوندی پاڵدەنێت بە هەتیو وکەسانی خاوەن پێویستی کاتێک شتێکیان لێ داوا دەکەن.

٣- ﴿وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ * وە هانی خەڵکی نادات بۆ خواردن بەخشین بە هەژاران (٣)﴾ : ئامۆژگاری نەفسی خۆی، وهەروەها ئامۆژگاری خەڵکی ناکات بۆ خواردن بەخشین بە هەژار ونەداران.

٤- ﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ * ئەمجا هەڕەشە وپەژارەیەکی زۆر (یان دۆڵێ لەدۆزەخ) بۆ نوێژکەران (٤)﴾ : تیاچوون وسزا بۆ ئەم جۆرە نوێژخوێنانە -کە سیفەتەکانیان لەئایەتی دواتر باسدەکرێت-.

٥- ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ * ئەوانەی کە لە نوێژەکەیان بێ ئاگان (پشتگوێی دەخەن یان بەکەموکورتییەوە ئەنجامی دەدەن) (٥)﴾ : ئەوانەی سەبارەت بەنوێژەکانیان بێ ئاگان، وگرنگی پێنادەن هەتاوەکو کاتی نوێژەکە نامێنێت، یان ئەوەتا کەموکورتی دەکەن و بە کەمتەرخەمییەوە نوێژەکانیان ئەنجام دەدەن.

٦- ﴿الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ* ئەوانەی کە ڕووپامایی دەکەن (٦)﴾ : ئەوانەی بەنوێژەکانیان وکردەوەکانیان ؛ ڕیا وڕووپامایی بۆ خەڵکی دەکەن، و لەکردەوەکانیان دڵسۆز نین بۆ خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

٧- ﴿وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ * وە یارمەتی خەڵک نادەن و-هەموو چاکەیەک دەگرنەوە لە خەڵکی- (٧)﴾ : وڕێگری دەکەن لەیارمەتیدانی خەڵکی لەکاتێکدا ئەو یارمەتیدانە هیچ زیانێکیان پێ ناگەیەنێت.

پ١١ : سورەتی -الكوثر- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الكوثر- وتەفسیرەکەی:

﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ * بێگومان ئێمە پێمان بەخشیت خێری زۆر گەورە وبەفەڕ لە دونیا ودوارۆژدا (لەو خێرە گەورانەیش ڕووباری کەوسەرە لەبەهەشتدا) (١) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ * دەی کەواتە نوێژ بکە بۆ پەروەردگارت وە قوربانی سەر ببڕە (٢) إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ * بێگومان هەر ناحەزت دوا بڕاون (ئەی پێغەمبەر ﷺ) (٣)﴾ [سورەتی الكوثر: ١-٣].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ * بێگومـان ئـێمە پـێمان بەخشـیت خێـری زۆر گەورە وبەفەڕ لە دونیـا ودوارۆژدا (لەو خێرە گەورانەیش ڕووبـاری کەوسـەرە لەبەهەشـتدا) (١)﴾ : -ئەی پێغەمـبەر ﷺ- ئێمە بەتۆمان بەخشی خێرێکی زۆر، لەوانەش ڕووباری کەوسەر لەبەهەشتدا.

٢- ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ * دەی کەواتە نوێژ بکە بـۆ پەروەردگـارت وە قوربـانی سـەر ببـڕە (٢)﴾ : سوپاسی خوای گەورە بکە لەسەر ئەم نیعمەتە، ئەویش بەوەی تەنها نـوێژکردن وقوربـانی کردنـت بـۆ خـوای گەورە بێـت، بەپـێچەوانەی ئەوەی موشریکەکـان لەسـەرین لەنزیکبـوونەوە لە بتەکانیـان بە قوربانی بۆ کردنیان.

٣- ﴿إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ * بێگومـان هەر نـاحەزت دوا بـڕاون (ئەی پێغەمـبەر ﷺ) (٣)﴾ : بەڕاستی ئەوەی ڕقی لەتۆیە ئەو دوابڕاوە لەهەموو خێرێک، لەبیرکراوە وئەگەر باس بکرێـت بەخـراپە باس دەکرێت.

پ١٢ : سورەتی -الكافرون- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الكافرون- وتەفسیرەکەی:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ * (ئەی موحەممەد ﷺ) بڵـێ: ئەی بێباوەڕەکان -ئەی کافرەکـان- (١) لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ * من ئەو(بتانە) ناپەرستم کە ئێـوە دەیپەرسـتن (٢) وَلَا أَنْـتُمْ عَابِـدُونَ مَـا أَعْبُـدُ * وە ئێوەش ئەو(خوایە) ناپەرستن کە من دەیپەرستم (٣) وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ * وە من ئەو خـوا پەرسـتیە ناکەم کە ئێوە دەیکەن (٤) وَلَا أَنْـتُمْ عَابِـدُونَ مَـا أَعْبُـدُ * وە ئێـوەش ئەو(خـوایە) ناپەرسـتن کە مـن دەیپەرستم (٥) لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ * ئایینی خۆتان بۆ خۆتان وئاینی خـۆم بـۆ خـۆم (٦)﴾ [سـورەتی الكافرون: ١-٦].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ * (ئەی موحەممەد ﷺ) بڵـێ: ئەی بێباوەڕەکان -ئەی کافرەکان- (١)﴾ : بڵێ -ئەی پێغەمبەر ﷺ- : ئەی ئەوانەی کافر وبێباوەڕن بە الله -سبحانە وتعالی-.

٢- ﴿لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ * مـن ئەو(بتـانە) ناپەرسـتم کە ئێـوە دەیپەرسـتن (٢)﴾ : لە ئێسـتا و لە داهاتوویشدا ئەو بتانە ناپەرستم کە ئێوە دەیانپەرستن.

٣- ﴿وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُـدُ * وە ئێـوەش ئەو(خـوایە) ناپەرسـتن کە مـن دەیپەرسـتم (٣)﴾ : وهەروەها ئێوە ئەو خوایە تاک وبێ هاوتایە ناپەرستن کە من دەیپەرستم.

٤- ﴿وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ * وە من ئەو خوا پەرستیە ناکەم کە ئێوە دەیکەن (٤)﴾ : وهەروەها من ئەو بتانە ناپەرستم کە ئێوە دەیانپەرستن، و بەو شێوەیەی ئێوە خوا پەرستی ناکەم.

٥- ﴿وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ * وە ئێوەش ئەو(خوایە) ناپەرستن کە من دەیپەرستم (٥)﴾ : وهەروەها ئێوە ئەو خوایە تاک وبێ هاوتایە ناپەرستن کە من دەیپەرستم.

٦- ﴿لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ * ئاییینی خۆتان بۆ خۆتان وئاینی خۆم بۆ خۆم (٦)﴾ : ئەو ئاینەی داتان هێناوە بۆ خۆتان، ومنیش ئاینی خۆم هەیە کە خوای گەورە بۆ سەرمی دابەزاندووە.

پ١٣: سورەتی -النصر- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -النصر- وتەفسیرەکەی:

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * کاتێک کە یارمەتی وکۆمەکی خوا هات لەگەڵ سەرکەوتن (شاری مەککە ڕزگار کرا) (١) وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * وە خەڵکت بینی کە پۆل پۆل دێنە ناو ئاینی خواوە (٢) فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا * ئەوسا بەسوپاس وستایشی پەروەردگارت تەسبیحاتی ئەو بکە وداوای لێخۆشبوونی لێ بکە؛ چونکە بێگومان ئەو زۆر تەوبە وپەشیمانی بەندە قبوڵ دەکات (٣)﴾ [سورەتی النصر : ١-٣].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * کاتێک کە یارمەتی وکۆمەکی خوا هات لەگەڵ سەرکەوتن (شاری مەککە ڕزگار کرا) (١)﴾ : ئەگەرسەرخستنی خوای گەورە هات بۆ ئاینەکەت -ئەی پێغەمبەر ﷺ - و بەشکۆداری کرد، وفەتح وڕزگارکردنی مەککە ڕوویدا.

٢- ﴿وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * وە خەڵکت بینی کە پۆل پۆل دێنە ناو ئاینی خواوە (٢)﴾ : وبینیت خەڵکی دێنە ناو ئاینی ئیسلامە شاند -کۆمەڵ- لەدوای شاند.

٣- ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا * ئەوسا بەسوپاس وستایشی پەروەردگارت تەسبیحاتی ئەو بکە وداوای لێخۆشبوونی لێ بکە؛ چونکە بێگومان ئەو زۆر تەوبە وپەشیمانی بەندە قبوڵ دەکات (٣)﴾ : بزانە ئەوە نیشانەیە بۆ نزیکبوونەوەی کۆتایی ئەو ئەرکەی کە تۆ بۆی ڕەوانە کرا بوویت وسپێردرا بوویت بۆئەوەی بیگەیەنێت، بۆیە تەسبیحاتی پەروەردگارت بکە.

پ١٤: سورەتی -المسد- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -المسد- وتەفسیرەکەی:

﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ * لەناوچێت هەردوو دەستی ئەبولەهەب وە لە ناویش چوو (١) مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ * سوودی پێ نەگەیاند دارایيەکەی وئەوەی کە کردی (لە دوژمنایەتی پێغەمبەر

ﷺ) (٢) ﴿سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ﴾ * بێگومان لەمەولا دەچێتە ناو ئاگری بڵێسەدار (٣) ﴿وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ﴾ * وە ژنەکەیشی، کە هەڵگری دار ودڕک بوو (بۆ ئـازاردانی پێغەمـبەر ﷺ) (٤) ﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ﴾ * هەمیشە گوریسێکی بادراو (لەپەلی خورمایی ئاگرین) وا لە گەردنیدا (٥)﴾ [سورەتی المسد : ١-٥].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ * لەناوچێت هەردوو دەستی ئەبـولەهەب وە لە نـاویش چـوو (١)﴾ : لەناوبچێت دەستەکانی مامی پێغەمبەر ﷺ ؛ ئەبـولەهەب کـوڕی عەبـدولموتەڵیب هەروەکـو چۆن کردەوەکانی تیاچووە وهیچ کەڵکی بۆی نابێت لەقیامەتدا، چـونکە ئـازاری پێغەمـبەری دەدا ﷺ ، وهەوڵـدانی هەمووی بەزایە چوو.

٢- ﴿مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ * سـوودی پـێ نەگەیانـد دارایـیەکەی وئەوەی کە کـردی (لە دوژمنایەتی پێغەمـبەر ﷺ) (٢)﴾ : مـاڵ وسـامان ومنـداڵی چـی سـوودێکی بـۆی هەبـوو؟ هـیچ سزایەکیان لێ دوورنەخستەوە، وهەروەها نەبوونە هۆی هێنانی هیچ ڕەحمەتێک بۆی.

٣- ﴿سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ * بێگومان لەمەولا دەچێـتە نـاو ئـاگری بڵێسـەدار (٣)﴾ : لەڕۆژی قیامەتدا دەچێتە نێو ئاگری دۆزەخەوە کە گڕگرتوو وبڵێسەدارە، بەگەرمیەکەی ئازار دەردێت.

٤- ﴿وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ * وە ژنەکەیشی، کە هەڵگری دار ودڕک بوو (بۆ ئازاردانی پێغەمبەر ﷺ) (٤)﴾ : وهەروەها ژنەکەیشی بەناوی ئوم جەمیل دەچێتە نێو دۆزەخەوە چونکە ئەویش ئـازاری پێغەمبەری دەدا ﷺ ، بەدانانی دڕک وشتی ئازاردەر لەسەر ڕێگای.

٥- ﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ * هەمیشە گوریسـێکی بـادراو (لەپەلـی خورمـایی ئـاگرین) وا لە گەردنیدا (٥)﴾ : لەگەردنی دەبێت لەڕۆژی قیامەتدا پەتێکی توندکراو بەهۆیەوە ڕادەکێشرێت بـۆ نێـو دۆزەخ.

پ١٥ : سورەتی -الإخلاص- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الإخلاص- وتەفسیرەکەی:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵـێ: هەر ئەو (الله) یە خوای تاک وتەنها (١) اللَّهُ الصَّمَدُ * ئەو خوایەی بێ نیازە وجێی نیاز وئومێدی (باوەڕدارانە) (٢) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * کەسـی لـێ نەبووە ولەکەس نەبووە (٣) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * وە هەرگیز هیچ کەس هاوشێوە وهاوتـای ئەو نـیە (٤)﴾ [سورەتی الإخلاص : ١-٤].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: هەر ئەو (الله) یە خوای تاک وتەنها (١)﴾ : - ئەی پێغەمبەر ﷺ - بڵێ: ئەو الله یە هیچ پەرستراوێک شایەنی پەرستن نییە بەهەق وڕاستی جگە لە ئەو زاتە مەزنە نەبێت.

٢- ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ * ئەو خوایەی بێ نیازە وجێی نیاز وئومێدی (باوەڕدارانە) (٢)﴾ : واتا پێویستی وداوای بوونەوەرەکان بۆ لای ئەو بەرز دەبێتەوە وداوا لە ئەو دەکەن.

٣- ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * کەسی لێ نەبووە ولەکەس نەبووە (٣)﴾ : خوای گەورە هیچ منداڵێکی نییە -سبحانە وتعالی-، وهەروەها دایک وباوکیشی نییە.

٤- ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * وە هەرگیز هیچ کەس هاوشێوە وهاوتای ئەو نییە (٤)﴾ : وخوای گەورە هیچ هاوشێوە و وێنەیەکی نییە لە دروستکراوەکانیدا -سبحانە وتعالی-.

پ١٦ : سورەتی -الفلق- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟

و: سورەتی -الفلق- وتەفسیرەکەی:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بە دروستکەری بوونەوەر (بەپەروەردگاری بەرەبەیان) (١) مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ * لە زیانی ئەوەی کە دروستی کردووە (٢) وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ * وە لە زیانی تاریکی کاتێک کە دادێت (٣) وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ * وە لە زیان خراپەی(جادووگەران) کەپەت ودەزوو گرێ دەدەن وفووی پێدا دەکەن (٤) وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ * وە لە زیانی بەخیل وحەسوود کاتێک کە حەسوودی دەبات (٥)﴾ [سورەتی الفلق : ١-٥].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بە دروستکەری بوونەوەر (بەپەروەردگاری بەرەبەیان) (١)﴾ : -ئەی پێغەمبەر ﷺ- بڵێ: پەنا دەگرم بەو پەروەردگارەی بەرەبەیانی دروستکردووە وتەنها داوای پاراستنم لە ئەو دەکەم.

٢- ﴿مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ * لە زیانی ئەوەی کە دروستی کردووە (٢)﴾ : لە شەڕ وخراپەی ئەوانەی زیان دەدەن لە دروستکراوەکانی.

٣- ﴿وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ * وە لە زیانی تاریکی کاتێک کە دادێت (٣)﴾ : وهەروەها پەنا دەگرم بە الله لەو شەڕ وخراپانەی کە لە شەودا دەردەکەون لە ئاژەڵ ودزەکان وهتد.

٤- ﴿وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ * وە لە زیان خراپەی(جادووگەران) کەپەت ودەزوو گـرێ دەدەن وفـووی پێـدا دەکەن (٤)﴾ : وپەنـا دەگـرم بە الله لە شـەڕ وزیـانی سـاحیرەکان ئەوانەی فـوو دەکەن بەگرێکاندا.

٥- ﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ * وە لە زیانی بەخیل وحەسوود کاتێک کە حەسوودی دەبات (٥)﴾ : ولە شەڕ وزیانی حەسوودێک کە حەسـوودی بەخەڵـکـی دەبـات بەوەی خـودا پێـی بەخشـیوون لە نیعمەتەکان، دەیەوێت ئەو نیعمەتەیان لەسەر لاچێت، وزیانیان پێبگەیەنێت.

پ١٧ : سورەتی -الناس- بخوێنە وڕاقەی بکە؟

و: سورەتی -الناس- وتەفسیرەکەی:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بـە پەروەردگـاری خەڵـکـی (١) مَلِكِ النَّاسِ * بە پادشای خەڵکی (٢) إِلَٰهِ النَّـاسِ * بە پەرسـتراوی خەڵـکـی (٣) مِـنْ شَرِّ الْوَسْـوَاسِ الْخَنَّاسِ * لە زیان وشەڕی وەسوەسە پەیداکەر (کە کاتێک ناوی خودا ببرێت) خـۆی پەنهـان دەکـات (٤) الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ * ئەوەی کە وەسوەسـە دەخـاتە دڵـی خەڵـکـیەوە (٥) مِـنَ الْجِنَّـةِ وَالنَّاسِ * لە جنۆکە و لە ئادەمیزاد (٦)﴾ [سورەتی الناس: ١-٦].

تەفسیرەکەی:

١- ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگـرم بـە پەروەردگـاری خەڵـکـی (١)﴾ : ئەی -پێغەمبەر ﷺ- بڵێ: پەنا دەگرم وداوای پاراستنم دەکەم لە پەروەردگاری خەڵکی.

٢- ﴿مَلِكِ النَّاسِ * بە پادشای خەڵکی (٢)﴾ : بەو شێوەی خۆی ویستی لەسەر بێت ؛ ڕێکفیان پێوە دەکات، وهەموو شتێک لەژێر دەسەڵاتی ئەودایە، وهیچ پادشایەک نییە جگە لەئەو زاتە مەزنە.

٣- ﴿إِلَٰهِ النَّاسِ * بە پەرستراوی خەڵکی (٣)﴾ : تاکە پەرستراو بەهەق وڕاستی، هیچ پەرستراوێک نییە شایستەی پەرستن بێت بەهەق وڕاستی جگە لە ئەو زاتە مەزنە.

٤- ﴿مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ * لە زیان وشەڕی وەسوەسـە پەیـداکەر(کە کاتێـک نـاوی خـودا ببرێت) خۆی پەنهان دەکات (٤)﴾ : لە شەڕ وزیانی شەیتان کە وەسوەسە تووشی خەڵکی دەکات.

٥- ﴿الَّذِي يُوَسْـوِسُ فِي صُـدُورِ النَّـاسِ * ئەوەی کە وەسوەسـە]ەخـاتە دڵـی خەڵـکـیەوە (٥)﴾ : وەسوەسەکانی دەخاتە نێو دڵی خەڵکیەوە.

٦- ﴿مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ * لە جنۆکە و لە ئادەمیزاد (٦)﴾ : ئەم وەسوەسـەکەرە لەوەیە مـرۆڤ یـان جنۆکە بێت.

****

بەشی فەرموودە

فەرموودەی یەکەم:

پ١ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە : (هەموو کاروکردەوەیەک بەپێی نیەت و مەبەستە...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: لە ئەمیری باوەڕداران ئەبی حەفس عومەری کوڕی خەتابەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: گوێم لە پێغەمبەری خودا بوو -صلی الله علیه واله وسلم- کە دەیفەرموو: «هەموو کار وکردەوەیەک بە پێی نیەت ومەبەستە، وهەموو کەسێکیش بە پێی نیەتەکەی پاداشت دەدرێتەوە، بۆیە ئەو کەسەی کۆچکردنەوەی بۆ لای خودا وپێغەمبەرەکەی بێت؛ ئەوا کۆچکردنەوەی بۆ لای خودا وپێغەمبەرەکەیەتی، وئەوەی کۆچکردنەوی بۆ شتومەکی دونیا بێت کە دەستی بهێنێت یان ئافرەتێک بێت کە مارەیی بکات؛ ئەوا کۆچکردنەکەی بۆ لای ئەو شتانەیە». [رواه البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- هەموو کردەوەیەک دەبێت نیەتی لەگەڵدا بێت، لەنوێژ وڕۆژوو وحەج وهتد لەکردەوەکان.

٢- دەبێت لەنیەتیدا دڵسۆز بێت بۆ خوای گەورە -سبحانه وتعالی-.

فەرموودەی دووەم:

پ٢ : ئەم فەرموودەیە تەواوبکە : (ئەوەی کردەوەیەک -پەرستنێک- دابهێنێت لەم ئاینەی ئێمە...)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: لە دایکی ئیمانداران (ئوم عبدالله) عائیشەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «ئەوەی کردەوەیەک (پەرستنێک) دابهێنێت لەم فەرمانەی ئێمە (واتە: لەم ئاینەی ئێمە) کە تێیدا نەبێت؛ ئەوا ئەو کردەوە داهێنراوە -ئەو بیدعەیە- ڕەت دەکرێتەوە». [رواه البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- نەهی کردن لەداهێنان -بیدعەکردن- لە ئاینی ئیسلامدا.

٢- ئەو کردەوە وپەرستنانەی دادەهێنرێن لەنێو ئاینی ئیسلامدا ؛ ڕەت دەکرێنەوە وقبوڵ ناکرێن.

فەرموودەی سێیەم:

پ٣ : ئەم فەرموودەیە تەواوبکە : (لەکاتێک دانیشتبووین لای پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- ...)،وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: لە عومەری کوڕی خەتابەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: «کاتێک دانیشتبووین لای پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- پیاوێک دەرکەوت وهاتە لامان، جلەکەی زۆر سپی وقژی زۆر ڕەش بوو وبەوە ناکات کەسێکی موسافیر بێت وکەسیش لە ئێمە نایناسێت هات دانیشت لە بەرامبەر پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- ودەستەکانی لە سەر قاچەکانی خۆی دانا، و ووتی: ئەی موحەمەد ئیسلام چییە؟ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئەوەیە کە شاهێدی بدەیت بە (لا إله إلا الله ومحمداً رسول الله)، ونوێژ ئەنجام بدەیت وزەکات بدەیت وڕۆژووی ڕەمەزان بگریت وحەج بکەیت بۆ ماڵی خودا ئەگەر توانیت، ووتی: ڕاست دەکەیت، پێشەوا عومەر دەڵێت: (سەیر بوو بە لامانەوە، پرسیاری لێدەکرد ودەیووت ڕاست دەکەیت). پاشان پیاوەکە ووتی: هەواڵم پێبدە سەبارەت بە ئیمان؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئیمان ئەوەیە باوەڕ بهێنیت بە خودا وفریشتەکانی وکتێبەکانی وپێغەمبەرانی وڕۆژی دوایی، وباوەڕت هەبێت بە قەدەر بە خێر وشەڕی، ووتی: ڕاست دەکەیت، هەواڵم پێبدە سەبارەت بە ئیحسان (پلەی چاکەکاری لە پەرستندا)؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: خودا بپەرستیت وەکو ئەوە بێت کە ببینیت خۆ ئەگەر تۆ ئەو نەبینیت ئەوا ئەو تۆ دەبینێت، ووتی: هەواڵم پێبدە سەبارەت بە کاتی ڕوودانی قیامەت (الساعة)؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئەوەی پرسیاری لێکراوە زاناتر نیە لەو کەسەی پرسیار دەکات، ووتی: هەواڵم پێبدە سەبارەت بە نیشانەکانی (نیشانەکانی ڕوودانی قیامەت)؟ -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: (أنْ تلِدَ الأَمَةُ ربَّتَها) واتە: منداڵەکان بین گەورە وسەردار بە سەر بەخێوکارەکانیانەوە -دایک وباوکیانەوە- (یان بە واتای ئەوە دێت کە کەنیزەکەکان ئەو منداڵەی کە دەیانبێت دەبن بە پادشا)، وببینیت کە کەسانی پێ پەتی وڕووتی هەژار کە شوانێتی دەکەن بینای بەرز دروست بکەن، پاشان پیاوەکە چوو، وعومەر دەڵێت: بۆ ماوەیەکماینەوە پاشان پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئەی عومەر دەزانیت ئەوە کێ بوو پرسیاری دەکرد؟ ووتم: خودا وپێغەمبەرەکەی دەزانن، -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: ئەوە جبریل بوو هات بۆ ئەوەی ئاینەکەتان فێر بکات». [رواه مسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- پێنج پایەکەی ئیسلام؛ بریتین لە:

شاهێدی دان به (لا إله إلا الله و محمدا رسول الله) واته: (هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بەهەق وڕاستی جگە لە الله، وموحەممەد پێغەمبەر ونێردراوی خودایە).

ونوێژ ئەنجامدان، وزەکاتدان، وڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان، وحەجکردن بۆ ماڵی پیرۆزی الله.

٢- شەش پایەکەی ئیمان، بریتین لە:

باوەڕهێنان بە الله، وباوەڕهێنان بە فریشتەکانی، وباوەڕهێنان بە کتێبەکانی، وباوەڕهێنان بە پێغەمبەرانی، وباوەڕهێنان بە ڕۆژی دوایی، وباوەڕهێنان بە قەدەر خێر وشەڕی.

٣- باسی پایەی (ئیحسان:چاکەکاری) بکە، ئەمیش یەک پایەیە، ئەمیش بریتیە لەوەی خوای گەورە بپەرستیت وەکو ئەوە وابێت دەیبینیت، ئەگەرچیش تۆ ئەو نابینیت بەڵام ئەو تۆ دەبینێت.

٤- کاتی ڕوودانی قیامەت، کەس نایزانێت جگە لە الله -سبحانه وتعالی-.

فەرموودەی چوارەم:

پ٤ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (چاکترین وکامڵترین باوەڕدار لەئیماندا ئەوەیانە ...)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: لە ئەبی هورەیرەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «چاکترین وکامڵترین باوەڕدار لە ئیماندا ئەوەیانە : کە چاکترین وجوانترین ڕەوشتی هەیە». [رواه الترمذي وقال: "حديث حسن صحيح"].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- هاندان وئامۆژگاری کردن بۆ پابەندبوون بەڕەوشت جوانی.

٢- کامڵی لە ڕەوشت جوانی ئاماژەیە بۆ کامڵی لەئیماندا.

٣- ئیمان -باوەڕ- زیاد وکەم دەکات.

فەرموودەی پێنجەم:

پ٥ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئەوەی سوێند بە جگە لەخوای گەورە بخوات ..)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئەوەی سوێند بە جگە لە خوای گەورە بخوات ئەوا کوفر یان شیرکی ئەنجامداوە». [رواه الترمذي].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- دروست نییە سوێند خواردن بە جگە لە خوای گەورە -سبحانە وتعالی-.

٢- سوێند خواردن بە جگە لە خوای گەورە -سبحانە وتعالی- ؛ شیرکی بچووکە.

فەرموودەی شەشەم:

پ٦ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هیچ کەسێک لەئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت..)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت:

«هیچ کەسێک لە ئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت؛ هەتا ئەو کاتەی من خۆشەویستتر دەبم لە لای لە منداڵەکەی وباوکی وهەموو خەڵکی». [البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- واجبە خۆشویستنی پێغەمبەر ﷺ زیاتر لە هەموو خەڵکی.

٢- ئەوەی بەم شێوەیە بێت ؛ ئەوا ئەمە ئاماژەیە بۆ کامڵی ئیمان وباوەڕی.

فەرموودەی حەوتەم:

پ ٧: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هیچ یەکێک لەئێوە باوەڕی کامڵ نییە هەتاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە..) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەری خودا ﷺ دەفەرموێت:

«هیچ یەکێک لە ئێوە باوەڕی کامڵ نییە هەتاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ برای مسوڵمانیشی پێی خۆش بێت». [رواه البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- لەسەر ئیمانداره کە ئەو خێر وچاک وسوودەی بۆ خۆی پێی خۆشە ؛ بۆ ئیماندارانیش پێی خۆش بێت وەکو ئەو بەدەستی بهێنن.

٢- ئەگەر باوەڕدار بەم شێوەیە بوو ئەوا ئەمە ئاماژەیە بۆ کامڵی ئیمان وباوەڕی.

فەرموودەی هەشتەم:

پ ٨: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (سـوێند بە ئەو-زاتەی- نەفسـی منـی بەدەسـتە ...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: لە ئەبی سەعیدی خودریەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: «پیاوێک بیستی پیاوێکی تر : (قل هو الله أحد) دەخوێنێت ودووبارەی دەکاتەوە، کاتێک بەیانی بەسـەردا هـات، ئەویـش هـات بـۆ لای پێغەمبەری خودا -صلى الله علـیە وسـلم-، وئەمەی بـۆی باسـکرد، پـێ وابـوو کردەوەیەکـی کەمە، پێغەمبەری خودا -صلى الله علیه وسلم- فەرمووی: «سوێند بە ئەو -زاتەی- نەفسـی منـی بەدەسـتە -پاداشتی- هاوتایە بە -پاداشتی خوێندنی- سێیەکی قورئان». [رواه البخاري].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- فەزڵ ویلەوپایەی سورەتی -الإخلاص-.

٢- پاداشتی خوێندنی ئەم سورەتە هاوتایە بەرامبەر پاداشتی خوێندنی سێیەکی قورئان.

فەرموودەی نۆیەم:

پ٩ : ئەم فەرمـوودەیە تەواو بـکە: (لا حـول ولا قـوة إلا بـالله ...) ، وهەنـدێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: لەئەبی موساوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلى الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «لا حول ولا قوة إلا بالله* ؛ گەنجینەیەکە لە گەنجینەکانی بەهەشت» ، *(واتە: هیچ هێز وتوانایەکمان نییە مەگەر ئەوە نەبێت کە خودا بەویستی خۆی پێمانی دەبەخشێت). [رواه البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- فەزڵی ئەم ڕستەیە، وگەنجینەیەکە لەگەنجینەکانی بەهەشت.

٢- بەنـدە بەریئبـوونی خـۆی ڕادەگەیەنێـت لە توانـا وهێـزی خـۆی، و بەتەواوی پشـت بەسـتن وتەوەکولی تەنها بە الله یە -سبحانە وتعالى-.

فەرموودەی دەیەم:

پ١٠ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لەلاشەدا پارچە گۆشتێک هەیە...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «لە لاشەدا پارچە گۆشتێک هەیە ئەگەر چاک بوو؛ هەموو لاشە چاک دەبێت، وئەگەر خراپ بوو ؛ هەموو لاشە خراپ دەبێت ئەویش دڵە». [البخاري ومسلم].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- چاکبوونی دڵ هۆکارە بۆ چاکبوونی ڕووکەش -ئاشکرا- وناخ -نهێنی وشاراوە-.

٢- گرنگیدان بەچاکبوونی دڵ چونکە دەبێتە هۆی چاکبوونی مرۆڤ.

فەرموودەی یانزەیەم:

پ١١ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هەرکەسێک کۆتا قسەی –لا إله إلا الله- بێت ...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «هەرکەسێک کۆتا قسەی: (لا إله إلا الله) بێت ؛ دەچێتە بەهەشتەوە». [رواه أبو داود].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- فەزڵ وپلەوپایەی (لا إله إلا الله)، وبەندە بەهۆیەوە دەچێتە بەهەشت.

٢- پاداشتی ئەو کەسەی کۆتا قسەی لە دونیادا (لا إله إلا الله)یە ؛ دەچێتە بەهەشتەوە.

فەرموودەی دوانزەیەم:

پ ١٢: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئیماندار تانەدەر ونەفرەتلێکەر و...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: «ئیماندار تانەدەر ونەفرەتلێکەر وجوێندەر ودەمشڕ نییە». [رواه الترمذي].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- نەهی کردن لە هەموو قسەیەک پوچەڵ ونارەوا وناشیرین بێت.

٢- نەووتنی ئەم شتە ناشیرینانە ؛ سیفەتی ئیمانداره لە زمانیدا.

فەرموودەی سیانزەیەم:

پ ١٣: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لەچاکێتی ئیسلامەتی مرۆڤ ...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «لە چاکێتی ئیسلامەتی مرۆڤ : ئەوەیە واز بهێنێت لەشتێک کە پەیوەندی بە ئەووەوە نەبێت». [رواه الترمذي وغيره].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- وازهێنانی ودوورکەوتنەوەی مرۆڤ لەو شتانەی پەیوەندی بە ئەووەوە نییە لەبابەتەکانی ئاین ودونیا.

٢- وازهێنانی ودوورکەوتنەوەی مرۆڤ لەو شتانەی پەیوەندی بە ئەووەوە نییە ئاماژەیە بۆ کاملی ئیسلامەتی ئەو کەسە.

فەرموودەی چواردەیەم:

پ١٤ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئەوەی پیتێک لەکتێبەکەی خوای گەورە - قورئان- بخوێنێت..)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟

و: لەعبداللەی کوڕی مەسعودەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئەوەی پیتێک لە کتێبەکەی خوای گەورە (قورئان) بخوێنێت؛ ئەوا چاکەیەکی بۆ دەنووسرێت وچاکەیش بە دە ئەوەندەیە، ناڵێم (ألم) پیتێکە، بەڵکو: ئەلیف (أ) پیتێکە، و لام (ل) پیتێکە، و میم (م) پیتێکە»، [-واتا بە خوێندنی (ألم) سی چاکەی بۆ دەنووسرێت]. [رواه الترمذي].

هەندێک سوود لە فەرموودەکە:

١- فەزڵ ویاداشتی خوێندنەوەی قورئان.

٢- بەرامبەر هەر پیتێک کە دەیخوێنێتەوە دە چاکەی بۆ دەنووسرێت یان زیاتر.

****

بەشی ئەدەب ورەوشتە ئیسلامیەکان

ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر خوای گەورە -سبحانە وتعالی-

پ١ : ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر خوای گەورە -سبحانە وتعالی- دەبێت چۆن بێـت؟

و: ١- بەمەزندانانی خوای گەورە -سبحانە وتعالی-.

٢- پەرستنی بەتاک وتەنها، وهاوبەش بڕیار نەدان بۆ ئەو زاتە مەزنە.

٣- گوێڕایەڵیکردنی فەرمانەکانی.

٤- دوورکەوتنەوە لەسەرپێچیکردنی.

٥- سوپاس وحەمد کردنی -جل وعلا- لەسەر فەزڵ ونیعمەتەکانی کە بەبەندەکانی دەبەخشـێت کە هەرگیز لەژماردن نایەن.

٦- ئارامگرتن لەسەر قەدەرەکانی.

ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر پێغەمبەر ﷺ

پ ٢: ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر پێغەمبەر ﷺ دەبێت چۆن بێت؟

و: ١- شوێنکەوتنی ودەبێت ئەو قدوە وسەرمەشق بێت لەژیانی مسوڵماندا.

٢- گوێڕایەڵیکردنی.

٣- دوورکەوتنەوە لەسەرپێچیکردنی.

٤- بەڕاستدانانی ئەو شتانەی باسیکردووە.

٥- بیدعە نەکردن -دانەهێنانی شتی نوێ- بۆ سەر سونەتەکەی.

٦- خۆشەویستنی ئەو ﷺ زیاتر لە نەفسی خۆت وزیاتر لە هەموو خەڵکیش.

٧- بەگەورەدانانی وسەرخستنی وسەرخستنی سونەتەکەی.

ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر دایك وباوك

پ٣ : ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر دایک وباوک دەبێت چۆن بێت؟

و: ١- گوێڕایەڵی کردنیان لەشتێک کە سەرپێچی وتاوانی تێدا نەبێت.

٢- خزمەتکردنی دایک وباوک.

٣- یارمەتیدانی دایک وباوک.

٤- جێبەجێکردنی پێداویستیەکانی دایک وباوک.

٥- نزا کردن بۆ دایک وباوک.

٦- بەدەب ورەوشتی جوانی بەرامبەریان لە قسەکردن ؛ بۆیە نابێت تەنانەت پێیان بڵێت: (ئۆف)، وئەمیش کەمترین قسەی نارەوایە.

٧- زەردەخەنە ورووخۆشی بەرووی دایک وباوک بۆیە نابێت بەرامبەریان رووگرژ بێت.

٨- نابێت دەنگی بەرزتر بێت لەدەنگی دایکی وباوکی، ودەبێت بەجوانی گوێیان بۆ بگرێت کاتێک قسە دەکەن، ونابێت قسەیان پێ ببرێت، ونابێت بەناوی خۆیانەوە بانگیان بکات، بەڵکو دەڵێت: (دایکە) و (باوکە).

٩- دەبێت رووخسەت وەربگرێت پێش چوونە ژووری دایک وباوک لەکاتێکدا ئەوان لەنێو ژوورەکەدان.

١٠- ماچکردنی دەست وسەری دایک وباوک.

نەریت وئەدەبەکانی گەیاندنی پەیوەندی خزمایەتی

پ٤ : چۆن پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنم؟

و: ١- سەردانیکردنی کەسە نزیکەکان لەخوشک وبرا ومام وخاڵ وهەموو کەسە نزیکەکانی تر.

٢- چاکەکار بوون بەرامبەریان بە قسە وکردەوە ویارمەتیدانیان.

٣- وهەروەها پەیوەندی کردن پێیان وپرسیار کردن سەبارەت بەحاڵیان.

نەریت وئەدەبەکانی برایەتی لەپێناو خوای گەورە

پ٥ : رەوشت وهەڵسوکەوتم چۆن بێت بەرامبەر برا وهاورێکانم؟

و: ١- کەسە چاکەکانم خۆشدەوێت وهاورێیەتیان دەکەم.

٢- دوور دەکەومەوە و وازدەهێنم لەهاورێیەتی کردنی کەسی خراپەکار.

٣- سەلام لە براکانم دەکەم وتەوقەیان لەگەڵدا دەکەم.

٤- سەردانیان دەکەم ئەگەر نەخۆش کەوتن ونزای شیفایان بۆ دەکەم.

٥- ئەگەر یەکێکیان پژمی و ووتی: (الحمد لله)، منیش پێی دەڵێم: (یرحمک الله).

٦- وەڵامی داوەتیەکەی دەدەمەوە ئەگەر داوەتی کردم بۆ سەردانیکردنی.
٧- ئامۆژگاری پێشکەش دەکەم بەتایبەت ئەگەر داوای کرد.
٨- سەری دەخەم ئەگەر ستەمی لێکرا، ورێگری لێدەکەم ستەم بکات.
١٠- ئەوەی بۆ خۆم پێم خۆشە ؛ بۆ برای مسوڵمانیشم پێم خۆشە.
١١- یارمەتی دەدەم ئەگەر پێویستی بەیارمەتیدانم بوو.
١٢- بەهیچ شێوەیەک زیانی پێناگەیەنم وئازاری نادەم، نە بە قسە ونە بەکردەوە.
١٣- نهێنیەکانی دەپارێزم.
١٤- جوێنی پێنادەم، وغەیبەتی ناکەم، و بەکەمی دانانێم، وحەسوودی پێنابەم، وسیخوڕی بەسەرەوە ناکەم، وفێڵی لێناکەم.

نەریت وئەدەبەکانی دراوسێیەتی

پ٦ : ئەدەب وڕەوشت دەبێت چۆن بێت بەرامبەر دراوسێ؟

و: ١- چاکەکار دەبم بەرامبەر دراوسێ بە قسە وکردەوە ویارمەتی دەدەم ئەگەر پێویست بوو.
٢- پیرۆزبایی لێدەکەم ئەگەر ئاسوودە بوو بەهۆی جەژن یان هاوسەرگیری یان هتد.
٣- سەردانی دەکەم ئەگەر نەخۆش کەوت وسەرەخۆشی لێدەکەم ئەگەر تووشی ناخۆشیەک بوو.
٤- ئەو خواردنەی دروستی دەکەم وەکو بەشداری کردنێک پێشکەشی دەکەم هێندەی بتوانم.
٥- هیچ زیانێکی پێ ناگەیەنم نە بە زمان و نە بە دەست.
٦- بێزاری ناکەم بەدەنگی بەرز وسیخوڕی بەسەرەوە ناکەم، وبەرامبەری ئارامگر دەبم.

نەریت وئەدەبەکانی میوانداری

پ٧ : نەریت وئەدەبەکانی میوانداری چین، باسیان بکە؟

و: ١- وەڵامی ئەو کەسە دەدەمەوە کە بانگهێشتم دەکات بۆ داوەتی.
٢- ئەگەر ویستت سەردانی کەسێک بکەیت سەرەتا ڕوخسەت وەربگرە وکاتێک دیاری بکە.
٣- سەرەتا ڕوخسەت وەربگرە لەپێش چوونە ژوورەوە.
٤- دوا ناکەوم لە سەردانی کردن.

٥- چاوم دەپارێزم لە نەزەرکردن بۆ خێزان ومەحرەمەکانی خاوەن ماڵ.

٦- پێشـوازی لەمیـوان دەکەم بەباشـترین شـێوە، بە ڕووخۆشـی وزەدەخەنە لەڕوودا، وجـوانترین دەستەواژە بەکاردەهێنم لەکاتی پێشوازی لێکردنیدا.

٧- میوانەکە لەباشترین شوێن دادەنێم.

٨- ڕێزی لێدەنێم لە میوانداریدا بەپێشکەشکردنی باشترین خواردن وخواردنەوە.

نەریت وئەدەبەکانی سەردانیکردنی نەخۆش

پ٨ : نەریت وئەدەبەکانی سەردانیکردنی نەخۆش باسبکە؟

و: ١- کاتێک هەست بەئازار دەکەم ؛ دەستی ڕاستم لەسەر شوێنی ئازارەکە دادەنێم، ودەڵێم: «بسم الله»* ؛ سێ جار، *«واتە: بەناوی خوای گەورە»، ودەڵێم: «أعـوذ بعـزة الله وقدرتـه مـن شر مـا أجـد وأحاذر»* ؛ حەوت جار، *«واتە: پەنا دەگرم بەخوای گەورە وهێـز ودەسـەڵات وتوانـای ئەو زاتە مەزنە لەشەڕ وزیانی ئەوەی دەیدۆزمەوە ولێی دەترسم».

٢- ڕازی دەبم وئارامگرم بەرامبەر بە قەزا وقەدەری خوای گەورە.

٣- پەلە دەکەم بۆ سەردانیکردنی ئەو برا مسوڵمانەم کە تووشی نەخۆشی بووە، وبۆ ماوەیەکی زۆر لەلای نامێنمەوە بۆئەوەی بێزار نەبێت.

٤- ڕوقیەی بەسەردا دەخوێنم بەبێ ئەوەی داوام لێبکات.

٥- ئامۆژگاری و وەسیەتی دەکەم بەئـارامگرتن ونزاکـردن ونـوێژکردن ودەسـتنوێژگرتن هێنـدەی دەتوانێت.

٦- نزا کردن بۆ نەخۆش: «أسأل الله العظـيم رب العـرش العظـيم أن يشـفيك»* ؛ حەوت جـار، *«واتە: داوا لە خوای مەزن دەکەم پەروەردگاری عەرشی مەزن کە شیفات بۆ بنێرێت».

نەریت وئەدەبەکانی فێربوونی زانست ودانیشتن

پ٩ : نەریت وئەدەبەکانی فێربوونی زانست باسبکە؟

و: ١- دڵسۆزی نیەت ومەبەست ودەبێـت تەنها بۆ خوای گەورە بێـت -عز وجل-.

٢- کردەوە دەکەم بەو زانستەی فێری بووم.

٣- ڕێز لە مامۆستاکەم دەگرم لەکاتی ئامادەبوونی و لەکاتی ئامادەنەبوونیشی.

٤- لەپێش ئەودا بەئەوپەڕی ڕەوشت وئەدەب جوانیەوە دادەنیشم.

٥- بەجوانی گوێی بۆ دەگرم وقسەکانی پێ ناپچڕێنم لەکاتی وانە وتنەوەیدا.

٦- بەئەدەب ورەوشت جوانیەوە پرسیار دەکەم.

٧- بەناوی خۆیەوە بانگی ناکەم.نەریت وئەدەبەکانی دانیشتن:

پ١٠ : نەریت وئەدەبەکانی دانیشتن باسبکە؟

و: ١- سەلام لەئەوانە دەکەم کە دانیشتوون.

٢- دادەنیشم لەو شوێنەی دانیشتنەکە کۆتایی پێدێت، وهیچ کەسێک هەڵناسێنم لەشوێنی خۆی بۆئەوەی من لەشوێنی ئەو دابنیشم، یان لەنێوان دوو کەس دانانیشم مەگەر ڕوخسەتی خۆیان نەبێت.

٣- دانیشتەکە فراوان دەکەم وبۆشایی دروست دەکەم بۆئەوەی کەسی تریش شوێن بۆ دانیشتنی هەبێت.

٤- قسەی دانیشتنەکە ناپچڕێنم.

٥- ڕوخسەت وەردەگرم وسەلام دەکەم پێش ئەوەی شوێنی دانیشتنەکە جێبهێڵم.

٦- کاتێک دانیشتنەکە تەواو دەڵێت، نزای کەفارەتی دانیشتن دەڵێم: «سبحانك اللهم وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك» واتە: «خودایە تۆ پاک وبێگەردیت وحەمد وستایش بۆ تۆ، شاهێدی دەدەم هیچ پەرستراوێک شایستەی پەرستن نییە بەهەق وڕاسی جگە لە تۆ، داوای لێخۆشبوونت لێدەکەم وتەوبە دەکەم ودەگەڕێمەوە بۆ لای تۆ».

نەریت وئەدەبەکانی خەوتن

پ١١ : نەریت وئەدەبەکانی خەوتن باسبکە؟

و: ١- زوو دەخەوم.

٢- لەسەر دەستنوێژگرتن دەخەوم.

٣- لەسەر دەم -لەسەر سک- ناخەوم.

٤- لەسەر لای ڕاستم دەخەوم، ودەستی ڕاستم لەژێر گۆنای ڕاستم دادەنێم.

٥- جێگاکەم دەتەکێنم نەوەک شتی زیانبەخشی تێدا بێت.

٦- زیکرەکانی خەوتن دەخوێنم، ئایەتی کورسی ؛ یەک جار، وهەروەها سورەتەکانی -الإخلاص- و -الفلق- و -الناس- ؛ سێ جار، ودەڵێم: «باسمك اللهم أموت وأحيا» واتە: «خودایە بەناوی تـۆ دەمـرم وزیندوو دەبمەوە».

٧- هەڵدەستم بۆ نوێژی بەیانی.

٨- و لەپاش هەستان لەخەو دەڵێم: «الحمد لله الذي أحيانـا بعـدما أماتنـا وإليـه النشـور» واتە: «حەمد وستایش بۆ پەروەردگار کە ژیانی پێبەخشین پاش ئەوەی ئـێمەی مرانـد و تەنهـا بـۆ لای ئەو دەگەڕێینەوە».

نەریت وئەدەبەکانی خواردن

پ١٢ : نەریت وئەدەبەکانی خواردن باسبکە؟

و: ١- نیەت ومەبەستم لەخواردن وخواردنەوە ئەوەیە بەهێز بـم بـۆ گـوێڕایەڵیکردنی فەرمانەکـانی خوای گەورە -عز وجل-.

٢- شۆردنی دەستەکان لەپێش خواردن.

٣- دەڵێم: «بسم الله» واتە: «بەناوی خوای گەورە»، و بەدەستی ڕاستم دەخۆم ولە پێشـی خـۆمەوە خواردن دەخۆم، ولە ناوەڕاستی خواردنەکە یان لەپێشی کەسێکی ترەوە خواردن ناخۆم.

٤- ئەگەر لەبیرم چوو، دەڵێم: «بسم الله أوله وآخره» واتە: «بەناوی خوا لەسەرەتا وکۆتادا».

٥- ڕازیم بەوەی لەبەردەستە لەخواردن، وڕەخنە لەخواردنەکە ناگرم، ئەگەر بەدڵم بوو ؛ دەیخـۆم، وئەگەر بەدڵم نەبوو ؛ نایخۆم.

٦- هێندە پاروو دەخۆم کە تێرم بکات وبرسیم نەبێت، وزۆر وزیاد لەپێویست ناخۆم.

٧- فوو ناکەم بەسەر خواردن وخواردنەوەکە، بەشتێکی تر هەوڵدەدەم ساردی بکەمەوە یـان وازی لێدەهێنم هەتاوەکو سارد دەبێتەوە.

٨- لەکاتی خواردندا لەگەڵ ئەوانی تر خواردن دەخۆم لەخێزان ومیوان.

٩- پاش ئەوانی تر دەستدەکەم بەخواردن بەتایبەت پاش ئەوانەی لەخۆم گەورەترن.

١٠- دەڵـێم: (بسـم الله) واتە: (بەنـاوی خـوا) ؛ پـێش ئەوەی خـواردن و خـواردنەوە بخـۆم، و بەدانیشتنەوە دەیخۆم، و لەکاتی خواردنەوە بەسێ قوم -سێ هەناسەدان- دەیخۆمەوە.

١١- حەمد وستایشی خوای گەورە دەکەم کاتێک تەواو دەبم لە خواردنەکە.

نەریت وئەدەبەکانی پۆشاک

پ١٣ : نەریت وئەدەبەکانی پۆشاک باسبکە؟

و: ١- سەرەتا دەست دەکەم بەپۆشینی لای ڕاستی جلەکەم، وحەمد وستایشی خوای گەورە دەکەم لەسەر ئەم نیعمەتە.

٢- پۆشاکەکەم درێژ ناکەم بۆ خوارەوەی گوێزنگەکانم -قولەپێکانم- ؛ ئەمە تەنها بۆ پیاوانە.

٣- نابێت کوڕان پۆشاکی کچان لەبەر بکەن، ونابێت کچان پۆشاکی کوڕان لەبەر بکەن.

٤- خۆم ناچوێنم بە کافر وفاسقەکان لەجلوبەرگەکانیاندا.

٥- ناوی خودا دەهێنم لەکاتی داکەندنی جلوبەرگ.

٦- سەرەتا نەعلی -پێلاوی- ڕاست لەپێدەکەم، وسەرەتا نەعلی-پێڵاوی- چەپ دادەکەنم.

نەریت وئەدەبەکانی سواربوون

پ١٤ : نەریت وئەدەبەکانی سواربوون باسبکە؟

و: ١- دەڵێم: «بسم الله، الحمد لله»، ﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ * وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ واتە: «بەناوی خوا، سوپاس وحەمد بۆ خوای گەورە»، ﴿پاک وبێگەردە ئەو پەروەردگارەی کە ئەمەی بۆمان ڕام کردووە چونکە نەماندەتوانی خۆمان بیکەین * وئێمە بەدڵنیاییەوە بۆ لای پەروەردگارمان دەگەڕێینەوە﴾ [الزخرف: ١٣-١٤].

٢- ئەگەر تێپەڕبووم بەلای مسوڵمانێکدا ؛ سەلامی لێدەکەم.

نەریت وئەدەبەکانی ڕێگاوبان

پ١٥ : نەریت وئەدەبەکانی ڕێگاوبان باسبکە؟

و: ١- بەمامناوەندیی وسادەیی وبێ فیز ڕێدەکەم، و لەسەر لای ڕاستی ڕێگاکە ڕێ دەکەم.

٢- سەلام دەکەم بەهەرکەسێک پێی بگەم.

٣- چاو دەپارێزم ونەزەر ناکەم، وئازاری کەس نادەم.

٤- فەرمان بە چاکە دەکەم، ونەهی لە خراپە دەکەم.

٥- ئازار وزیان لەسەر ڕێگاوبان لادەدەم.

نەریت وئەدەبەکانی دەرچوون وهاتنەوە بۆ ماڵ

پ١٦ : نەریت وئەدەبەکانی دەرچوون وهاتنەوە بۆ ماڵ باسبکە؟

و: ١- بەپێی چەپ لەماڵ دەردەچم ودەڵێم: «بسم الله، توكلت على الله، لا حول ولا قوة إلا بـالله، اللهم إني أعوذ بك أن أضل أو أضل، أو أزل أو أزل، أو أظلم أو أظلم، أو أجهـل أو يجهـل عـلي» واتە: «بە ناوی خوای گەورە، تەوەکول وپشت بەستنم تەنها بەخوای گەورەیە، هچی هێز وتوانایەکمان نیـیە مەگەر ئەوە نەبێت کە خوای گەورە دەیبەخشێت، خوای گەورە پەنات بۆ دەگرم لەوەی گومرا بـم یـان گومرا بکرێم، ولەوەی بکەوم یان بمکەوێنن، و لە سـتەم یـان سـتەمم لێبکرێـت، و لەڕەفتـارکردنی نەزانانە یان بەنەزانی مامەڵـەم لەگەڵ بکرێت». ٢- بەپێی ڕاست دەچمە نێو ماڵـەوە، ودەڵێم: «بسـم الله ولجنا، وبسم الله خرجنا، وعلى ربنا توكلنا» واتە: «بەناوی خـودا دەچیـنە ژوورەوە، و بەنـاوی خـودا دەرچووین، و تەوەکولمان هەر تەنها بە خوای گەورەیە -سبحانه وتعالى-».

٣- وسەرەتا سیواک دەکەم، پاشان سەلام دەکەم لە نیشتەجێبووانی ماڵـەکە.

نەریت وئەدەبەکانی سەرئاوکردن

پ١٧ : هەندێک لە نەریت وئەدەبەکانی سەرئاوکردن باسبکە؟

و: ١- بەپێی چەپ دەچمە شوێنی سەرئاوکردن.

٢- پێش ئەوەی بچمە ژوورەوە، دەڵێم: «بسم الله، اللهم إني اعوذ بـك مـن الخبـث والخبائـث»، واتە: «بەناوی خوا، خوایە پەنا بە تۆ دەگرم لە شەڕ وخراپەی هەموو شەیتانێکی نێر ومێ».

٣- هیچ شتێک نابمە ژوورەوە کە ناوی خودای لەسەر نووسرا بێت.

٤- لەکاتی سەرئاوکردندا خۆم دادەپۆشم.

٥- لەشوێنی سەرئاوکردندا قسە ناکەم.

٦- ڕوو لەقیبلە ناکەم، وهەروەها پشتی تێناکەم لەکاتی سەرئاوکردن.

٧- دەستی چەپم بەکاردەهێنم بۆ خۆپاککردنەوە لەپیسی، ودەستی ڕاستم بەکارناهێنم.

٨- سەرئاو ناکەم لەسەر ڕێگای خەڵکی یان لەسێبەر وشوێنی حەوانەوەیان.

٩- دەستەکانم دەشۆم لەپاش سەرئاوکردن.

١٠- بەپێی ڕاست دەردەچم -پێشی دەخەم- لەکـاتی دەرچـوون لەشـوێنی سـەرئاو کـردن ودەڵـێم: (غفرانك) واتە: (داوای لێخۆشبوونت لێدەکەم ئەی پەروەردگار).

نەریت وئەدەبەکانی مزگەوت

پ١٨ : نەریت وئەدەبەکانی مزگەوت باسبکە؟

و: ١- دەچمە نێو مزگەوتەوە بەپێی ڕاستم، ودەڵێم: «بسم الله، اللهم افتح لي أبواب رحمتك» واتە: «بەناوی خوای گەورە، خودایە دەرگای ڕەحمەتی خۆتم لێ بکەرەوە».

٢- دانانیشم هەتاوەکو دوو ڕکات نوێژ دەکەم.

٣- لەنێوان دەستی -لەپێشی- نوێژخوێنانەوە تێپەڕ نابم (مەبەست ئەوەیە کاتێک نوێژ دەکەن)، وبانگ بۆ شتی ونبوو ناکەم لەنێو مزگەوتدا، وشت نافرۆشم وشت ناکڕم لەنێو مزگەوتدا.

٤- بەپێی چەپم دەردەچم -پێشی دەخەم- لەکاتی دەرچوون لەمزگەوت ودەڵێم: «اللهم إني أسألك من فضلك» واتە: «خودایە، داوای فەزڵی خۆتم لەتۆ دەکەم».

نەریت وئەدەبەکانی سەلامکردن

پ١٩ : نەریت وئەدەبەکانی سەلامکردن باسبکە؟

و: ١- کاتێک دەگەم بەمسوڵمانێک سەلامی لێدەکەم، بەووتنی: «السلام عليكم ورحمة الله وبركاته» لەسەرەتادا ڕستەی تر لەجێگای ئەم سەلامە ناڵێم، (ودەکرێت پاش سەلامکردن هەر ڕستەیەکی ڕێگەپێدراو بڵێت)، وهەروەها تەنها بەدەستەکانم ئاماژە ناکەم بۆ بەرامبەر.

٢- ڕووخۆش ودەم بە زەردەخەنە دەبم بەرامبەر براکەم کاتێک پێی دەگەم.

٣- وبەدەستی ڕاستم تەوقەی لەگەڵ دەکەم.

٤- ئەگەر کەسێک سەلامی لێم کرد ئەوا باشتر وەڵامی دەدەمەوە، یان وەکو خۆی وەڵامی سەلامەکە دەدەمەوە.

٥- سەرەتا دەست ناکەم سەلامکردن لە کافر، وئەگەر ئەو سەرەتا سەلامی کرد ؛ وەکو خۆی وەڵامی دەدەمەوە.

٦- کەسی بچووک لەتەمەندا سەلام لەکەسی گەورە دەکات لەتەمەندا، وکەسی سواری سەلام لەو کەسەی دەکات کە بەپێ دەڕوات، وئەوەی ڕێ دەکات سەلام لەو کەسە دەکات کە دانیشتووە، وژمارەی کەم سەلام لە ژمارە زۆر دەکەن.

نەریت وئەدەبەکانی ڕوخسەت وەرگرتن

پ٢٠ : نەریت وئەدەبەکانی ڕوخسەت وەرگرتن باسبکە؟

و: ١- ڕوخسەت وەردەگرم لەپێش چوونە ژوورەوە بۆ ئەو شوێنە.

٢- سێ جار ڕوخسەت وەردەگرم وزیاتری ناکەم، وئەگەر پاش سێیەم جار وەڵام نەبوو ؛ ئەوا دەڕۆم.

٣- بەتوندی لەدەرگا نادەم، وڕاستەوخۆ لەبەرامبەر دەرگاکە ناوەستم، بەڵکو لەلای ڕاست یان لەلای چەپ ڕادەوەستم.

٤- ناچمە ژووری دایک وباوکم یان ژووری کەسێکی تر لەخێزانەکەم ؛ مەگەر پاش ئەوەی ڕوخسەت وەردەگرم، و بەتایبەت لەپاش نوێژی بەیانی ولە نیوەڕۆ ولە پاش نوێژی عیشا.

٥- دەتوانم بچم بۆ ئەو شوێنانەی کە کەس تێیدا نیشتەجێ نابێت بەبێ ڕوخسەت وەرگرتن، وەکو دوکان ونەخۆشخانە وهتد.

نەریت وئەدەبەکانی نەرمونیان بوون بەرامبەر ئاژەڵان

پ٢١ : نەریت وئەدەبەکانی نەرمونیان بوون بەرامبەر ئاژەڵان باسبکە؟

و: ١- ئاو وخواردن دەدەم بە ئاژەڵ.

٢- ڕەحمەت وبەزەیی بەرامبەر بە ئاژەڵان، ونابێت بارگرانیەک بخرێتە سەری کە لەتوانایدا نەبێت.

٣- نابێت ئازاری ئاژەڵ بدرێت بەهەر جۆرە ئازاردانێک بێت ؛ ئەمە تەنها ئەو ئاژەڵانە دەگرێتەوە کە بێ زیانن.

نەریت وئەدەبەکانی وەرزشکردن

پ٢٢ : نەریت وئەدەبەکانی وەرزشکردن باسبکە؟

و: ١- نیتە ومەبەستم لەوەرزشکردن بۆ بەهێزبوونە بۆئەوەی گوێڕایەڵی فەرمانەکانی پەروەردگار بم وئەو لێم ڕازی بێت.

٢- لەکاتی نوێژدا ؛ یاری و وەرزش ناکەین.

٣- نابێت کوڕان لەگەڵ کچان وەرزش بکەن.

٤- پابەند بوون بە جلی وەرزشی کە عەورەت -شەرمگە- دادەپۆشیت.

٥- دوور دەکەومەوە لەو وەرزشانەی حەرامکراون، وەکو ئەو وەرزشانەی لێدانی ڕوو یان دەرخستنی شەرمگەی -عەورەتی- تێدایە.

ئەدەب ونەریتەکانی سوعبەتکردن

پ٤٣ : ئەدەب ونەریتەکانی سوعبەتکردن باسبکە؟

و: ١- ڕاستگۆ بوون لە سوعبەت وگاڵتەکردندا و نەووتنی شتی درۆ.

٢- سوعبەت دەبێت دوور بێت لەگاڵتەکردن و بەکەمدانان وئازاردان وترساندن.

٣- نابێت سوعبەت کردن زۆر بێت.

ئەدەب ونەریتەکانی پژمین

پ٤٤ : ئەدەب ونەریتەکانی پژمین باسبکە؟

و: ١- دانانی دەستەکان یان جل یان دەستەسڕ لەسەر دەم ولووت لەکاتی پژمین.

٢- حەمد وستایشی خوای گەورە بکەیت لەپاش پژمین، ئەمیش بەووتنی: «الحمد لله».

٣- ئەگەر حەمد وستایشی خودای کرد؛ دەبێت براکەی پێی بڵێت: «یرحمک الله».

ئەگەر براکەی ئەمەی پێی ووت؛ ئەو کەسەی پژمی لەوەڵامدا پێی دەڵێت: «یهدیکم الله ویصلح بالکم» واتە: «خوای گەورە هیدایەتان بدات، وکاروبارتان چاک بکات».

نەریت وئەدەبەکانی باوێشکدان

پ٤٥ : نەریت وئەدەبەکانی باوێشکدان باسبکە؟

و: ١- هەوڵدان بۆ گرتنەوە ودەرنەخستنی باوێشک.

٢- دەنگ بەرز نەکردنەوە بەووتنی: (ئاهـ) ، (ئاهـ).

٣- دانانی دەست لەسەر دەم.

نەریت وئەدەبەكانی خوێندنی قورئانی پیرۆز

پ٢٦ : نەریت وئەدەبەكانی خوێندنەوەی قورئان باسبكە؟

و: ١- دەبێت قورئان خوێندن پاش دەستنوێژگرتن بێت، -واتە كاتێک قورئان دەخوێنێت پێویستە دەستنوێژی هەبێت-.

٢- دانیشتن بە ڕێز وئەدەبەوە.

٣- پەنا دەگرم بەخوای گەورە لەشەیتانی نەفرینلێكراو پێش دەستپێكردن بە خوێندنی قورئان.

٤- بیر دەكەمەوە لە خوێندنەوەكە.

****

بەشی ڕەوشتەکان

پ١ : باسی فەزڵی ڕەوشت جوانی بکە؟

و: پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «کامڵترین باوەڕدار لەئیمانەکەیدا ئەوەیانە کە جوانترین وچاکترین ڕەوشتی هەیە». [رواه الترمذي وأحمد].

پ٢ : بۆچی دەبێت پابەند بین بەڕەوشتە جوانەکان؟

و: ١- چونکە هۆکارە بۆ خۆشویستنی خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

٢- وهۆکارە بۆ خۆشویستنی خەڵکی.

٣- قورسترین شتە لەسەر تەرازوو.

٤- پاداشتەکان چەندەها جار دەبێتەوە بەهۆی ڕەوشت جوانی.

٥- وئاماژەیە بۆ کامڵی ئیمان.

پ٣ : ئایا ڕەوشتەکان لەکوێوە وەربگرین؟

و: لەقورئانی پیرۆزەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ﴾ واتە: ﴿بەڕاستی ئەم قورئانە ڕێنمونی دەکات بۆ ڕێباز و بەرنامەیەک کە ڕاسترینە﴾ [سورەتی الإسراء: ٩].

وله سونەتی پێغەمبەرەوە ﷺ ، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «بەدڵنیاییەوە، من نێردراوم بۆئەوەی ڕەوشتە چاکەکان کامڵ بکەم». [رواه أحمد].

پ٤ : ڕەوشتی چاکەکاری -ئیحسان- چییە ونمونەکانی چین؟

و: چاکەکاری -ئیحسان- : بریتیە لەوەی بەندە هەست بکات بەردەوام پەروەردگاری دەیبینێت، وهەروەها مامەڵە وهەڵسوکەوت کردن بەنەرمونیانی وچاکەکاری بەرامبەر هەموو دروستکراوەکان.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «خوای گەورە فەرمانی کردووە بەمیهرەبانی -بەچاکەکاری- بەسەر هەموو شتێکدا». [رواه مسلم].

لەشێوازەکانی چاکەکاری:

- چاکەکاری لەپەرستنی خوای گەورە، وئەمیش بەدڵسۆزن بوون لەپەرستنیدا.
- چاکەکاری بەرامبەر دایک وباوک، بەقسە وکردەوە.
- چاکەکاری بەرامبەر خزم وکەسە نزیکەکان.
- چاکەکاری بەرامبەر دراوسێ.
- چاکەکاری بەرامبەر هەتیو وهەژارەکان.

- چاکەکاری بەرامبەر ئەو کەسەی خراپەی بەرامبەرت کردووە.
- چاکێتی لەقسەکردندا.
- چاکێتی لەگفتوگۆدا.
- چاکەکاری بەرامبەر ئاژەڵ.

پ٥ : چی شتێک پێچەوانەی چاکەکاریە؟

و: خراپەکاری پێچەوانەی چاکەکارییە.
- ولەوانەیش : وازهێنان لەدڵسۆزی لەپەرستنی خوای گەورە -سبحانە وتعالی-.
- وخراپەکاری بەرامبەر دایک وباوک.
- وپچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی.
- وخراپ مامەڵەکردن لەگەڵ دراوسێ.
- و وازهێنان لەچاکەکاری دەرهەق بە هەژار ونەدارەکان وجگە لەمانە لەقسە وکردەوە خراپەکان.

پ٦ : جۆرەکانی ئەمانەت –سپاردەپارێزی- کامانەن وهەندێک نمونە بهێنەوە لەسەریان؟

و:١- ئەمانەت لەپاراستنی مافەکانی خوای گەورە -سبحانە وتعالی-، نمونە: ئەمانەت لە جێبەجێکردنی پەرستنەکان لە نوێژ وزەکات ورۆژوو وحەج وهتد لەوانەی خوای گەورە لەسەرمان فەرزی کردووە.

٢- ئەمانەت لەپاراستنی مافی خەڵکی:
پاراستنی کەسایەتی وشەرەفی خەڵکی، وپاراستنی ماڵ وسامانیان، وپاراستنی خوێنیان.
وپاراستنی نهێنیەکانیان، وهەموو شتێک کە خەڵکی وەکو ئەمانەت بەتۆی سپاردووە.
خوای گەورە لەباسی سیفەتەکانی کەسە سەرکەوتوو وسەرفرازەکان دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ﴾ واتە: ﴿وە ئەوانەی کە پارێزەری سپاردە وپەیمانەکانیانن﴾ [المؤمنون: ٨].

پ٧ : دژی ئەمانەت -سپاردەپارێزی- چییە؟

و: خیانەت، ئەمیش بریتیە لەپشتگوێ خستنی مافەکانی خوای گەورە وهەروەها مافەکانی خەڵکی، پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «نیشانەی مونافیق -دووڕوو- سیانە» - ولەوانەش- : «ئەگەر ئەمانەتی پێ بسپێردرێت ؛ خیانەت دەکات». [متفق عليه].

پ٨ : ئایا ڕەوشتی ڕاستگۆیی چییە؟

و: بریتیە لەباسکردنی ئەوەی ڕوویداوە یان باسکردنی شتێک ؛ وەکو خۆی.

لەنمونەکانی ڕاستگۆیی:

ڕاستگۆیی لەقسەکردن لەگەڵ خەڵکی.

ڕاستگۆیی لەپەیماندا.

ڕاستگۆیی لەهەموو قسە وکردەوەیەک.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «بەدڵنیاییەوە ڕاستگۆیی ڕێنیشاندەرە بەرەو چاکەکاری، وچاکەکاری ڕێنیشاندەرە بەرەو بەهەشت، وکەسێک ڕاستگۆیە وبەردەوام بە دوای ڕاستگۆییدا دەگەڕێت؛ هەتاوەکو دەبێتە ڕاستگۆترین کەس». [متفق عليه].

پ٩ : ئایا پێچەوانەی ڕاستگۆیی چییە؟

و: درۆ کردن، ئەمیش پێچەوانەی ڕاستیە، ونمونەش لەسەری: درۆ کردن لەگەڵ خەڵکی، وجێبەجێ نەکردنی بەڵێن وپەیمانەکان، وشاهێدی دانی درۆ.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «وبەدڵنیاییەوە درۆ کردن ڕێنیشاندەرە بەرەو خراپەکاری، وخراپەکاری ڕێنیشاندەرە بەرەو دۆزەخ، وکەسێک درۆزنە وبەردەوام بەدوای درۆدا دەگەڕێت؛ هەتا لای خوای گەورە بە درۆزن لە قەڵەم دەدرێت». [متفق عليه]. وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «نیشانەی مونافیق -دووڕوو- سیانە» -ولەوانەش- : «ئەگەر قسە بکات ؛ درۆ دەکات، وئەگەر پەیمان بدات ؛ جێبەجێی ناکات». [متفق عليه].

پ١٠ : جۆرەکانی ئارامگرتن –سەبر- باسبکە؟

و: - ئارامگرتن لە پەرستنی پەروەردگار وگوێڕایەڵیکردنی فەرمانەکانی.

- ئارامگرتن لەسەر سەرپێچی نەکردنی فەرمانەکانی پەروەردگار.

- ئارامگرتن لەسەر ئەو قەدەرانەی کە مرۆڤ بەهۆیانەوە تووشی ئازار وناخۆشی دەبێت، وحەمد وستایشکردنی پەروەردگار لەهەموو کاتێکدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾

واتە: ﴿و خوای گەورە ئارامگرانی -خۆڕاگرانی- خۆش دەوێت﴾ [سورەتی آل عمران: ١٤٦].

وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «حاڵ وکاروباری ئیماندار جێی سەرسوڕمانە، هەموو حاڵ وفرمانێکی هەر مایەی خێرە بۆی؛ وئەمە بۆ هیچ کەسێک نابێت جگە لە ئیماندار، ئەگەر

تووشی خۆشگوزەرانی بێت؛ سوپاسی خودا دەکات وئەمە دەبێتە مایەی خێر بۆی، وئەگەر تووشی زیانمەندی بێت؛ ئارام دەگرێت وئەمەش هەر دەبێتە مایەی خێرە بۆی». [رواه مسلم].

پ١١ : ئایا پێچەوانەی ئارامگرتن -سەبر- چییە؟

و: بریتیە لەئارام نەگرتن لەسەر پەرستن وگوێڕایەڵێکردنی فەرمانەکانی خوای گەورە، وئارام نەگرتن لەسەر سەرپێچی نەکردنی فەرمانەکانی پەروەردگار، وتوڕەبوون وناڕەزایی دەربڕین بەقسە وکردەوە سەبارەت بە قەزا وقەدەری خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

لەنمونەکانی توڕەیی وناڕەزایی دەربڕین بەرامبەر بە قەدەری خوای گەورە:

- هیواخواستن بەمردن.
- لێدان لەڕوو لەکاتی ڕوودانی کارەسات وناخۆشی.
- دڕینی جلوبەرگ ویەخە.
- قژ تاشین یان پەرش وبڵاوکردنەوەی قژ وڕنینی.
- نزاکردن لەسەر نەفس بەتیاچوونی.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «گەورەیی پاداشت لە گەڵ گەورەیی بەڵایە (تاقیکردنەوەیە)، وخوای گەورە ئەگەر کەسانێکی خۆش بوێت تاقییان دەکاتەوە ئەوەی ڕازی بێت ئەوا ڕازی بوون هەیە لە سەری (لە لایەن خوداوە)، وئەوەی توڕە بێت وناڕازی بێت ئەوا توڕە بوون وناڕازی بوون هەیە لە سەری (لە لایەن خوداوە)». [رواه الترمذي وابن ماجة].

پ١٢ : باسی ڕەوشتی هاوکاری بکە؟

و: بریتیە لە هاوکاری کردنی خەڵکی لەنێو خۆیان لەسەر هەق وڕاستی وخێر وچاکەکاری.

لەنمونەکانی هاوکاری:

- هاوکاری بۆ گێڕانەوەی مافەکان.
- هاوکاری بۆ ڕێگری لەستەمکردن.
- هاوکاری بۆ دابینکردن وجێبەجێکردنی پێداویستی خەڵکی وهەژارەکان.
- هاوکاری لەسەر هەموو خێر وچاکەیەک.
- هاوکاری نەکردن سەبارەت بە کردنی گوناهـ وئازاردان ودەستدرێژی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ٢﴾ واتە: ﴿وهاوکاری وکۆمەکی یەکتری بکەن لەسەر چاکە وپارێزکاری -تەقواداری- و لەخواترسان وە هاوکاری یەکتر مەکەن لەسەر تاوان ودەستدرێژی و لەخوا بترسن

بێگومان خوا تۆڵەی بەتینە﴾ [سورەتی المائدة: ٢] پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «ئیماندار بۆ ئیماندار وەکو (خشتەکانی) بینایەک وان؛ هەندێکی هەندێکی تری بەهێز وپتەو دەکات». [متفق علیه]. وپێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «مسوڵمان برای مسوڵمانە؛ ستەمی لێناکات، وڕادەستی ستەمکاری ناکات، وهەرکەسێک پێداویستی برایەکی جێبەجێ بکات، خوای گەورە پێداویستی بۆ جێبەجێ دەکات، وهەرکەسێک ناخۆشیەک لەسەر مسوڵمانێک لاببات، ئەوا خوای گەورە ناخۆشیەک لە ناخۆشیەکانی ڕۆژی قیامەتی لەسەر لادەبات، وهەرکەسێک -هەڵە وگوناهەکانی- مسوڵمانێک داپۆشێت، ئەوا خوای گەورە لە قیامەتدا -هەڵە وتاوانەکانی- ئەو دادەپۆشێت». [متفق علیه].

پ١٣ : ئایا جۆرەکانی ڕەوشتی شەرم -حەیا- چین؟

و: ١- شەرم کردن لە خوای گەورە: ئەمیش بەوە دەبێت کە سەرپێچی فەرمانەکانی خوای گەورە نەکەیت -سبحانه وتعالی-.

٢- شەرم کردن لەخەڵکی: ئەمیش بەوە دەبێت وازبهێنیت لە قسەی ناشیرین وناڕەوا بەرامبەریان، ودەرنەخستنی شەرمگە -عەورەت- لەپێشیان.

پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «ئیمان حەفتا وچەند بەشێکە» - یان: «شەست وچەند بەشێکە» - «بەرزترینیان: ووتنی: (لا إله إلا الله)یە، ونزمترینیان: لابردنی -شتی- ئازاردەرە -زیانبەخشە- لەسەر ڕێگاوبانی خەڵکی، وشەرم کردن بەشێکە لەئیمان». [رواه مسلم].

پ١٤ : باسی ڕەوشتی سۆز وبەزەیی -ڕەحمەت- بکە؟

و: سۆز وبەزەیی دەبێتە هۆی چاکەکار بوون بەرامبەر ئەو کەسەی ڕەحمی وبەزەیی پێدەبرێت، وبریتیە لەویستنی خێر وچاکە بۆ ئەو کەسەی ڕەحمی پێدەکرێت، ولە نمونەکانی:

- ڕەحمەت وبەزەیی بەرامبەر بە گەورە و بەتەمەکان وڕێزلێگرتنیان، وهەروەها سۆز وبەزەیی بەرامبەر منداڵ وکەم تەمەنەکان.

- ڕەحمەت وبەزەیی بەرامبەر بەهەژارەکان وخاوەن پێویستیەکان.

- ڕەحمەت وبەزەیی بەرامبەر بەئاژەڵەکان ئەمیش بەوە دەبێت خواردنی پێبدەیت وئازاری نەدەیت.

لەم بارەیەوە، پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «نمونەی ئیمانداران لە پەیوەندی وبەزەیی وسۆزیان بەرامبەر یەکتر، وەکو نمونەی لاشەیەک وایە ئەگەر ئەندامێکی تووشی ئازار وناڕەحەتی بێت ئەوا سەرجەم ئەندامەکانی تریش بەشدار دەبن لەم ناڕەحەتی وئازارە ودەناڵێنن بەهۆی

شەونخونی و تا». [متفق عليه]. وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «بە بەزەییەکان خوای میهرەبان بەزەیی ورەحمیان پێدەکات، ئەگەر بە بەزەیی وبە ڕەحم بن لەگەڵ ئەوانەی لەسەر زەویدان؛ ئەوا ئەو زاتەی لە سەرووی ئاسمانەکانەوەیە ڕەحم وبەزەیی بە ئێوەدا دێتەوە». [رواه أبو داود والترمذي].

پ١٥ : جۆرەکانی خۆشەویستی کامانەن؟

و: خۆشویستنی خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ واتە: ﴿وە ئەوانەی بڕوایان هێناوە زۆر زیاتر خوایان خۆش دەوێت﴾ [سورەتی البقرة: ١٦٥].

خۆشویستنی پێغەمبەر ﷺ.

پێغەمبەر –صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «سوێند بە ئەو زاتەی نەفسی منی بەدەستە، هیچ کەسێک لە ئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت؛ هەتا ئەو کاتەی من خۆشەویستتر دەبم لە لای لە منداڵەکەی وباوکی وهەموو خەڵکی». [رواه البخاري].

خۆشویستنی ئیمانداران، وخۆشویستنی خێر بۆیان هەروەکو چۆن بۆ خۆت پێت خۆشە.

پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هیچ یەکێک لە ئێوە باوەڕی کامڵ نییە هەتاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ برای مسوڵمانیشی پێی خۆش بێت». [رواه البخاري].

پ١٦ : پێناسەی ڕووخۆشی –دەم بەزەردەخەنەیی- بکە؟

و: بریتیە لە ڕووخۆشی بەرامبەر خەڵکی، لەگەڵ ئاسوودەیی وزەردەخەنە ونەرمونیانی ودەرخستنی دڵخۆشی لەکاتێ گەیشتن پێیان.

ئەمیش پێچەوانەی ڕووگرژییە بەڕووی خەڵکیدا چونکە ڕووگرژی بەرامبەریان دەبێتە هۆی دوورکەوتنەوەیان.

سەبارەت بە فەزڵ وپاداشتی ئەم کردەوەیە چەند فەرموودەیەک هاتووە، لە ئەبی زەرەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- پێمی فەرموو: «هیچ چاکەیەک بە کەم مەزانە؛ هەتا تەنانەت ئەگەر گەیشتنت بێت بە برایەکت بە ڕوویەکی خۆش وگەشەوە». [رواه مسلم].

وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «زەردەخەت -ڕووخۆشیت- بەڕووی براکەتدا ؛ بۆ تۆ خێرە». [رواه الترمذي].

پ١٧ : ئايا حەسوودی –ئیرەیی- چییە؟

و: بریتیە لەهیواخواستن بەنەمانی نیعمەت لەسەر کەسێک یان حەزنەکردن بەوەی نیعمەتێک بەکەسێک بەخشراوە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾ واتە: ﴿وە لە زیانی بەخیل وحەسوود کاتێک کە حەسوودی دەبات﴾ [سورەتی الفلق: ٥]

لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ڕقتان لە یەکتری نەبێتەوە, وحەسوودی بە یەکتری مەبەن، ویشت لە یەکتری مەکەن، وبەندەی خودا بن بە برایەتیەوە». [رواه البخاري ومسلم].

پ١٨ : ئایا گاڵتەپێکردن چییە؟

و: بریتیە لەگاڵتەکردن بەبرای مسوڵمانت و بەکەمدانانی، وئەمیش جائیز وڕێگەپێدراو نییە.

خوای گەورە نەهی لەمە کردووە، دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوە با هیچ کۆمەڵە پیاوێك گاڵتە نەکەن بەکۆمەڵێکی تریان، ڕەنگە گاڵتە پێ کراوەکان لە گاڵتەکەرەکان باشتربن (لای خوا) وە ژنانێك گاڵتە نەکەن بەژنانێکی تر، ڕەنگە ئافرەتە گاڵتە پێکراوەکان لە ئافرەتە گاڵتەکەرەکان باشتربن (لای خوای گەورە) تانە وتەشەر لەیەکتری مەدەن (لەنێو خۆتاندا) ناووناتۆرە لەیەکتری مەنێن، ئای چەند خراپە ناو بردنێك کە گوناهە (بە موسڵمان بڵێیت کافر، یان داوێن پیس) پاش باوەڕ هێنان جا ئەوەی پەشیمان نەبێتەوە ئەوە ئەوانە هەر خۆیان ستەمکارن﴾ [سورەتی الحجرات: ١١].

پ١٩ : پێناسەی سادەیی -خاکێتی:تواضع- بکە؟

و: بریتیە لەوەی مرۆڤ خۆی لەسەرەوەی خەڵکی نەبینێت، بۆیە هیچ یەکێک بەکەم دانانێت، وهەرگیز هەق وڕاستی ڕەت ناکاتەوە وقبوڵی دەکات.

- خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا﴾ واتە: ﴿بەندە تایبەتەکانی خوای میهرەبان کەسانێکن بە سادەیی وهێمنی دەڕۆن بەسەر زەویدا (بێ لوت بەرزی وبێ فیز کردن)﴾ [سورة الفرقان: ٦٣]، واتا: لووتبەرز نین وبێ فیزن، وکەسانێکی خاکی وسادەن ولەڕێکردنیانیشدا بەهەمان شێوەن. - وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«هەرکەسێک لەپێناوی خوای گەورە سادە بێت -بێ فیز بێت- ئەوا خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە». [رواه مسلم]. - وپێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «خوای گەورە وەحی بۆ ناردووم بەوەی کە سادە بن (-بێ فیز- بن بەرامبەر یەکتر) بۆ ئەوەی وهیچ کەسێک شانازی بەسەر کەسێکی ترەوە نەکات، وهیچ کەسێک ستەم لە کەسێکی تر نەکات ». [رواه مسلم].

پ٤٠ : جۆرەکانی خۆبەگەورەزانین کامانەن کە حەرامکراون؟

و: ١- خۆبەگەورەزانین بەرامبەر بە هەق وڕاستی، ئەمیش بریتیە لە ڕەتکردنەوەی وقبوڵ نەکردنی.

٢- خۆبەگەورەزانین بەسەر خەڵکیەوە، ئەمیش بریتیە لە بەکەمدانانیان وهیچ نرخێکیان نەبێت لەلات، پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «هەرکەسێک هێندەی کێشی گەردیلەک خۆبەگەورەزانین لە ناو دڵیدا هەبێت ناچێتە بەهەشتەوە»، پیاوێک ووتی: کەسێک حەز دەکات جلەکەی ڕێکوپێک بێت، ونەعلەکەی ڕێکوپێک بێت؟ فەرمووی: «خوای گەورە جوانە، وجوانیشی خۆشدەوێت، خۆبەگەورەزانین: بریتیە لە ڕەتدانەوەی هەق وبە کەمزانینی خەڵکی (بە چاوی سووک سەیرکردنی خەڵکی)». [رواه مسلم].

- (ڕەتدانەوەی هەق): واتە نکۆڵی کردن لەوەی هەقیقەت وڕاستیە وناکرێت نکۆڵی لێبکرێت.
- (بەکەمزانینی خەڵکی): بریتیە لە نرخ دانەنان بۆیان و بەچاوی کەم سەیرکردنیان.
- کەسێک جلوبەرگ وپێڵاوی جوان ونوێی لەبەر بێت ئەمە خۆبەگەورەزانین نییە.

پ٤١ : جۆرەکانی فێڵکردن کامانەن کە حەرامکراون؟

و: - فێڵکردن لە فرۆشتن وکڕین، وئەمیش بریتیە لە شاردنەوەی عەیبە وکەموکورتی شتومەک.
- فێڵکردن لە فێربوونی زانست، بۆ نمونە فێڵکردنی قوتابی لەتاقیکردنەوەکاندا.
- فێڵکردن لە قسە، وەکو شاهێدی دانی درۆ و درۆکردن.
- وەفادار نەبوون و بەسەر نەبردنی ئەو قسەیەی دەیکەیت یان ئەو ڕێککەوتنەی لەنێوان تۆ کەسێکی تردا هەیە.

وسەبارەت بەنەهی کردن لەفێڵکردن، پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- بەلای کۆمەڵێک خواردن تێپەڕبوو، دەستی خستە نێوی، ودەستی تەڕی بەرکەوت، فەرمووی: «ئەمە چییە ئەی خاوەنی خواردنەکە؟»، -خاوەنەکەی- ووتی: باران لێی داوە ئەی پێغەمبەری خودا، ئەویش فەرمووی: «ئەی بۆچی نەتخستە سەرەوە بۆئەوەی خەڵکی ببینێت؟ ئەوەی فێڵ بکات لە من نییە». [رواه مسلم].

(کۆمەڵێک خواردن): مەبەست ئەوویە خواردنەکە لەنێو شتێک وەکو سەبەتەیەکی گەورە دانراو بوو بەسەر یەکەوە.

پ٢٢ : ئایا غەیبەتکردن چییە؟

و: بریتیە لەباسکردنی مسوڵمانێک بەشێوەیەک لەکاتی ئامادەنەبوونی کە پێی ناخۆشە ئەگەر بیبیستێت،

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ﴾ واتە: ﴿(وبەدوای ناتەواوی یەکتردا مەگەڕێن) لەپاشملە بەخراپە باسی یەکتری مەکەن، ئایا کام لەئێوە پێی خۆشە کەگۆشتی برا (باوەڕدارەکەی) بخوات بەمردوویی؟ بێگومان قێزتان لێی دێتەوە وپێتان ناخۆشە وە لەخوا بترسن بێگومان خوا تەوبە وەرگر وبەبەزەییە﴾ [سورەتی الحجرات: ١٢].

پ ٢٣: پێناسەی دووزمانی -نەمیمەکردن- بکە؟

و: بریتیە لەهێنان وبردنی قسە لەنێوان خەڵکی بەمەبەستی خراپکردنی پەیوەندیان.

- پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«کەسی دوو زمان (نەمیمەکەر) ناچێتە بەهەشتەوە». [رواه مسلم].

پ٢٤ : ئایا تەمەڵی چییە؟

و: بریتیە لە قورسی وهێواشی لەئەنجامدانی خێر وچاکە وئەو شتانەی واجبە لەسەر مرۆڤ ئەنجامی بدات.

بۆ نمونە: تەمەڵی لە ئەنجامدانی واجبەکان،

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ واتە: ﴿بە ڕاستی دووڕووەکان دەیانەوێت خوا بخەڵەتێنن کەچی (لەبەرامبەردا) خوا خەڵەتێنەری ئەوانە (وفرووفێڵەکانیان پووچەڵ دەکاتەوە) هەر کاتێکیش هەستن بۆ نوێژ بە تەمەڵی وسستی هەڵدەستن ڕوپامایی بۆ خەڵکی دەکەن وە یادی خوا ناکەن بەکەمی نەبێت﴾ [سورەتی النساء: ١٤٢]

پێویستە ئیماندار واز لەتەمەڵی وخاوی ودانیشتن بێ کارکردن بهێنێت، ودەبێت هەوڵبدات بۆ کارکردن وجوڵە وجدی بوون وکۆششکردن لەم ژیانەدا بەشێوەیەک ببێتە هۆی ڕەزامەندی خوای گەورە -سبحانه وتعالى-.

پ٢٥ : جۆرەکانی توڕەیی باسبکە؟

و: ١- توڕەبوونێکی ستایشکراو: ئەمیش بریتیە لەتوڕەبوون لەپێناو خـوای گەورە ئەگەر کافرەکـان یان مونافیقەکان سنووەکانی خودایان تێپەڕاند وبێڕێزیان کرد.

٢- توڕەبوونێکی سەرزەنشتکراو: ئەمیش بریتیە لەو توڕەبوونەی کە مـرۆڤ شـتێک دەڵێـت یـان دەکات لەکاتێکدا نابێت بەو شێوەیە بێت.

چارەسەری توڕەیی سەرزەنشتکراو:

- دەستنوێژگرتن.

- دانیشتن ئەگەر بەپێوە بوو، وپاڵکەوتن ئەگەر دانیشتبوو.

- پابەند بێت بەوەسیەتی پێغەمبەر -صلى الـله علـيه وسـلم- لەمبـارەیەوە، کە فەرمـووی: «تـوڕە مەبە».

- زاڵ بێت بەسەر نەفسی خۆیدا کاتێک پاڵی پێوە دەنێـت بۆ توڕە بوون.

- پەناگرتن بە خوای گەورە لەشەیتانی نەفرینلێکراو، ئەمیش بەووتنی: (أعوذ باللهِ مِـنَ الشَّـيطانِ الرَّجيمِ).

- بێدەنگ بوون.

پ٢٦ : ئایا سیخوڕی کردن چییە؟

و: - ئەمیش بریتیە لەگەڕان بەدوای عەیب وکەموکورتی خەڵکی وئەوەی دایدەپۆشن.

نمونە لەسەر سیخوڕی حەرامکراو:

- سەیرکردنی شتی تایبەتی خەڵکی لەنێو ماڵی خۆیاندا.

- گوێگرتن بۆ قسەی خەڵکانێک لەکاتێکدا ئەوان پێی نەزانن.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَجَسَّسُوا ...﴾

واتە: ﴿وسیخوڕی مەکەن (وبەدوای ناتەواوی یەکتردا مەگەڕێن)﴾ [سورەتی الحجرات: ١٢].

پ٢٧ : زیادەڕۆیی کردن -ئیسرافکردن- وڕەزیلی وسەخاوەت چییە؟

و:زیادەڕۆیی کردن -ئیسراف کردن- : بریتیە لەخەرجکردنـی پـارە وسـامان لەشـتێکدا کە مـافی خۆی نییە تێیدا خەرج بکرێت.

وپێچەوانەکەی: ڕەزیلیە: ئەمیش بریتیە لە خۆگرتنەوە لەخەرجکردنی پارە وسامان لەشتێکدا کە مافی خۆیەتی تێیدا خەرج بکرێت.

ودروست بریتیە لەمامناوەندی لەنێوانیان، وئەمیش بریتیە لەوەی مسوڵمان بەسەخاوەت بێت.

خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا﴾ واتە: ﴿وە کەسانێکن کاتێک ماڵ و سامان خەرج دەکەن (بۆ خۆیان و خێزانیان) نە زیادەڕۆیی و نە ڕەزیلـی و دەسـت نوقـاوی (تێـدا) ناکەن (بەڵکو) مامناوەندیە لەو نێوانەدا﴾ [سورەتی الفرقان : ٦٧].

پ٢٨ : ئایا ترسنۆکی چییە؟ وئایا ئازایەتی چییە؟

و: ترسنۆکی: بریتیە لە ترسان لەو شتەی کە نابێت مرۆڤ لێی بترسێت.

وەکو ترسان لەووتنی هەق وڕاستی، وترسان لەنکۆڵی کردن لەخراپە.

ئازایەتی: بریتیە لە نەترسان سەبارەت بەپابەندبوون بەهەق وڕاستی، ونمونەش لەسەری پێشڕەوی کردن بۆ گۆڕەپانی جیهاد بۆ بەرگری لە ئیسلام ومسوڵمانان.

وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- لەنزایەکدا دەیووت:

«اللَّهُـمَّ إنِّي أعـوذُ بـكَ مـن الجُـبنِ...» واتە: «خـودایە مـن پەنـا بەتـۆ دەگـرم لەترسـنۆکی...».

وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئیمانداری بەهێز خێرترە وخۆشەویسـتترە لای خوای گەورە لە ئیمانداری لاواز، وهەموویان خێریان تێدایە» [رواه مسلم].

پ٢٩ : ئەو قسانەی زمان کامانەن کە حەرامکراون؟

و: -وەکو نەفرەت کردن وجوێندان.

- وەکو ووتنی: فلان کەس (حەیوانە) یان هاوشێوەی ئەمە.

- یان باسکردنی شەرمگە لە وشە ناشیرین وبەدەکان.

- وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- نەهی لەهەموو ئەمانە کردووە، فەرمووی:

«ئیماندار تانەدەر ونەفرەتلێکەر وجوێندەر ودەمشڕ نییە». [رواه الترمذي وابن حبان].

پ٣٠ : هەندێک هۆکار باس بکە کە یارمەتیـدەری مسـوڵمانن بـۆئەوەی ڕەوشـتی جوان بێت؟

و: ١- نزا کردن بەوەی خوای گەورە ڕەوشتی جوانت پێ ببەخشـێت ویارمەتیـت بـدات بـۆئەوەی پێوەی پابەند بیت.

٢- هەستکردن بەچاودێری خوای گەورە -عز وجل-، وئەو زاتە مەزنە هەموو شـتێک سـەبارەت بە تۆ دەزانێت ودەتبیستێت ودەتبینێت.

٣- پاداشتی ڕەوشت جوانیت لەبیر بێت وهۆکارە بۆ چوونە بەهەشت.

٤- بیر بکەرەوە لەسەرەنجامی خراپی ڕەوشتی خراپ وهۆکارە بۆ چوونە دۆزەخ.

٥- ڕەوشت جوانی دەبێتە هۆی خۆشویستنی خوای گەورە وخۆشویستنی خەڵکی، وڕەوشت خراپی هۆکارە بۆ ڕق لێبوونی خوای گەورە گەورە وڕق لێبوونی خەڵکی لە ئەو کەسە.

٦- خوێندنەوەی سیرەی (ژیاننامەی) پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- وچـاولێکردن وپەیوەسـت بوون بە ڕێبازی ئەو.

٧- هاوڕێیەتی کردنی کەسی چاکەکار ودوورکەوتنەوە لەهاوڕێیەتی کردنی کەسی خراپەکار.

****

بەشی نزا وزیکرەکان

پ١ :ئایا فەزڵی زیکر چییە؟

و: پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «نمونەی ئەو کەسەی کە زیکری خودا دەکات وئەو کەسەی زیکری خودا ناکات وەکو نمونەی زیندوو ومردوو وان». [رواه البخاري].

- چونکە نرخی ژیانی مرۆڤ هێندە پابەندبوونیەتی بە یاد وزیکری پەروەردگار -سبحانه وتعالى-.

پ ٢: باسی هەندێک لەسوودەکانی زیکر بکە؟

و: ١- هۆکارە بۆ ڕەزامەندی خوای میهرەبان.

٢- دەبێتە هۆی دوورخستنەوەی شەیتان.

٣- دەبێتە هۆی پاراستنی مسوڵمان لەشەڕ وزیان.

٤- دەبێـتە هۆی بەدەستهێنانی پاداشت.

پ٣ : باشترین زیکر چییە؟

و: «لا إله إلا الله» واتە: «هیچ پەرستراوێک نییە کە بەهەق وڕاستی شایستەی پەرستن بێت جگە لە الله». [رواه الترمذي وابن ماجه].

پ٤ : لەکاتی هەستان لەخەو چی دەڵێیت؟

و: «الحمد لله الذي أحيانا بعدما أماتنا وإليه النشور» واتە: «حەمد وستایش بۆ پەروەردگار کە ژیانی پێبەخشین پاش ئەوەی ئێمەی مراند و تەنها بۆ لای ئەو دەگەڕێینەوە». [متفق عليه].

پ٥ : چی دەڵێیت ئەگەر جلەکەت لەبەر بکەیت؟

و: «الحمد لله الذي كساني هذا الثوب ورزقنيه من غير حول مني ولا قوة» واتە: «حەمد وستایش بۆ پەروەردگار کە پۆشیمی بەم جلوبەرگە وپێی بەخشیم بەبێ هیچ توانا وهێزێک لە منەوە». [رواه أبو داود والترمذي وغيرهم].

پ٦ : کاتێک جلێک دادەکەنیت چی دەڵێیت؟

و: «بسم الله». [رواه الترمذي].

پ٧ : کاتێک جلێکی نوێ لەبەردەکەیت، چی نزایەک دەڵێیت؟

و: «اللهم لك الحمد أنت كسوتنيه، أسألك خيره وخير ما صنع له، وأعوذ بك من شره وشر ما صنع له» واتە: «حەمد وستایش بۆ تۆ ئەی پەروەردگار تۆ منت پۆشی بەم جلوبەگە، داوات لێدەکەم

ئەوەی خێری تێدایە -لەم جلەدا- وئەو خێرەی بۆی دروستکراوە ؛پێم ببەخشیت، وپەنات پێدەگرم لە شەڕِ زیانی -ئەم جلە- ولە شەڕ وزیانی ئەوەی بۆی دروستکراوە». [رواه أبو داود والترمذي].

پ٨ : چۆن نزا بۆ کەسێک بکەین کە جلێکی نوێی پۆشیووە؟

و: ئەگەر کەسێکت بینی جلێکی نوێی پۆشیبوو ؛ نزای بۆ دەکەیت، ودەڵێیت: و: «تُبْلِي ويُخلف الله تعالى» واتە: «-تەمەنت درێژ بێت- هەتاوەکو جلەکە کۆن دەبێت وخوای گەورە جلی ترت پێدەخشێت». [رواه أبو داود].

پ٩: نزای کاتی چوونە شوێنی سەرئاوکردن چییە؟

و: «اللهم إني اعوذ بك من الخبث والخبائث» واتە: «خوایە پەنا بە تۆ دەگرم لە شەڕ وخراپەی هەموو شەیتانێکی نێر ومێ». [متفق عليه].

پ١٠ : نزای دەرچوون لەشوێنی سەرئاوکردن چییە؟

و: «غفرانك» واتە: «خودایە لێم خۆش بە». [رواه أبو داود والترمذي].

پ١١ : لەپێش دەستنوێژگرتن چی دەڵێیت؟

و: «بسم الله». [رواه أبو داود وغيره].

پ١٢ : نزای پاش تەواوکردنی دەستنوێژگرتن چییە؟

«أشهد أن لا إله إلا الله، وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله». [رواه مسلم].

پ١٣ : چی زیکرێک بووترێت کاتێک دەردەچین لەماڵ؟

و: «بسم الله، توكلت على الله، ولا حول ولا قوة إلا بالله» واتە: «بەناوی خودا، تەوەکول وپشت بەستنم تەنها بە خودایە، وهیچ هێز وتوانایەکمان نییە جگە لە هێز وتوانایە کە خودا پێمان دەبەخشێت». [رواه أبو داود والترمذي].

پ١٤: چی زیکرێک بووترێت لەکاتی چوونە نێو ماڵ؟

«بسم الله ولجنا، وبسم الله خرجنا، وعلى ربنا توكلنا» واتە: «بەناوی خودا دەچینە ژوورەوە، و بەناوی خودا دەرچووین، و تەوەکولمان هەر تەنها بە خوای گەورەیە -سبحانە وتعالى-»، پاشان سەلام لەخێزانەکەی دەکات. [رواه أبو داود].

پ١٥ : نزای چوونە نێو مزگەوت چییە؟

و: «اللهم افتح لي أبواب رحمتك» [رواه مسلم] واتە: «خودایە دەرگای ڕەحمەتی خۆت لەمن بکەیتەوە».

پ١٦ : نزای دەرچوون لەمزگەوت چییە؟

و: «اللهم إني أسألك من فضلك» [رواه مسلم] واتە: «خودایە داوای فەزڵ وبەخشینی خۆت لە تۆ دەکەم».

پ١٧ : چی دەڵێیت لەکاتی بیستنی بانگدان؟

و: ئەوە دەڵێم کە بانگبێژەکە دەیڵێت، پـاش ئەوەی ئەو هەر ڕسـتەیەک تەواو دەکـات ؛ منـیش دووبارەی دەکەمەوە، جگە لەکاتی ووتنی: «حي على الصلاة» و«حي على الفلاح» نەبێت، لەم کـاتەدا دەڵێم: «لا حول ولا قوة إلا بالله». [متفق عليه].

پ١٨ : چی دەڵێیت لەپاش بانگ؟

و: سەڵاوات دەدەیت لەسەر پێغەمبەر -صلى الله عليه وسـلم-. [رواه مسـلم]. «اللهـم رب هـذه الدعوة التامة، والصلاة القائمة، آت محمدا الوسيلة والفضيلة، وابعثه مقاما محمودا الـذي وعدتـه» واتە: «خودایە، ئەی پەروەردگاری ئەم بانگ ونوێژە کامڵ ودامەزراو ومەزنە؛ -الوسيلة: بەرزترین شوێن لە بەهەشتدا- و -الفضيلة: گەورەترین پلەی فەزڵ وڕێزلێنان- ببەخشە بە موحەمەد -صلى الـلە علـيه وسلم-، وزیندووی بکەرەوە وپـلەی ستایشـکردنی خـۆتی پێببەخشـە کە پەیمانـت پێـداوە لە ڕۆژی قیامەتدا». [رواه البخاري].

ونزا دەکەیت لەنێوان بانگ وقامەت کردن، چونکە نزاکردن لەم کاتەدا ڕەت ناکرێتەوە.

پ١٩ : لە ویردی بەیانیان وئێواران چی زیکرێک دەڵێیت؟

و: ١- ئایەتی کورسی -الكرسي- دەخوێنم:

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّـمَاوَاتِ وَمَـا فِي الْأَرْضِ مَـنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَـا شَـاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ واتە: ﴿اللّٰه ئەو خـوایەیە کە هیچ پەرستراوێکی بەهەق و ڕاست نییە شایستەی پەرسـتن بێـت بـێجگە لە ئەو هەمیشـە زینـدووی تەدبیرکـار وڕاگـری (بـوونەوەرە) وەنەوز و خەو نایگرێـت هەر هـی ئەوە هەر چـی لە ئاسـمانەکان و هەرچی لە زەوی دایە کێیە ئەو کەسەی لەو ڕۆژەدا بتـوانێ تکـای لەلا بکـات مەگەر بە ڕێ پێـدانی خۆی نەبێت ئاگادارە بە ئەوەی لەبەردەمی (ئادەمی) یەوەیە (لە دونیا لە بەردەسـتیاندایە) وە ئەوەی لە دواوەیەتی (لە ڕۆژی دوایی بۆیان ئامادەکراوە) وە کەس ئاگای نییە لە هیچ شتێک لە زانین و زانیـاری ئەو (خوا) یە مەگەر بەوەی کە خۆی بیەوێ کورسـیەکەی خـودا (ئەو شـوێنەی پێـی -لەسـەری یـان

لەنێوی- دادەنێت) هەموو ئاسمانەکان و زەوی گرتۆتەوە وە پارێزگاری کردنی ئاسمانەکان و زەوی بۆ خوا ئاسانە و (گران نییە) وە هەر ئەو بڵند وپایە گەورە ومەزنە﴾ [سورەتی البقرة: ٢٥٥].

٢- وئەم سورەتانە دەخوێنم ؛

﴿**بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان﴾

﴿**قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ** * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: هەر ئەو (الله) یە خوای تاک وتەنها (١) **اللَّهُ الصَّمَدُ** * ئەو خوایەی بێ نیازە وجێی نیاز وئومێدی (باوەڕدارانە) (٢) **لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ** * کەسی لێ نەبووە ولەکەس نەبووە (٣) **وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ** * وە هەرگیز هیچ کەس هاوشێوە وهاوتای ئەو نیە (٤)﴾ سێ جار.

﴿**بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان﴾

﴿**قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ** * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بە دروستکەری بوونەوەر (بەپەروەردگاری بەرەبەیان) (١) **مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ** * لە زیانی ئەوەی کە دروستی کردووە (٢) **وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ** * وە لە زیانی تاریکی کاتێک کە دادێت (٣) **وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ** * وە لە زیان خراپەی(جادووگەران) کەپەت ودەزوو گرێ دەدەن وفووی پێدا دەکەن (٤) **وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ** * وە لە زیانی بەخیل وحەسوود کاتێک کە حەسوودی دەبات (٥)﴾ سێ جار.

﴿**بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** * بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان﴾

﴿**قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ** * (ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: پەنا دەگرم بە پەروەردگاری خەڵکی (١) **مَلِكِ النَّاسِ** * بە پادشای خەڵکی (٢) **إِلَهِ النَّاسِ** * بە پەرستراوی خەڵکی (٣) **مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ** * لە زیان وشەڕی وەسوەسە پەیداکەر (کە کاتێک ناوی خودا ببرێت) خۆی پەنهان دەکات (٤) **الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ** * ئەوەی کە وەسوەسە دەخاتە دڵی خەڵکیەوە (٥) **مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ** * لە جنۆکە و لە ئادەمیزاد (٦)﴾ سێ جار.

٣- «اللهم أنت ربي لا إله إلا أنت خلقتني وأنا عبدك وأنا على عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ أعوذ بك من شر ما صنعتُ أَبُوءُ لك بنعمتك عليَّ وأَبُوءُ لك بذنبي فَاغْفِرْ لي فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت» واتە: «خودایە، تۆ پەروەردگاری منی وهیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە کە شایستەی پەرستن بێت جگە لە تۆ نەبێت، تۆ منت لە نەبوونەوە دروستکردووە، هەتا بتوانم پەیمان وبەڵێنی تۆ ناشکێنم؛ ئەگەر نەمتوانی پەیمانەکە ببەمە سەر ئەوە لە دەسەوسانیمە، چونکە ستەمە کە بەندە بتوانێت تەواوی ئەرکی سەرشانی خۆی جێبەجێبکات، پەنا بۆ تۆ دەگرم لە شەڕی کردەوەکانی خۆم کە دەبنە مایەی سزا وتۆڵە بۆم، بە سوپاسگوزارییەوە داندەنێم بە هەموو نیعمەت وبەخشینێک لە لایەن تۆوە بۆ من،

وداندەنێم بە تاوان وهەڵەکانم؛ لە تاوان وهەڵەکانم خۆش بە چونکە تەنها تۆ لە تاوان وهەڵەکانی بەندەکان خۆش دەبیت». [رواه البخاري].

پ٤٠ : لەکاتی خەوتن چی دەڵێیت؟

و: «باسمك اللهم أموت وأحيا» واتە: «خودایە بەناوی تۆوە دەمرم ودەژێم». [متفق عليه].

پ٤١ : چی دەڵێیت پێش دەستپێکردن بەخواردن؟

و: «بسم الله» واتە: «بەناوی خوای گەورە».

ئەگەر لەبیرت چوو لەسەرەتادا بیڵێیت، ئەوا بڵێ:

و: «بسم الله في أوله وآخره» واتە: «بەناوی خوای گەورە لەسەرەتا وکۆتادا». [رواه أبو داود والترمذي].

پ٤٢ : چی دەڵێیت لەپاش تەواوبوونی خواردن؟

و: «الحمدُ للهِ الذي أَطْعَمَنِي هَذَا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غَيرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ» واتە: «حەمد وسوپاس بۆ ئەو خودایەی کە ئەم خواردن ورزقەی پێبەخشیم بە بێ هیچ هێز وتوانایەک لە منەوە». [رواه أبو داود وابن ماجة وغيرهما].

پ٤٣ : نزای میوان بۆ خاوەن ماڵ -خاوەن داوەتیەکە- چییە؟

و: «اللهم بارك لهم فيما رزقتهم، واغفر لهم وارحمهم» واتە: «خودایە بەرەکەت وپیرۆزی بکەیت ئەو ڕزقەی پێیانت بەخشیوە، ولێیان خۆش بە ورەحمیان پێبکە». [رواه مسلم].

پ٤٤ : مرۆڤ چی بڵێت لەپاش پژمین؟

و: «الحمد لله»، وبا براکەی یان هاوڕێکەی پێی بڵێت: «يرحمك الله» واتە: «خوای گەورە ڕەحمت پێبکات». ئەگەر براکەی ئەمە ووت، با ئەو کەسەی پژمی بڵێت: «يهديكم الله ويصلح بالكم» واتە: «خوای گەورە هیدایەتتان بدات وحاڵتان چاک بکات». [رواه البخاري].

پ٤٥ : چی دەڵێیت لەپاش هەستان وتەواوبوونی دانیشتن (نزای کەفارەتی دانیشتن) چییە؟

و: «سبحانك اللهم وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك» واتە: «پاک وبێگەرد وحەمد وستایش بۆ تۆ ئەی پەروەردگار، شاهێدی دەدەم هیچ پەرستراوێک بەهەق وڕاستی شایستەی پەرستن نییە جگە لە تۆ، داوای لێخۆشبوونت لێدەکەم و بەتەوبە وپەشیمانی بۆ لای تۆ دەگەڕێمەوە» [رواه أبو داود والترمذي وغيرهما].

پ٢٦ : نزای سواربوون چییه؟

«بسم الله، والحمد لله ﴿سبحان الذي سخَّر لنا هذا وما كُنَّا له مُقْرِنِينَ * وإنَّا إلى ربِّنا لمُنْقَلِبُون﴾*، (الحمد لله، الحمد لله، الحمد لله، الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر، سبحانك اللهم إني ظلمت نفسي فاغفر لي؛ فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت)**»، بەناوی خودا، وحەمد وستایش بۆ خودا، *(واتە: پاك وبێگەردی بۆ ئەو خودایەی، کە ئەمەی بۆ ڕامکردووین -موسەخەر کردووین- وئێمەش دەسەڵاتمان نەبوو بەسەریدا * بەڕاستی لە دوارۆژیشدا هەر بۆ لای ئەو خودایە دەگەڕێینەوە)، **(واتە: حەمد وستایش بۆ پەروەردگار، حەمد وستایش بۆ پەروەردگار، حەمد وستایش بۆ پەروەردگار، خودا لەهەموو شتێک گەورەترە، خودا لەهەموو شتێک گەورەترە، خودا لەهەموو شتێک گەورەترە، پاک وبێگەردیت ئەی پەروەردگار من ستەمم لەنەفسی خۆم کرد ؛ لێم خۆش بە، چونکە کەس لە گوناهەکان خۆش نابێت جگە لە تۆ). [رواه أبو داود والترمذي].

پ٢٧ : نزای سەفەرکردن چییه؟

«الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر ﴿سبحان الذي سخَّر لنا هذا وما كُنَّا له مُقْرِنِينَ * وإنَّا إلى ربِّنا لمُنْقَلِبُون﴾، اللهم إنَّا نَسْأَلُك في سفرنا هذا البرَّ والتَّقْوَى، ومن العمل ما تَرْضَى، اللهم هَوِّنْ علينا سفرنا هذا واطْوِ عنا بُعْدَه، اللهم أنت الصاحب في السفر، والخليفة في الأهل، اللهم إني أعوذ بك مِن وَعْثَاء السفر، وكآبة المَنْظر، وسوء المُنْقَلَب في المال والأهل والولد» واتە: «خودا لە هەموو شتێک گەورەترە، خودا لە هەموو شتێک گەورەترە، خودا لە هەموو شتێک گەورەترە، ﴿پاك وبێگەردی بۆ ئەو خودایەی، کە ئەمەی بۆ ڕامکردووین (موسەخەر کردووین) وئێمەش دەسەڵاتمان نەبوو بەسەریدا * بەڕاستی لە دوارۆژیشدا هەر بۆ لای ئەو خودایە دەگەڕێینەوە﴾، خودایە ئێمە لەم گەشتەماندا داوای چاکە و خۆپارێزی وئەو کردەوانەت لێدەکەین کە تۆ پێی ڕازیت، خودایە ئەم گەشتەمان بۆ ئاسان بکە و دووریەکەیمان بۆ نزیك بکەرەوە، خودایە تۆ پارێزەرمان بە لەم گەشتەماندا وخانەوادەکەشمان بپارێزە، کە جێمان هێشتوون، خودایە من پەنات پێدەگرم لە نارەحەتی گەشت و شتێك کە نارەحەتمان بکات و -پەنات پێدەگرم- لە خراپی حاڵمان لە کاتی گەڕانەوەمان بۆ ماڵ وخێزان».

وئەگەر گەڕانە هەر ئەو نزایە دەڵێت وئەم بەشەی بۆ زیاد دەکات:

«آيبون تائبون عابدون لِربنا حامدون» واتە: «گەڕاینەوە بە پەشیمانی لەتاوان، وهەروەها بە پەرستش بۆ خودا و سوپاسگوزار وستایش کاریشین بۆ پەروەردگارمان». [رواه مسلم].

پ٢٨ : ئەو کەسەی سەفەر دەکات چی نزایەک دەکات بۆ کەسی نیشتەجێبوو؟

و: «أستودعكم الله الذي لا تضيع ودائعه» واتە: «بە خوای گەورە دەتانسپێرم کە هەرگیز سپاردەکان لەلای ئەو بزر نابێت». [رواه أحمد وابن ماجة].

پ٢٩ : ئەو کەسەی نیشتەجێیە چی نزایەک دەکات بۆ ئەو کەسەی دەیەوێت سەفەر بکات؟

و: «أستودع الله دينك، وأمانتك، وخواتيم عملك» واتە: «خوای گەورە بتپارێزێت لە ئاینەکەت، ولە سپاردەکانت -لە سەلامەتیت لەهەموو شتێکدا-، ولە کۆتا کردەوەکانت». [رواه أحمد والترمذي].

پ٣٠ : نزای چوونە نێو بازاڕ چییە؟

و: «لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد، يحيي ويميت، وهو حي لا يموت، بيده الخير، وهو على كل شيء قدير» واتە: «هیچ پەرستراوێک هەق وڕاست نییە کە شایستەی پەرستن بێت جگە لە الله، وهیچ شەریک وهاوبەشێکی نییە، وهەموو شتێک موڵکی ئەوە، وهەموو سوپاسێک هەر بۆ ئەوە، وژیان دەبەخشێت و-بوونەوەر- دەمرێنێت، وئەو هەمیشە زیندووە وهەرگیز نامرێت، وهەموو خێرێک بەدەستی ئەوە، وئەو لە سەر ئەنجامدانی هەموو کارێک تواناداره». [رواه الترمذي وابن ماجه].

پ٣١ : نزای توڕەبوون چییە؟

و: «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» واتە: «پەنا بەخوای گەورە دەگرم لەشەیتانی نەفرینلێکراو». [متفق عليه].

پ٣٢ : چی دەڵێیت بەکەسێک کە چاکەیەکی بەرامبەرت کردووە؟

و: «جزاك الله خيرا» واتە: «خوای گەورە پاداشتی خێرت بداتەوە». [رواه الترمذي].

پ٣٣ : ئەو نزایە چییە کە دەووترێت ئەگەر سواریەکە پەکی کەوت یان وەستا؟

و: «بسم الله». [رواه أبو داود].

پ ٣٤: چی دەڵێیت ئەگەر شتێک ڕوویدا کە پێی ئاسوودە بوویت؟

و: «الحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات» واتە: «حەمد وستایش بۆ ئەو پەروەردگارەی کە بەهۆی نیعمەتی ئەو شتە چاکەکان تەواو وجێبەجێ دەبێت». [رواه الحاكم وغيره].

پ٣٥ : چی دەڵێیت ئەگەر شتێک ڕوویدا کە پێت ناخۆش بوو؟

و: «الحمد لله على كل حال» واتە: «حەمـد وسـتایش بـۆ خـوای گەورە لەهەمـوو حاڵەتێکـدا». [صحيح الجامع].

پ٣٦ : چۆنیەتی سەلامکردن وچۆنیەتی وەڵامدانەوەی چۆنە؟

و: مسوڵمان دەڵێت: «السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ».

وبراکەی وەڵامی دەداتەوە ودەڵێت: «وَعَلَيْكُمُ السَّلاَمُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ». [رواه الترمـذي وأبـو داود وغيرهما].

پ٣٧ : نزای کاتی باران بارین چییە؟

و: «اللهم صيباً نافعاً» واتە: «خودایە بارانێکی بەسوود بێت». [رواه البخاري].

پ٣٨ : پاش بارینی باران چی نزایەک بووترێت؟

و: «مطرنا بفضل الله ورحمته» واتە: «بارانمان بۆ باری بە فەزڵ وڕەحمەتـی خـوای گەورە». [رواه البخاري ومسلم].

پ٣٩: نزای با چییە؟

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيرها وأعوذ بك من شرِّها» واتە:«ئەی خودایە، داوای هەر خێرێکت لێـدەکەم کە بەهۆی ئەم بایەوە تووشمان دەبێت، وخودایە پەنات پێدەگرم لە هەر شەڕێک کە بەهۆی ئەم بـایەوە تووشمان ببێت». [رواه أبو داود وابن ماجه].

پ٤٠ : نزای بیستنی هەورەگرمە چییە؟

و: «سـبحان الـذي يسـبح الرعـد بحمـده والملائكـة مـن خيفتـه» واتە: «پـاک وبـێگەردە ئەو پەروەردگارەی کە هەورەگرمە سوپاس و ستایشی ئەو (خوای گەورە) دەکات هەروەها فریشتەکانیش لە هەیبەت و ترسی ئەو (ستایشی دەکەن)». [سەرچاوە: موطأ مالك].

پ٤١ : چی نزایەک بووترێت کاتێک یەکێک دەبینیت تووشی ناڕەحەتیەک بووە؟

و: «الحمد لله الذي عافاني مما ابتلاك به، وفضلني على كثيراً ممن خلق تفضيلاً» واتە: «حەمـد وستایش بۆ ئەو پەروەردگـارەی کە سـەلامەتی کـردووم لەوەی بەهـۆیەوە تـۆی تووشـی تـاقیکردنەوە کردووە، وفەزڵی زۆری پێبەخشیووم بەسەر زۆرێک لەدروستکراوەکانی». [رواه الترمذي].

پ٤٢ : چی نزایەک بکات ئەگەر ترسا لەوەی بەهۆی چاولێدانیەوە شتێک تووش بکات؟

و: ولە فەرموودەدا هاتووە: «ئەگەر یەکێک لە ئێوە شتێکی لە براکەی بینی، لەنەفسی ئەو، یان لەسامانەکەی کە بەلایەوە جێی سەرنجڕاکێشان بوو، [ئەوا با نزای بەرەکەتی بۆ بکات] چونکە بەڕاستی چاولێدان هەق وڕاستیە (ڕوودەدات)». [رواه أحمد وابن ماجه وغيرهما].

پ٤٣ : چۆن سەڵاوات دەدەیت لەسەر پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-؟

و: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ» واتە: «خودایە وەسف وستایشی موحەمەد وبنەماڵە وشوێنکەوتووانی بکە -صلى الله عليه وسلم- هەروەکو چۆن وەسف وستایشی ئیبراهیم وبنەماڵە وشوێنکەوتووانیت کرد -عليه السلام- ، وبەرەکەت وپیرۆزی برژێنە سەر موحەمەد وبنەماڵە وشوێنکەوتووانی -صلى الله عليه وسلم- هەروەکو چۆن بەرەکەتت ڕژانە سەر ئیبراهیم وبنەماڵە وشوێنکەوتووانی -عليه السلام-، تۆ ستایشکراو وشکۆداریت». [متفق عليه].

****

بەشی بابەتە جۆراوجۆرەکان

پ١ : ئایا پێنج حوکمەتە کلیفیەکە -پێسپاردنەکە- چین؟

و:١- واجب. ٢- موستەحەب (سونەت). ٣- حەرام. ٤- مەکروهـ . ٥- حەڵاڵ -ڕێگەپێدراو-.

پ٢ : ئەم پێنج حوکمە شیبکەرەوە؟

و: ١- واجب: وەکو پێنج نـوێژە فەرزەکە، ڕۆژووگرتنـی مـانگی ڕەمەزان وچاکەکـاری بەرامـبەر دایک وباوک.

- واجب هەرکەسێک ئەنجامی بـدات ؛ پاداشــت دەدرێـتەوە، و هەرکەسـێک وازی لێبهێنێـت -ئەنجامی نەدات- ؛ سزا دەدرێت.

٢- موســتەحەب: وەکـو نـوێژە سـونەتە راتیبەکـان، وشــەونوێژ وخـواردن بەخشــین بەهەژاران وسەلامکردن، وپێی دەووترێت: (سونەت یان مەندوب).

- موستەحەب هەرکەسێک ئەنجامی بدات ؛ پاداشت دەدرێتەوە، و هەرکەسێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ سزا نادرێت.

تێبینیەکی گرنگ:

پێویستە مسوڵـمان کاتێک دەبیستێت کە فەرمانێـک سـونەتە -موسـتەحەبە- دەبێـت دەسـتبەجێ ئەنجامی بدات، وەکو شوێنکەوتنێک بۆ پێغەمبەر ﷺ .

٣- حەرامکراو: وەکو خواردنەوەی مەی وخراپەکاری بەرامبەر دایک وباوک وپچڕینی پەیوەنـدی خزمایەتی.

- حەرامکراو هەرکەسێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ پاداشت دەدرێتەوە، و هەرکەسێک ئەنجامی بدات ؛ سزا دەدرێت.

٤- مەکروهـ : وەکو وەرگرتن وپێدان بەدەستی چەپ، وپێچانەوەی جل لەکاتی نوێژ.

- مەکروهـ هەرکەسێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ پاداشــت دەدرێـتەوە، وهەرکەسـێک ئەنجامی بدات ؛ سزا نادرێت.

٥- حەڵاڵ -ڕێگەپێدراو- : وەکو خواردنی سـێو وخـواردنەوەی چـای، وپێـی دەووترێـت: جـائیز وڕێگەپێدراو وحەڵاڵ.

- حەڵاڵ (ڕێگەپێدراو) هەرکەسێک ئەنجامی بدات ؛ پاداشــت نـادرێتەوە، و هەرکەسـێک وازی لێبهێنێت -ئەنجامی نەدات- ؛ سزا نادرێت.

پ٣ : حوکمی فرۆشتن ومامەڵە بازرگانیەکان چییە؟

و: بنچینە لەهەموو فرۆشتنێک ومامەڵەیەک ئەوەیە کە حەڵاڵە مەگەر هەندێک جۆر نەبێت کە خوای گەورە حەرامی کردووە -سبحانه وتعالى-، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ واتە: ﴿خوا ڕێی داوە بە کڕین وفرۆشتن وحەڵاڵی کردووە بەڵام سووی (ڕیبای) حەرامکردووە -قەدەغە کردووە-﴾ [سورەتی البقرة: ٢٧٥].

پ٤ : باسی هەندێک جۆر لە مامەڵە وفرۆشتن بکە کە حەرامکراون؟

و: ١- فێڵکردن، وبۆ نمونە: شاردنەوەی عەیب وکەموکورتی شتومەک.

لەئەبی هورەیرەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- بەلای کۆمەڵێک خواردن تێپەڕبوو (لەناو شتێک بوو وەکو سەبەتە بەسەر یەکەوە)، دەستی خستە نێوی، ودەستی تەڕی بەرکەوت، فەرمووی: «ئەمە چییە ئەی خاوەنی خواردنەکە؟»، -خاوەنەکەی- ووتی: باران لێی داوە ئەی پێغەمبەری خودا، ئەویش فەرمووی: «ئەی بۆچی نەتخستە سەرەوە بۆئەوەی خەڵکی بیبینێت؟ ئەوەی فێڵ بکات لە من نییە». [رواه مسلم].

٢- ڕیبا (سوو): بۆ نمونە کەسێک لە یەکێکی تر سەد هەزار دینار قەرز وەربگرێت وخاوەن قەرزەکە مەرجی ئەوە دابنێت کە لەکاتی گێڕانەوەی دوو سەد هەزاری پێبدات.

وئەم زیادەیە ڕیبای حەرامکراوە،

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ واتە: ﴿خوا ڕێی داوە بە کڕین وفرۆشتن وحەڵاڵی کردووە بەڵام سووی (ڕیبای) حەرامکردووە -قەدەغە کردووە-﴾ [سورەتی البقرة: ٢٧٥].

٣- غەرەر (نادڵنیایی ومەترسی) و نەزانین: وەکو فرۆشتنی شیری نێو گوانی ئاژەڵ، یان فرۆشتنی ماسی لەئاودا کەهێشتا ڕاوی نەکردووە چونکە ئەم جۆرە فرۆشتنانە نەزانی ونادڵنیایی تێدایە.

لە فەرموودەدا هاتووە: «پێغەمبەر ﷺ نەهی کردووە لەو فرۆشتنەی کە غەرەری (نادڵنیایی ومەترسی) تێدایە». [رواه مسلم].

پ٥ : باسی هەندێک لەنیعمەتەکانی خوای گەورە بکە کە پێتی بەخشیوە؟

و: ١- نیعمەتی ئیسلام، ویەکێک نیت لەکافرەکان.

٢- نیعمەتی سونەت، ویەکێک نیت لە بیدعەچیەکان.

٣- نیعمەتی لەش ساغی وعافیەت لەگوێ وبیستن وبینین وهتد.

٤- نیعمەتی خواردن وخواردنەوە وپۆشین.

نیعمەتەکانی خوای گەورە زۆرن و لەژماردن نایەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ واتە: ﴿وە ئەگەر (بتانەوێت) نیعمەتە کانی خوا بژمێرن ناتوانن بیان ژمێرن بەڕاستی خوا لێبوردە و میهرەبانە﴾ [سورەتی النحل: ١٨].

پ٦ : واجب چییە سەبارەت بە نیعمەتەکان؟ وچۆن سوپاسگوزاری دەرببڕین لەسەر ئەوەی پێمان بەخشراوە؟

و: واجب: ئەوەیە سوپاسگوزار بین وحەمد وستایشی خوای گەورە بکەین بەزمان لەسەر ئەوەی ئەم نیعمەتانەی پێبەخشیووین وتەنها ئەو خاوەن فەزڵە لەم بەخشینەدا، وهەروەها بەکارهێنانی ئەم نیعمەتانە بەشێوەیەک کەببێتە هۆی ڕەزامەندی خوای گەورە، نەک بۆ تاوان وسەرپێچیکردنی فەرمانەکانی پەروەدگار بەکاریان بهێنین.

پ٧ : ئایا جەژنەکانی مسوڵمانان کامانەن؟

و: جەژنی ڕەمەزان -عيد الفطر-، وجەژنی قوربان -عيد الأضحى-.

- لەو فەرموودەیەدا هاتووە کە ئەنەس دەیگێڕێتەوە، دەڵێت: کاتێک پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- هات بۆ مەدینە، خەڵکەکە دوو ڕۆژیان هەبوو کە یارییان تێدا دەکرد، ئەمیش فەرمووی: «ئەم دوو ڕۆژە چین؟»، ووتیان: ئێمە لە جاهیلیەتدا -لە پێش ئیسلامدا- لەم دوو ڕۆژەدا یاریمان دەکرد، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: «خوای گەورە شتێکی خێرتری لەم دووانە پێبەخشیوون: ڕۆژی قوربان (جەژنی قوربان) و ڕۆژی ڕۆژووشکاندن (جەژنی ڕەمەزان)». [رواه أبو داود].

وجگە لەم دوو جەژنە ؛ هەموو جەژنەکانی تر داهێنراو وبیدعەن.

پ٨ : ئایا باشترین مانگ کامەیانە؟

و: مانگی ڕەمەزان.

پ٩ : ئایا باشترین ڕۆژ لەهەفتەدا کامەیانە؟

و: ڕۆژی جومعە.

پ١٠ : ئایا باشترین ڕۆژ لەساڵدا کام ڕۆژە؟

و: ڕۆژی عەرەفە.

پ١١ : ئایا باشترین شەو لەساڵدا کامەیانە؟

و: شەوی قەدر.

پ١٢ : ئایا واجب چییه ئەگەر ئافرەتێکی نامەحرەمت بینی؟

و: واجب بریتیه له لادانی چاو لەسەری و چاو داگرتن، وسەیر نەکردنی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ واته: ﴿(ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ بەپیاوانی ئیماندار چاوی خۆیان (لەسەیر کردنی ئافرەتی نامەحرەم)﴾ [سورەتی النور: ٣٠].

پ١٣ : ئایا دوژمنەکانی مرۆڤ کێن؟

١- نەفسی فەرمانکار بەخراپە: ﴿وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ واته: ﴿وە (یوسف ووتی) من هەرگیز پاکانە بۆ خۆم ناکەم (چونکە) بەڕاستی نەفس زۆر فەرماندەرە بەخراپە بێجگە ئەو نەفسە کە پەروەردگارم ڕەحمی پێ کردبێت بەڕاستی پەروەردگارم لێبووردە و میهرەبانە﴾ [سورەتی یوسف: ٥٣].

٢- شەیتان: دوژمنی نەوەی ئادەمە وئامانجی ئەوەیە مرۆڤ گومڕا بێت و وەسوەسەی بۆ دەکات بۆئەوەی خراپە بکات وبچێتە دۆزەخەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: واته: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ واته: ﴿ئەی خەڵکینە بخۆن لەوەی کەلە زەویدایە بەحەڵاڵی و پاکی وە دوای هەنگاوەکانی شەیتان مەکەون بەڕاستی شەیتان دوژمنێکی ئاشکراتانە﴾ [سورەتی البقرة: ١٦٨].

٣- هاوڕێی خراپ: ئەوانەی هانی مرۆڤ دەدەن بۆ شەڕ وخراپە، ودووری دەخەنەوە لەخێر وچاکە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ﴾ واته: ﴿دۆست وخۆشەویستەکان لەو ڕۆژەدا دوژمنی یەکترن جگە لە پارێزکاران و لەخواترسان نەبێت﴾ [سورەتی الزخرف: ٦٧].

پ ١٤: ئایا تەوبەکردن چییه؟

و: بریتیه لەگەڕانەوە لەتاوانکردن وپەشیمانی لەسەر کردنی سەرپێچی فەرمانەکانی خوای گەورە - بۆ- گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خوای گەورە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ﴾ واته: ﴿وە بەڕاستی من زۆر لێبووردەم لەو کەسەی تەوبەی کردبێت و باوەڕی هێنابێت و کردەوەی چاکی کردبێت پاشان بەردەوام بوو بێت لەسەر ئەو ڕێبازە﴾ [طه: ٨٢].

پ١٥ : ئایا مەرجەکانی تەوبەکردنی ڕاستگۆیانە چین؟

و: ١- وازهێنان لەگوناهەکە. ٢- پێداگیری لەسەر نەگەڕاوە بۆ کردنی ئەو گوناهانە.

٣- گێڕانەوەی مافەکان بۆ خاوەنەکانیان. ٤- پەشیمانی لەسەر کردنی گوناهەکانی پێشوو.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ واتە: ﴿وە ئەوانەی کە کاتێک کردەوەیەکی ناشیرین دەکەن یان ستەم لەخۆیان دەکەن کە یادی خوایان کردەوە ئەمجا داوای لێبووردن دەکەن بۆ گوناهەکانیان ئایا کێ دەبووڕێت لە گوناهەکان بێجگە لە خوا؟ وە بەردەوام نابن لەسەر ئەوەی کە کردوویانە لە کاتێکدا بزانن (کە گوناهە)﴾ [سورەتی آل عمران: ١٣٥].

پ١٦ : مانای (سەڵاواتدان لەسەر پێغەمبەر ﷺ) چییە؟

و: واتە: داوا لەخوای گەورە دەکەیت کە ستایشی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بکات لەلای ئەوانەی لەئاسمانەکاندان.

پ١٧ : مانای (سبحان الله)چییە؟

و: تەسبیح کردن واتە: دانپێدانان بەپاک وبێگەردی خوای گەورە لەهەموو کەموکورتی وعەیب وخراپەیەک وهەموو ئەمانە دوورن لەپەروەردگار -سبحانه وتعالى-.

پ١٨ : مانای (الحمد لله) چییە؟

و: حەمد وستایشکردنی خوای گەورەیە -سبحانه وتعالى-، و وەسفکردنیەتی بەسیفەتەکانی کامڵبوون.

پ١٩: مانای (الله أكبر)چییە؟

و: واتە: پەروەردگار -سبحانه وتعالى- لەهەموو شتێک شکۆدارتر ومەزنترە.

پ٢٠ : مانای (لا حول ولا قوة الا بالله) چییە؟

و: واتە: بەندە حاڵی ناگۆڕێت بۆ حاڵێکی تر، وهیچ هێزێکی نییە لەسەر ئەمە مەگەر خوای گەورە یارمەتی بدات.

پ٢١ : مانای (أستغفر الله) چییە؟

و: واتە: مرۆڤ داوا لەپەروەردگاری بکات بەوەی لەگوناهەکانی خۆش بێت وعەیب وکەموکورتیەکانی داپۆشێت.

****

کۆتایی

ولەکۆتاییدا:

پێویستە دایک وباوک ئەم پرسیارانە شیبکەنەوە بۆ ڕۆڵەکانیان وبەردەوام بۆیـان بخـوێننەوە هەتـا فێری دەبن بۆئەوەی لەسەر قسە وکردەوە وبیروباوەڕی دروست گەورە ببن، وهەروەها پەروەردە کردنیان لەسەر ئەم بابەتانە گرنگترە لەسەر دابینکردنی خواردن وجلوبەرگ بۆیان، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّـاسُ وَالْحِجَـارَةُ عَلَيْهَـا مَلَائِكَـةٌ غِـلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ واتە: ﴿ئەی ئەوانەی کەباوەڕتان هێنـاوە خۆتـان وکەسـوکارتان بپـارێزن لەئاگرێـك کە سـووتەمەنیەکەی ئـادەمی وبەردە، سەرپەرشـتی ئەو (ئـاگری دۆزەخەن) چەند فریشتەیەکی زبر وتوندوتیژی وان کە نافەرمانی خوا ناکەن لەوەی کەفەرمانیـان پـێ دەدات وە چ فەرمانێکیان پێ بدرێت دەیکەن﴾ [سورەتی التحريم: ٦]. وپێغەمبەری خودا -صلى الـلە عليە وسلم- دەفەرموێـت: «وپیـاو شـوانە -چـاودێرە- لەسـەر خێـزانەکەی وبەرپرسـیارە لەسـەر ژێـر دەستەکانی، وئافرەت شوانە -چاودێرە- لەسەر ماڵی مێردەکەی -خێزانەکەی- وبەرپرسیارە لەسـەریان». [رواه البخاري ومسلم].

وَصَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِيْنَ.

پێڕست

(کلیك لەسەر سەرەبابەتەکە بکە بۆئەوەی بچیتە سەر بابەتەکە لەلاپەڕەکەی خۆیدا)

پێشەکی ٣

بەشی عەقیدە -بیروباوەڕ- ٥

پ١: پەروەردگارت کێیە؟ ٥

پ٢ : ئاینت چییە؟ ٥

پ٣ : پێغەمبەرەکەت کێیە؟ ٥

پ٤ : وشەی تەوحید (یەک خوا پەرستی) چییە وباسی مانای تەوحید بکە؟ ٥

پ٥ : ئایا خوای گەورە –عزوجل- لەکوێیە؟ ٥

پ٦ : واتای شاهێدی دان بەوەی (محمد رسول الله : موحەممەد پێغەمبەری خوایە) چییە؟ ٦

پ٧ : بۆچی خوای گەورە ئێمەی دروستکردووە؟ ٦

پ٨ : ئایا پەرستن -عیبادەت- چییە؟ ٧

پ٩ : گەورەترین ئەرک -واجب- لەسەرمان چییە؟ ٧

پ١٠ : جۆرەکانی تەوحید -یەک خوا پەرستی- چین؟ ٧

پ١١ : گەورەترین تاوان چییە؟ ٧

پ١٢ : باسی شیرك وجۆرەکانی بکە؟ ٨

پ١٣ : ئایا هیچ یەکێک غەیب دەزانێت جگە لە الله -سبحانه وتعالى-؟ ٨

پ١٤ : پایەکانی ئیمان (باوەڕ) چین؟ ٨

پ١٥ : پایەکانی ئیمان (باوەڕ) ڕوون بکەرەوە؟ ٩

پ١٦: پێناسەی قورئان چییە؟ ١١

پ١٧ : ئایا سوننەت چییە؟ ١١

پ١٨ : بیدعە -داهێنان لە ئایین- چییە؟ وئایا قبوڵی بکەین؟ ١١

پ١٩: باسی بیروباوەڕی وەلاء (دۆستایەتی) وبەرائــ (خۆبەریئکردن) بکە؟ ١١

پ٢٠ : ئایا خوای گەورە هیچ ئاینێکی تر قبوڵ دەکات جگە لە ئاینی ئیسلام؟ ١٢

پ٢١ : کوفر بەقسە وکردەوە وبیروباوەڕە ،نموونە بهێنەوە لەسەریان؟ ١٢

پ٢٢ : دووڕوویی -نیفاق- چییە وجۆرەکانی چین؟ ١٢

پ٢٣ : كۆتایی ومۆری پێغەمبەران كێیە؟.. ١٣
پ٢٤ :ئایا موعجیزە چییە؟ ١٣
پ٢٥ : ئایا هاوەڵان كێن؟ ئایا پێویستە خۆشیانم بوێت؟.............................. ١٣
پ٢٦ : ئایا دایكانی ئیمانداران كێن؟.. ١٣
پ٢٧ : ئەركی ئێمە چییە بەرامبەر بە -ئەهلی بەیتی- پێغەمبەر -صلى الله علیه وسلم-؟ ١٤
پ٢٨ : ئەركی -واجبی- ئێمە چییە بەرامبەر بە فەرمانڕەوا مسوڵمانەكان؟ ١٤
پ٢٩ : شوێنی نیشتەجێبوونی ئیمانداران -دارالمؤمنین- چییە؟ ١٤
پ٣٠ : شوێنی نیشتەجێبوونی كافرەكان چییە؟.. ١٤
پ٣١ : ترس چییە؟هیوا -ڕەجا- چییە؟ بەڵگەكان چیین سەبارەتیان؟.................. ١٤
پ٣٢ : هەندێك ناو وسیفاتەكانی خوای گەورە باس بكە؟................................ ١٥
پ ٣٣ : ئەم ناوانە شیبكەرەوە؟ ١٥
پ٣٤: ئەركی ئێمە چییە بەرامبەر بە زانایانی مسوڵمانان؟................................ ١٥
پ٣٥ : ئایادۆستەكانی –وەلیەكانی- خوای گەورە كێن؟ ١٦
پ٣٦ : ئایا ئیمان (باوەڕ) قسە وكردەوەیە؟ ١٦
پ٣٧ : ئایا ئیمان زیاد وكەم دەكات؟ ١٦
پ٣٨ : ئیحسان (چاكەكاری) چییە؟ ١٦
پ٣٩ : كەی كردەوەكان لەلای خوای گەورە قبوڵ دەكرێن -سبحانە وتعالى-؟.......... ١٦
پ٤٠ : تەوەكول -پشتبەستن- بەخوای گەورە چییە؟ ١٦
پ٤١ : ئایا ئەركی -واجبی- فەرمان كردن بە چاكە ونەهی كردن لە خراپە چییە؟........... ١٧
پ٤٢ : ئایا ئەهلی سونە وجەماعەت كێن؟.. ١٧

بەشی فیقهـ.. ١٨
پ١ : پێناسەی (تەهارە:الطهارة:پاككردنەوە) لەفیقهدا چییە؟............................ ١٨
پ٢ : چۆن شتێك پاكدەكرێتەوە ئەگەر تووشی پیسی بووبێت؟ ١٨
پ٣ : ئایا فەزڵ وپاداشتی دەستنوێژگرتن چیە؟ ١٨
پ٤ : چۆن دەستنوێژ دەگریت؟.. ١٨
پ٥ : فەرزەكانی دەستنوێژ چین؟ ژمارەیان چەندە؟ ١٩
پ٦ : سونەتەكانی دەستنوێژ چین؟ وژمارەیان چەندە؟.................................. ٢٠
پ٧ : ئەو شتانەی دەبێتە هۆی شكاندنی هەڵوەشاندنەوەی- دەستنوێژگرتن، بیانژمێرە؟ ٢٠

پ٨ : ئایا تەیەموم کردن چییە؟ ٢١
پ٩ : چۆن تەیەموم بکەین؟ ٢١
پ١٠ : ئەو شتانە چین کەدەبنە هۆی هەڵوەشاندنەوەی تەیەموم؟ ٢١
پ١١ : ئایا خوف وگۆرەوییەکان چیین؟ وئایا دەبێت مەسح بکاتە سەریان؟........................ ٢١
پ١٢ : حیکمەتی مەسحکردن لەسەر خوفەکان -گۆرەوییەکان- باس بکە؟ ٢١
پ١٣ : مەرجەکانی دروستێتی مەسح لەسەر خوفەکان -گۆرەوییەکان- چین؟......................... ٢١
پ١٤ : سیفەت وچۆنیەتی مەسحکردن لەسەر گۆرەوییەکان –خوفەکان- چۆنە؟ ٢٢
پ١٥ : چی شتێک دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی مەسحکردن لەسەر خوفەکان؟ ٢٢
پ١٦ : واتای نوێژ چییە؟ ٢٢
پ١٧ : حوکمی نوێژکردن چییە؟ ٢٢
پ١٨ : حوکمی وازهێنان لەنوێژکردن چییە؟ ٢٢
پ١٩ : چەند نوێژ واجبە لەسەرمان لەڕۆژ وشەوێکدا؟وژمارەی ڕکاتەکانی هەرنوێژێک چەندە؟ ... ٢٣
پ٢٠ : مەرجەکانی دروستێتی نوێژکردن بژمێرە؟ ٢٣
پ٢١ : ژمارەی پایەکانی -ڕوکنەکانی- نوێژ چەندە؟ ٢٣
پ٢٢ : واجبەکانی نوێژ باس بکە؟ ٢٤
پ٢٣ : ئایا سونەتەکانی نوێژ چین؟ ٢٥
پ٢٤ : ئەو شتانەی نوێژ پوچەڵ دەکەنەوە، بیانژمێرە؟ ٢٧
پ٢٥ : مسوڵمان دەبێت چۆن نوێژ بکات؟... ٢٧
پ٢٦ : چی زیکرێک دەڵێیت لەپاش سەلامدانەوە لەنوێژ؟ ٣١
پ٢٧ : ئایا نوێژە سونەتە راتیبەکان کامانەن؟ وفەزڵ وپاداشتیان چییە؟......................... ٣٢
پ٢٨ : ئایا باشترین ڕۆژی هەفتە کام ڕۆژە؟... ٣٢
پ٢٩ : ئایا حوکمی نوێژی جومعە -هەینی- چییە؟ ٣٣
پ٣٠ : ژمارەی ڕکاتەکانی نوێژی جومعە چەندە؟ ٣٣
پ٣١ : ئایا دواکەوتن ونەڕۆیشتن بۆ نوێژی جومعە ڕێگەپێدراوە؟.............................. ٣٣
پ٣٢ : ئایاسونەتەکانی ڕۆژی جومعەچین؟.. ٣٣
پ٣٣ : باسی فەزڵ وپاداشتی نوێژی بەکۆمەڵ -جەماعەت- بکە؟ ٣٣
پ٣٤ : ئایا خشوع لەنوێژدا چییە؟ ٣٣
پ٣٥: پێناسەی زەکات بکە؟ ٣٤

پ٣٦ : ئایا خێرکردنی سونەت چییە؟ ٣٤
پ٣٧ : پێناسەی ڕۆژووگرتن بکە؟ ٣٤
پ٣٨ : باسی فەزڵ وپاداشتی ڕۆژووگرتنی مانگی ڕەمەزان بکە؟ ٣٤
پ٣٩ : باسی فەزڵ وپاداشتی ڕۆژووگرتنی سونەت بکە ؟ ٣٥
پ٤٠ : هەندێک لەو شتانە بڵێ کە دەبنە هۆی پوچەڵبوونەوەی ڕۆژوو؟ ٣٥
پ٤١ : ئایا سونەتەکانی ڕۆژووگرتن چین؟..٣٥
پ٤٢ : پێناسەی حەج بکە؟...٣٥
پ٤٣ : پایەکانی حەجکردن بژمێرە؟ ٣٥
پ٤٤ : ئایافەزڵ وپاداشتی حەجکردن چییە؟ ٣٦
پ٤٥ : پێناسەی عومرە بکە؟ ٣٦
پ٤٦ : پایەکانی عومرەکردن بژمێرە؟...٣٦
پ٤٧ : ئایا جیهادکردن لەپێناو خوای گەورە چییە؟ ٣٦
بەشی ژیاننامەی (سیرەی) پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم-...............................٣٧
پ١ : ئایا ڕەچەڵەکی پێغەمبەرمان موحەممەد ﷺ چییە؟ ٣٧
پ٢ : ناوی دایکی پێغەمبەرمان ﷺ چییە؟...٣٧
پ٣ : کەی باوکی وەفاتی کرد؟...٣٧
پ٤ : پێغەمبەر ﷺ کەی لەدایکبووە؟...٣٧
پ٥ : پێغەمبەر ﷺ لەچی شوێنێک لەدایکبووە؟ ٣٧
پ٦ : دایەن –مامان- ومناڵڕاگر-حاضنة-ی ئەو کێ بوو جگە لەدایکی خۆی؟ ٣٧
پ٧ : کەی دایکی وەفاتیکرد؟ ٣٧
پ٨ : پاش کۆچی دوایی باپیری عەبدولموتەڵیب کێ بەخێوکردنی گرتە ئەستۆی خۆی؟ ٣٧
پ٩ : کەی لەگەڵ مامی ڕۆیشت بەرەو شام؟ ٣٧
پ١٠ : ڕۆیشتنی دووەمی بەرەو شام، کەی بوو؟ ٣٨
پ١١ : کەی قورەیش جارێکی تر کەعبەیان دروستکردەوە؟ ٣٨
پ١٢ : تەمەنی چەند ساڵ بوو کاتێک وەکو پێغەمبەر نێردرا؟ وبۆ کێ نێرداوە؟ ٣٨
پ١٣ : وەحی -سروش- چۆن دەستیپێکرد؟..٣٨
پ١٤ : پێغەمبەر ﷺ حاڵی چۆن بوو لەپێش وەحی؟ ویەکەمجار کەی وەحی بۆ دابەزی؟......٣٨
پ١٥ : یەکەمین ئایەتەکان کامانە بوون لەقورئانی پیرۆز کە بۆی دابەزێندرا؟ ٣٨

پ١٦ : یەكەم كەس كێ بوو كە باوەڕی بەپەیامەكەی هێنا؟ ٣٩

پ١٧ : بانگەوازی بۆ ئاینی ئیسلام چۆن بوو لەمەككەدا؟......................................٣٩

پ١٨ : حاڵی پێغەمبەر ﷺ چۆن بوو وكێ باوەڕی پێهێنا پاش ئاشكراكردنی بانگەوازی؟ ٣٩

پ١٩ : كێ وەفاتیكرد لەساڵی دەیەمی پێغەمبەرایەتی ﷺ ؟...................................٣٩

پ٢٠ : شەوڕەوی وبەرزبوونەوە –بەرەوئاسمان- (الإسراءوالمعراج) كەی بوو؟..................٣٩

پ٢١ : پێغەمبەر ﷺ چۆن بانگەوازی خەڵكی دەكرد لەدەرەوەی مەككە؟....................... ٤٠

پ٢٢ : پێغەمبەر ﷺچەند ساڵ لەمەككە مایەوە؛ بانگەوازی دەكرد؟ ٤٠

پ٢٣ : پێغەمبەر ﷺ بۆ كوێ كۆچی كرد؟ ٤٠

پ٢٤ : پێغەمبەر ﷺ چەند ساڵ لە مەدینە مایەوە؟ ٤٠

پ٢٥ : چی شتێكی لەسەر فەرزكرا لەمەدینە لەشەریعەتەكانی ئاینی ئیسلام؟.................... ٤٠

پ٢٦ : گرنگترین ئەو جەنگانەی بەرپای كردووە، كامانەن؟ ٤٠

پ٢٧ : كۆتا ئایەت چی بوو لەقورئان یپیرۆز كە دابەزێندرا؟ ٤٠

پ٢٨: كەی پێغەمبەر ﷺ وەفاتیكرد؟وتەمەنی چەند بوو؟ ٤٠

پ٢٩ : خێزانەكانی پێغەمبەر ﷺ ناویان چی بوو -ڕەزای خوایان لێبێت- ؟ ٤٠

پ٣٠ : پێغەمبەر ﷺ چەند منداڵی هەبووە وناویان چییە؟ ٤١

پ٣١ : هەندێك لەسیفەتە لاشەییەكانی پێغەمبەر ﷺ باس بكە؟................................ ٤١

پ٣٢ : پێغەمبەر ﷺ ئومەتەكەی لەسەر چی جێهێشت؟... ٤١

پ١ : سورەتی -الفاتحة- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟ ٤٢

پ : سورەتی -الزلزلة- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟..٤٣

پ٣ : سورەتی -العادیات- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟ ٤٤

پ٤ : سورەتی -القارعة- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟ ٤٦

پ٦: سورەتی -العصر- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟...٤٨

پ٧ : سورەتی -الهمزة- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟ ٤٩

پ٨ : سورەتی -الفیل- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟ ٥٠

پ١٠ : سورەتی -الماعون- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟.. ٥٢

پ١١ : سورەتی -الكوثر- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟ ٥٣

پ١٢ : سورەتی -الكافرون- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟ ٥٤

پ١٣: سورەتی -النصر- بخوێنە وڕاڤەی بكە؟ ٥٥

پ١٤: سورەتی -المسد- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟ ٥٥
پ١٥ : سورەتی -الإخلاص- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟ ٥٦
پ١٦ : سورەتی -الفلق- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟..٥٧
پ١٧ : سورەتی -الناس- بخوێنە وڕاڤەی بکە؟ ٥٨
پ١ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە : (هەموو کاروکردەوەیەک بەپێی نیەت و مەبەستە...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٥٩
پ٢ : ئەم فەرموودەیە تەواوبکە : (ئەوەی کردەوەیەک -پەرستنێک- دابهێنێت لەم ئاینەی ئێمە...)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٥٩
پ٣ : ئەم فەرموودەیە تەواوبکە : (لەکاتێک دانیشتبووین لای پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- ...)،وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٦٠
پ٤ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (چاکترین وکامڵترین باوەڕدار لەئیماندا ئەوەیانە ...)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٦١
پ٥ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئەوەی سوێند بە جگە لەخوای گەورە بخوات ..)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦١
پ٦ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هیچ کەسێک لەئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت..)، وهەندێک لەسوودەکانی باس بکە؟ ٦٢
پ ٧: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هیچ یەکێک لەئێوە باوەڕی کامڵ نییە هەتاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە..) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٢
پ ٨: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (سوێند بە ئەو-زاتەی- نەفسی منی بەدەســـتە ...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٣
پ٩ : ئەم فەرمــــودەیە تــــەواو بکە: (لا حول ولا قوة إلا بالله ...) ، وهەندێک لەســــوودەکانی باسبکە؟ ٦٣
پ١٠ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لەلاشەدا پارچە گۆشتێک هەیە...)، وهـەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٤
پ١١ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (هەرکەسێک کۆتا قسەی –لا إله إلا الله- بێت ...) ، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٤
پ ١٢: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئیماندار تانەدەر ونەفرەتلێکەر و...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٤
پ ١٣: ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (لەچاکێتی ئیسلامەتی مرۆڤ ...)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٥
پ١٤ : ئەم فەرموودەیە تەواو بکە: (ئەوەی پیتێک لەکتێبەکەی خوای گەورە -قورئان- بخوێنێت..)، وهەندێک لەسوودەکانی باسبکە؟ ٦٥

بەشی ئەدەب ورەوشتە ئیسلامیەکان ٦٦
پ١ : ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر خوای گەورە -سبحانە وتعالی- دەبێت چۆن بێت؟............٦٦
پ ٢: ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر پێغەمبەر ﷺ دەبێت چۆن بێت؟ ٦٦
پ٣ : ڕەوشت وئەدەب بەرامبەر دایک وباوک دەبێت چۆن بێت؟..................................٦٦
پ٤ : چۆن پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنم؟..٦٧
پ٥ : ڕەوشت وهەڵسوکەوتم چۆن بێت بەرامبەر برا وهاوڕێکانم؟ ٦٧
پ٦ : ئەدەب ورەوشت دەبێت چۆن بێت بەرامبەر دراوسێ؟...................................... ٦٨
پ٧ : نەریت وئەدەبەکانی میوانداری چین، باسیان بکە؟ ٦٨
پ٨ : نەریت وئەدەبەکانی سەردانیکردنی نەخۆش باسبکە؟......................................٦٩
پ٩ : نەریت وئەدەبەکانی فێربوونی زانست باسبکە؟..٦٩
پ١٠ : نەریت وئەدەبەکانی دانیشتن باسبکە؟ ٧٠
پ١١ : نەریت وئەدەبەکانی خەوتن باسبکە؟.. ٧٠
پ١٢ : نەریت وئەدەبەکانی خواردن باسبکە؟... ٧١
پ١٣ : نەریت وئەدەبەکانی پۆشاک باسبکە؟ ٧٢
پ١٤ : نەریت وئەدەبەکانی سواربوون باسبکە؟.. ٧٢
پ١٥ : نەریت وئەدەبەکانی ڕێگاوبان باسبکە؟.. ٧٢
پ١٦ : نەریت وئەدەبەکانی دەرچوون وهاتنەوە بۆ ماڵ باسبکە؟...................................٧٣
پ١٧ : هەندێک لە نەریت وئەدەبەکانی سەرئاوکردن باسبکە؟ ٧٣
پ١٨ : نەریت وئەدەبەکانی مزگەوت باسبکە؟ ٧٤
پ١٩ : نەریت وئەدەبەکانی سەلامکردن باسبکە؟ ٧٤
پ٢٠ : نەریت وئەدەبەکانی ڕوخسەت وەرگرتن باسبکە؟ ٧٥
پ٢١ : نەریت وئەدەبەکانی نەرمونیان بوون بەرامبەر ئاژەڵان باسبکە؟..............................٧٥
پ٢٢ : نەریت وئەدەبەکانی وەرزشکردن باسبکە؟ ٧٥
پ٢٣ : ئەدەب ونەریتەکانی سوعبەتکردن باسبکە؟ ٧٦
پ٢٤ : ئەدەب ونەریتەکانی پژمین باسبکە؟..٧٦
پ٢٥ : نەریت وئەدەبەکانی باوێشکدان باسبکە؟ ٧٦
پ٢٦ : نەریت وئەدەبەکانی خوێندنەوەی قورئان باسبکە؟ ٧٧

بەشی ڕەوشتەکان ٧٨

پ١ : باسی فەزڵی ڕەوشت جوانی بکە؟ ٧٨
پ٢ : بۆچی دەبێت پابەند بین بەڕەوشتە جوانەکان؟ ٧٨
پ٣ : ئایا ڕەوشتەکان لەکوێوە وەربگرین؟...٧٨
پ٤ : ڕەوشتی چاکەکاری –ئیحسان- چییە ونمونەکانی چین؟ ٧٨
پ٥ : چی شتێک پێچەوانەی چاکەکاریە؟ ٧٩
پ٦ : جۆرەکانی ئەمانەت –سپاردەپارێزی- کامانەن وهەندێک نمونە بهێنەوە لەسەریان؟ ٧٩
پ٧ : دژی ئەمانەت -سپاردەپارێزی- چییە؟ ٧٩
پ٨ : ئایا ڕەوشتی ڕاستگۆیی چییە؟ ٨٠
پ٩ : ئایا پێچەوانەی ڕاستگۆیی چییە؟ ٨٠
پ١٠ : جۆرەکانی ئارامگرتن –سەبر- باسبکە؟ ٨٠
پ١١ : ئایا پێچەوانەی ئارامگرتن -سەبر- چییە؟ ٨١
پ١٢ : باسی ڕەوشتی هاوکاری بکە؟ ٨١
پ١٣ : ئایا جۆرەکانی ڕەوشتی شەرم -حەیا- چین؟ ٨٢
پ١٤ : باسی ڕەوشتی سۆز وبەزەیی -ڕەحمەت- بکە؟..٨٢
پ١٥ : جۆرەکانی خۆشەویستی کامانەن؟..٨٣
پ١٦ : پێناسەی ڕووخۆشی –دەم بەزەردەخەنەیی- بکە؟ ٨٣
پ١٧ : ئایا حەسوودی –ئیرەیی- چییە؟...٨٤
پ١٨ : ئایا گاڵتەپێکردن چییە؟ ٨٤
پ١٩ : پێناسەی سادەیی -خاکێتی:تواضع- بکە؟..٨٤
پ٢٠ : جۆرەکانی خۆبەگەورەزانین کامانەن کە حەرامکراون؟...................................٨٥
پ٢١ : جۆرەکانی فێڵکردن کامانەن کە حەرامکراون؟ ٨٥
پ٢٢ : ئایا غەیبەتکردن چییە؟... ٨٦
پ ٢٣: پێناسەی دووزمانی -نەمیمەکردن- بکە؟ ٨٦
پ٢٤ : ئایا تەمەڵی چییە؟.. ٨٦
پ٢٥ : جۆرەکانی توڕەیی باسبکە؟ ٨٧
پ٢٦ : ئایا سیخوڕی کردن چییە؟...٨٧
پ٢٧ : زیادەڕۆیی کردن -ئیسرافکردن- وڕەزیلی وسەخاوەت چییە؟ ٨٧

پ٢٨ : ئایا ترسنۆکی چییە؟ وئایا ئازایەتی چییە؟ ٨٨
پ٢٩ : ئەو قسانەی زمان کامانەن کە حەرامکراون؟ ٨٨
پ٣٠ : هەندێک هۆکار باس بکە کە یارمەتیدەری مسوڵمانن بۆئەوەی ڕەوشتی جوان بێت؟ ٨٨

بەشی نزا وزیکرەکان ٩٠

پ١ :ئایا فەزڵی زیکر چییە؟ ٩٠
پ ٢: باسی هەندێک لەسوودەکانی زیکر بکە؟ ٩٠
پ٣ : باشترین زیکر چییە؟ ٩٠
پ٤ : لەکاتی هەستان لەخەو چی دەڵێیت؟ ٩٠
پ٥ : چی دەڵێیت ئەگەر جلەکەت لەبەر بکەیت؟ ٩٠
پ٦ : کاتێک جلێک دادەکەنیت چی دەڵێیت؟ ٩٠
پ٧ : کاتێک جلێکی نوێ لەبەردەکەیت، چی نزایەک دەڵێیت؟ ٩٠
پ٨ : چۆن نزا بۆ کەسێک بکەین کە جلێکی نوێی پۆشیووە؟ ٩١
پ٩: نزای کاتی چوونە شوێنی سەرئاوکردن چییە؟ ٩١
پ١٠ : نزای دەرچوون لەشوێنی سەرئاوکردن چییە؟ ٩١
پ١١ : لەپێش دەستنوێژگرتن چی دەڵێیت؟ ٩١
پ١٢ : نزای پاش تەواوکردنی دەستنوێژگرتن چییە؟ ٩١
پ١٣ : چی زیکرێک بووترێت کاتێک دەردەچین لەماڵ؟ ٩١
پ١٤: چی زیکرێک بووترێت لەکاتی چوونە نێو ماڵ؟ ٩١
پ١٥ : نزای چوونە نێو مزگەوت چییە؟ ٩١
پ١٦ : نزای دەرچوون لەمزگەوت چییە؟ ٩٢
پ١٧ : چی دەڵێیت لەکاتی بیستنی بانگدان؟ ٩٢
پ١٨ : چی دەڵێیت لەپاش بانگ؟ ٩٢
پ١٩ : لە ویردی بەیانیان وئێواران چی زیکرێک دەڵێیت؟ ٩٢
پ٢٠ : لەکاتی خەوتن چی دەڵێیت؟ ٩٤
پ٢١ : چی دەڵێیت پێش دەستپێکردن بەخواردن؟ ٩٤
پ٢٢ : چی دەڵێیت لەپاش تەواوبوونی خواردن؟ ٩٤
پ٢٣ : نزای میوان بۆ خاوەن ماڵ -خاوەن داوەتیەکە- چییە؟ ٩٤
پ٢٤ : مرۆڤ چی بڵێت لەپاش پژمین؟ ٩٤

پ٢٥ : چی دەڵێیت لەپاش هەستان وتەواوبوونی دانیشتن (نزای کەفارەتی دانیشتن) چییە؟...... ٩٤
پ٢٦ : نزای سواربوون چییە؟.. ٩٥
پ٢٧ : نزای سەفەرکردن چییە؟.. ٩٥
پ٢٨ : ئەو کەسەی سەفەر دەکات چی نزایەک دەکات بۆ کەسی نیشتەجێبوو؟................. ٩٦
پ٢٩ : ئەو کەسەی نیشتەجێیە چی نزایەک دەکات بۆ ئەو کەسەی دەیەوێت سەفەر بکات؟..... ٩٦
پ٣٠ : نزای چوونە نێو بازاڕ چییە؟ ٩٦
پ٣١ : نزای تووڕەبوون چییە؟ ٩٦
پ٣٢ : چی دەڵێیت بەکەسێک کە چاکەیەکی بەرامبەرت کردووە؟.............................. ٩٦
پ٣٣ : ئەو نزایە چییە کە دەووترێت ئەگەر سواریەکە پەکی کەوت یان وەستا؟ ٩٦
پ ٣٤: چی دەڵێیت ئەگەر شتێک ڕوویدا کە پێی ئاسوودە بوویت؟.............................. ٩٦
پ٣٥ : چی دەڵێیت ئەگەر شتێک ڕوویدا کە پێت ناخۆش بوو؟................................ ٩٧
پ٣٦ : چۆنیەتی سەلامکردن وچۆنیەتی وەڵامدانەوەی چۆنە؟................................. ٩٧
پ٣٧ : نزای کاتی باران بارین چییە؟ ٩٧
پ٣٨ : پاش بارینی باران چی نزایەک بووترێت؟ ٩٧
پ٣٩: نزای با چییە؟ ٩٧
پ٤٠ : نزای بیستنی هەورەگرمە چییە؟.. ٩٧
پ٤١ : چی نزایەک بووترێت کاتێک یەکێک دەبینیت تووشی ناڕەحەتیەک بووە؟.................. ٩٧
پ٤٢ : چی نزایەک بکات ئەگەر ترسا لەوەی بەهۆی چاولێدانیەوە شتێک تووش بکات؟.......... ٩٨
پ٤٣ : چۆن سەڵاوات دەدەیت لەسەر پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-؟ ٩٨

بەشی بابەتە جۆراوجۆرەکان.. ٩٩

پ١ : ئایا پێنج حوکمەتە کلیفیەکە -پێسپاردنەکە- چین؟................................ ٩٩
پ٢ : ئەم پێنج حوکمە شیبکەرەوە؟.. ٩٩
پ٣ : حوکمی فرۆشتن ومامەڵە بازرگانیەکان چییە؟....................................... ١٠٠
پ٤ : باسی هەندێک جۆر لە مامەڵە وفرۆشتن بکە کە حەرامکراون؟ ١٠٠
پ٥ : باسی هەندێک لەنعیمەتەکانی خوای گەورە بکە کە پێتی بەخشیووە؟ ١٠٠
پ٦ : واجب چییە سەبارەت بە نعیمەتەکان؟ وچۆن سوپاسگوزاری دەربڕین لەسەر ئەوەی پێمان بەخشراوە؟.. ١٠١
پ٧ : ئایا جەژنەکانی مسوڵمانان کامانەن؟ ١٠١

پ٨ : ئایا باشترین مانگ کامەیانە؟ ١٠١
پ٩ : ئایا باشترین ڕۆژ لەهەفتەدا کامەیانە؟ ١٠١
پ١٠ : ئایا باشترین ڕۆژ لەساڵدا کام ڕۆژە؟...١٠١
پ١١ : ئایا باشترین شەو لەساڵدا کامەیانە؟...١٠١
پ١٢ : ئایا واجب چییە ئەگەر ئافرەتێکی نامەحرەمت بینی؟ ١٠٢
پ١٣ : ئایا دوژمنەکانی مرۆڤ کێن؟ ١٠٢
پ ١٤: ئایا تەوبەکردن چییە؟.. ١٠٢
پ١٥ : ئایا مەرجەکانی تەوبەکردنی ڕاستگۆیانە چین؟ ١٠٢
پ١٦ : مانای (سەڵاواتدان لەسەر پێغەمبەر ﷺ) چییە؟.................................... ١٠٣
پ١٧ : مانای (سبحان الله)چییە؟ ١٠٣
پ١٨ : مانای (الحمد لله) چییە؟ ١٠٣
پ١٩: مانای (الله أكبر)چییە؟.. ١٠٣
پ٢٠ : مانای (لا حول ولا قوة الا بالله) چییە؟.. ١٠٣
پ٢١ : مانای (أستغفر الله) چییە؟ ١٠٣
کۆتایی ١٠٤
پێڕست ١٠٥

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com
موسوعة تضم تفاسير وتراجم موثوقة لمعاني القرآن الكريم

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com
موسوعة تضم ترجمات للأحاديث النبوية وشروحها بعدة لغات

موسوعة المصطلحات الإسلامية
TerminologyEnc.com
موسوعة تضم ترجمات المصطلحات الإسلامية وشروحها بعدة لغات

منتقى
المحتوى الإسلامي
هي موسوعة تضم المنتقى من المحتوى الإسلامي باللغات

IslamHouse.com
مرجعية مجانية إلكترونية موثوقة للتعريف بالإسلام

ما لا يسع أطفال المسلمين جهله

تنشر الإسلام بأكثر من 100 لغة

جمعية الدعوة وتوعية الجاليات بالربوة

جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات